

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK
HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

DET CIVILA
VETERINÄRVÄSENDET
ÅR 1943

AV

KUNGL. MEDICINALSTYRELSEN

STOCKHOLM 1945
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
450282

INLEDNING

TILL

Det civila veterinärväsendet / av Kungl. Veterinärstyrelsen. - Stockholm : Norstedt, 1918-1951. - (Sveriges officiella statistik).

Täckningsår: 1916-1949.

1916-1945 utgiven av Kungl. Medicinalstyrelsen.

1916-1948 med innehållsförteckning och parallelltitel på franska:

Hygiène et service vétérinaire civil en Suède. – 1916-1942 även med sammanfattning på franska. - 1949 med innehållsförteckning och parallelltitel på engelska: The civil veterinary service.

Föregångare:

Veterinärväsendet ingår som ett kapitel i årg. 1911-1915 av:

Allmän hälso- och sjukvård / Socialstyrelsen. – Stockholm, 1913-1982. - (Sveriges officiella statistik).

Täckningsår: 1911-1979.

Det civila veterinärväsendet. År 1943. – (Sveriges officiella statistik).
Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2011.

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK
HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

DET CIVILA
VETERINÄRVÄSENDET
ÅR 1943

AV

KUNGL. MEDICINALSTYRELSEN

STOCKHOLM 1945
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
450282

STATISTIQUE OFFICIELLE DE LA SUÈDE

HYGIÈNE ET SERVICE
VÉTÉRINAIRE CIVIL
EN SUÈDE

EN

1943

PAR

LE CONSEIL SUPÉRIEUR
DE L'ADMINISTRATION MÉDICALE DE L'ÉTAT

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet.

Kungl. Medicinalstyrelsen får härmed jämlikt 13 § i den för styrelsen gällande instruktionen överlämna berättelse angående det civila veterinärväsendet i riket för år 1943.

J. AXEL HÖJER.

AXEL ALEGREN.

Erik Eriksson.

Stockholm den 4 november 1944.

Innehållsförteckning.

	Sid.
I. <i>Verksamheten inom medicinalstyrelsens veterinärbyrå</i>	1
1. Veterinärbyråns organisation. 2. Ärenden och expeditioner. 3. Författningar rörande det civila veterinärväsendet.	
II. <i>Veterinärernas antal, tjänsteförhållanden och verksamhet</i>	6
1. Veterinärernas antal och tjänsteförhållanden. 2. Allmänna hälsotillståndet bland husdjuren 3. Ladugårdshygien. 4. Hygieniska inspektioner.	
III. <i>Sjukdomar bland husdjuren</i>	46
1. Mul- och klövsjuka. 2. Mjältbrand. 3. Fräsbrand. 4. Svinpest. 5. Rots. 6. Smittsam blodbrist. 7. Hönstypus. 8. Tuberkulos hos nötkreatur. 9. Smittsam kastning hos nötkreatur.	
IV. <i>Karantänsväsendet</i>	81
V. <i>Födoämneskontrollen</i>	81
A. <i>Köttkontrollen</i>	81
1. Offentliga slakthus. 2. Kommunala köttbesiktningsbyråer. 3. Kontrollslakterier. 4. Under offentlig kontroll ställda charkuterifabriker. 5. Statsinspektionen över köttkontrollen.	
B. <i>Mjölkkontrollen</i>	84
VI. <i>Pastöriseringskontrollen av mjölk och grädde m. m.</i>	85

Tabellbilagor.

Tab. 1. Antal veterinärer i riket länsvis, vid årets slut	88
2. Antal för invasionssjukdomar behandlade djur, länsvis	89
3. Antal för infektionssjukdomar behandlade djur, länsvis	90
4. Antal för övriga sjukdomar behandlade djur (med undantag för i epizootilagen upptagna sjukdomar liksom även för tuberkulos och smittsam kastning undersökta djur) länsvis	92
5. Förekomst av vissa sjukdomar, länsvis	94
6. Antal vid offentliga slakthus och kontrollslakterier slaktade och besiktigade djur .	96
7. Antal vid offentliga slakthus och kontrollslakterier helt eller delvis beslagtagna kroppar samt vidtagna åtgärder	97
8. Antal och vikt av vid offentliga slakthus och kontrollslakterier särskilt behandlade hela kroppar jämte uppgift å behandlingens art	99
9. Viktigare beslagsorsaker vid offentliga slakthus och kontrollslakterier	100
10. Antal vid köttbesiktningsbyråer besiktigade djurkroppar	102
11. Antal vid köttbesiktningsbyråer helt eller delvis beslagtagna kroppar och vid beslagen vidtagna åtgärder	103
12. Antal och vikt av vid köttbesiktningsbyråer särskilt behandlade kroppar jämte uppgift å behandlingens art	103
13. Viktigare beslagsorsaker vid köttbesiktningsbyråer	104
14. Antal vid kontrollcharkuterier besiktigade kött	105

Table des matières.

	Page
I. <i>Activité du Bureau vétérinaire du Conseil supérieur de l'Administration médicale de l'Etat.</i> (Organisation du bureau vétérinaire. Ordonnances.)	1
II. <i>Nombre, détail du service et activité des vétérinaires.</i> (Nombre et détail du service des vétérinaires. Conditions sanitaires générales parmi les animaux domestiques. Hygiène des étables. Inspections sanitaires.)	6
III. <i>Maladies des animaux domestiques.</i> (Fièvre aphteuse. Charbon bactérien. Emphyseme du charbon. Peste des porcs. Morve. Anémie infectieuse des chevaux. Diarrhée blanche bacillaire. Tuberculose des bêtes bovines. Avortement épizootique des vaches.)	46
IV. <i>Quarantaine</i>	81
V. <i>Contrôle des aliments</i>	81
A. <i>Contrôle des viandes.</i>	81
(Abattoirs publics. Bureaux municipaux du contrôle des viandes. Boucheries de contrôle. Fabriques de charcuteries sous le contrôle officiel. Contrôle de l'Etat sur les viandes.)	
B. <i>Contrôle du lait</i>	84
IV. <i>Contrôle de la pasteurisation du lait, crème etc.</i>	85

Annexes.

Tabl. 1. Nombre des vétérinaires par département à la fin de l'année	88
Tabl. 2. Nombre des animaux traités pour maladies parasitaires, par département	89
Tabl. 3. Nombre des animaux traités pour maladies infectieuses, par département	90
Tabl. 4. Nombre des animaux traités pour d'autres maladies	92
Tabl. 5. Certaines maladies par département	94
Tabl. 6. Nombre des animaux abattus et examinés aux abattoirs publics et aux boucheries de contrôle	96
Tabl. 7. Nombre des corps (viandes) saisis aux abattoirs publics et aux boucheries de contrôle et les mesures prises en conséquence	97
Tabl. 8. Nombre et poids des corps entiers traités aux abattoirs publics et aux boucheries de contrôle ainsi qu'un résumé sur le caractère du traitement	99
Tabl. 9. Causes importantes de saisie (des viandes examinées) aux abattoirs et aux boucheries de contrôle	100
Tabl. 10. Nombre des examinés aux bureaux d'inspection	102
Tabl. 11. Nombre des corps saisis aux bureaux d'inspection et les mesures prises lors des saisies	103
Tabl. 12. Nombre et poids des corps traités aux bureaux d'inspection ainsi qu'un résumé sur le caractère du traitement	103
Tabl. 13. Causes importantes de saisie (des viandes examinées) aux bureaux d'inspection	104
Tabl. 14. Nombre des viandes examinées aux charcuteries de contrôle	105

I. Verksamheten inom medicinalstyrelsens veterinärbyrå.

1. Veterinärbyråns organisation.

Den centrala civila administrativa veterinära myndigheten är medicinalstyrelsen. Chef för medicinalstyrelsen är en generaldirektör — för närvarande läkare — och under denne sortera sju byråchefer, vardera chef för en byrå. De olika byråerna äro följande: medicinalbyrån, sinnessjukvårdsbyrån, hälsovårdsbyrån, lasarettbyrån, veterinärbyrån, kameralbyrån och apoteksbyrån. Medicinalstyrelsen sorterar under socialdepartementet. Undantag härifrån utgöra de ärenden, som handläggas å veterinärbyrån då veterinärstaten i sin helhet är underställd jordbruksdepartementet. Under medicinalstyrelsen sortera vissa laboratorier bland andra Statens veterinärmedicinska anstalt.¹ Genom särskilt beslut har denna anstalt från och med den 1 januari 1944 erhållit egen styrelse som sorterar direkt under jordbruksdepartementet.

Å veterinärbyrån handläggas bl. a. ärenden rörande veterinärkonstens utövning, civila veterinärbefattningar och veterinärdistrikt, militärveterinärer, åtgärder mot smittsamma husdjurssjukdomar, veterinära karantänsanstalter samt in- och utförsel av levande djur och vissa varor, statens veterinärmedicinska anstalt, köttbesiktning, slakthus, kontrollslakterier, kontrollcharkuterier, besiktningsveterinärbefattningar, kontroll vid in- och utförsel av köttvaror, mjölkkontroll och mjölkhygien, pastöriseringsförfordningens efterlevnad, animal födoämneshygien i övrigt, statsveterinärbefattningar, giftstadgan i den mån den avser animala födoämnen, kreaturstuberkulosen och dess bekämpande, pastöriseringslagens efterlevnad samt åtgärder mot smittsam kastning hos nötkreatur.

Byråchefen på veterinärbyrån är veterinär med titel medicinalråd. Byrån är för behandling av olika ärenden uppdelad på avdelningar. Varje avdelning har en föreståndare som är föredragande inför generaldirektören och byråchefen. Medicinalrådet förestår »allmänna» avdelningen, statsinspektören över köttkontrollen i riket den »hygieniska» avdelningen, en byrådirektör tuberkulosavdelningen samt en laborator vid Statens veterinärmedicinska anstalt kast-sjukeavdelningen.

Under året har den veterinära personalen å byrån varit följande:

»Allmänna» avdelningen:

Byråchef: medicinalrådet K. Axel Alegren.

e. o. Byråveterinär: J. Inge L. Lauritzson.

Veterinäramanus: länsveterinär K. Emanuel Dunge.

»Hygieniska» avdelningen:

Statsinspektör: J. Hjalmar Hansson.

Veterinäramanus: f. d. slakthusdirektör Christian Wadstein.

¹ Tidigare Statens veterinärbakteriologiska anstalt.

Tuberkulosavdelningen:

Byrådirektör: Hans A. F. Bengtson.

Konsulent: Sten A. Nilsson.

e. o. Konsulent: Edvard G. Håkansson.

e. o. Konsulent: Stig O. Carlson.

Kastsjukeavdelningen:

Laborator: B. Per O. Viridén.

Dessutom har på veterinärbyråns kansli tjänstgjort en sekreterare och två juridiska amanuenser samt kansli- och skrivbiträden.

2. Ärenden och expeditioner.

Antalet inkomna ärenden under år 1943 uppgick till 169 886; antalet utgående expeditioner var 24 063.

Inkomna ärenden.

Kungl. brev och ämbetskrivelser	363
Kungl. remisser	94
Övriga ärenden	29 056
Anmälningar, rekvisitioner och rapporter	124 496
Räkningar	15 877
Summa mål	169 886

Utgående expeditioner.

Underdåniga utlåtanden och skrivelser	381
Övriga expeditioner (koncept)	7 438
Handbrev	16 244
Summa exp.	24 063

3. Författningar rörande det civila veterinärväsendet.

Under år 1943 hava utkommit följande författningar av mera allmänt intresse rörande veterinärväsendet, vilka äro intagna i medicinalstyrelsens samling av författningar och cirkulär m. m., serie B med nedan angivna nummer.

a) av Kungl. Maj:t utfärdade kungörelser m. m.

Juni 11. Transumt av Kungl. Maj:ts brev till medicinalstyrelsen ang. omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt (B. 23).

Juni 11. Transumt av jordbruksdep:ts ämb.skr. ang. maximitaxa för år 1943 å avgift för köttbesiktning m. m. (B. 27).

Juni 17. Kung. ang. bekämpande av smittsam kastning hos nötkreatur (387¹; 47²).

Juni 30. Kung. om ändring i vissa delar av förordningen den 7 december 1883 (nr 64 s. 1) angående expeditiöslösen (425; B. 24).

Juni 30. Lag ang. fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt (450; B. 25).

¹ Nummer i svensk författningssamling. — ² Nummer i medicinalstyrelsens författningssamling (M. F. serie B).

Juni 30. Transumt av Kungl. Maj:ts kung. om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) (474; B. 26).

Juni 30. Kung. om ändring i vissa delar av allmänna tjänstepensionsreglementet den 30 december 1941 (nr 1008) (505; B. 30).

Juni 30. Kung. om ändring i vissa delar av allmänna familjepensionsreglementet den 30 december 1941 (nr 1009) (506; B. 31).

Juli 29. Kung. ang. ändrad lydelse av 1 § 1 mom. kungörelsen den 22 juni 1911 (nr 57) angående bestämmelser att iakttagas vid införsel av vissa varor från främmande land eller del därav, som förklarats smittat av smittsam mul- och klövsjuka¹ (653; B. 32).

September 10. Transumt av kungl. brev till medicinalstyrelsen angående förordnande av veterinär att företaga tjänsteresa i anledning av husdjursjukdom, som överförts till människor (B. 34).

September 24. Cirk. till statsmyndigheterna ang. förening av tjänster m. m. (703; B. 39).

November 12. Jordbruksdep:ts ämb.skr. ang. tjänstårsberäkning för veterinär anställd vid avelsförening för konstgjord sädesöverföring (B. 51).

November 26. Giftstadga (877; B. 60).

December 22. Instruktion för statens veterinärmedicinska anstalt (940; B. 59).

December 31. Kung. om fortsatt giltighet av taxan den 19 december 1941 (nr 985) för vissa vattenundersökningar enligt förordningen om kontroll av vattenledningsvatten (927; B. 58).

b) av medicinalstyrelsen utfärdade kungörelser och cirkulär m. m.

November 18. 1942. Cirk. till samtliga läkare och apoteksföreståndare i riket ang. inskränkning i försäljningen från apoteksinrättning av vissa vitaminhaltiga varor m. m. (B. 4).

Januari 2. Kung. ang. de städer i riket, till vilka införsel av idisslande djur, svinkreatur och djur, hörande till hästsläktet, må äga rum (B. 1).

Januari 2. Kung. med förteckning över samhällen för införsel av köttvaror och djurfett (B. 2).

Februari 6. Kung. med råd och anvisningar angående bedömning av vissa skaldjurs tjänlighet till människoföda (B. 3).

Februari 11. Cirk. till samtliga apoteksföreståndare i riket ang. ändrad lydelse av gällande svenska farmakopéns föreskrifter rörande Balsamum puruvianum (B. 6).

Februari 13. Cirk. till samtliga läns- och distriktsveterinärer ang. anmälan om tjänstledighet samt återinträde i tjänst (B. 5).

Februari 27. Kung. ang. villkor för att svinbesättning må betecknas såsom tuberkulosfri (B. 7).

Mars 18. Cirk. till samtliga veterinärer ang. försäljning till djurägare av fodertran och tranemulsion (B. 8).

April 7. Kung. ang. besiktning och stämpling av kött av ren (B. 9).

¹ Senaste lydelse 1915:121.

April 8. Cirk. till samtliga apoteksföreståndare i riket ang. ersättande av olivolja eller sesamolja i vissa läkmedelsberedningar med jordnötolja (B. 10).

April 10. Cirk. till samtliga apoteksföreståndare i riket ang. ytterligare inskränkning i försäljningen från apoteksinrättning av paraffinum liquidum (B. 11).

April 14. Cirk. till samtliga legitimerade veterinärer och hushållningssällskap i riket ang. godkännande tillsvidare av vissa preparat såsom bekämpningsmedel till utrotande av larver av nötbromsen (B. 12).

April 21. Kung. med råd och anvisningar ang. användande vid korvtillverkning m. m. av vissa slag av tarmar (B. 13).

Maj 7. Cirk. till samtliga importbesiktningsveterinärer ang. skärpt kontroll vid införsel av saltade svintarmar (B. 14).

Maj 14. Förnyade meddelanden ang. kreaturssjukdomen svinpest och dess bekämpande (B. 15).

Maj 14. Cirk. ang. förfarande vid uppslaktning av svinkreatur från besättning misstänkt för eller smittad av svinpest (B. 16).

Maj 19. Kung. ang. fastställande av formulär för obduktionsprotokoll (B. 18).

Maj 19. Förnyade cirk. till veterinärerna i Norrbottens län med bestämmelser rörande bekämpandet av sjukdomen smittsam blodbrist hos häst (*anæmia infectiosa equi*) inom nämnda län (B. 19).

Juni 1. Cirk. skr. till samtliga veterinärer i riket ang. underrättande av djurägarna vid samordnande av ett flertal tuberkulinundersökningar eller dylikt (B. 21).

Juni 2. Cirk. till samtliga veterinärer i riket ang. tid för ingivande av handlingar (B. 20).

Juli 9. Cirk. till samtliga veterinärer och läkare angående skärpt vaksamhet med anledning av sjukdomen rots förekomst inom riket (B. 28).

Juli 15. Cirk. till samtliga veterinärer i riket ang. risk för spridning av mjältbrandssmitta med vissa kraftfoderpartier (B. 29).

Aug. 21. Kung. med ändringar och tillägg till medicinalstyrelsens föreskrifter den 13 september 1941 (Ser. B. nr 51) angående bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur (B. 33).

September 15. Kung. med ändring av förnyade kungörelsen den 20 juni 1925 (Ser. B. nr 55) med köttbedömningsföreskrifter m. m. (B. 35).

September 15. Kung. med ändrad lydelse av kungörelsen den 28 mars 1942 angående besiktning, bedömning och stämpling av kött av älg med flera djur (B. 36).

September 16. Cirk. till samtliga veterinärer i riket ang. vissa föreskrifter rörande värderingsinstrument m. m. (B. 37).

September 23. Cirk. till samtliga apoteksföreståndare i riket, styresmännen respektive sjukhuscheferna vid samtliga lasarett, sanatorier, sjukstugor, tuberkulossjukstugor samt sinnessjukhus, rikets övriga läkare och samtliga veterinärer och tandläkare; ang. återköp av medicinglas (B. 38).

September 25. Cirk. till samtliga länsveterinärer i riket samt förste stads-

veterinären i Stockholm ang. rekvisition av översiktsformulär till årsredogörelser och årsberättelser (B. 40).

September 30. Cirk. till samtliga läkare, veterinärer och apoteksföreståndare i riket ang. expedieringen av recept å *Extractum belladonnae* (B. 42).

Oktober 7. Cirk. till samtliga länsveterinärer i riket och förste stadsveterinären i Stockholm samt till överveterinärer vid epizootibekämpande ang. granskning av räkningar och värderingsinstrument (B. 41).

Oktober 29. Cirk. skr. till samtliga apoteksföreståndare i riket ang. utlämnande från apoteksinrättning av fodertran för veterinärmedicinskt ändamål (B. 44).

November 12. Kung. med instruktion för besiktningsveterinärer vid kontrollslakterier (B. 45).

November 20. Kung. ang. ändring av kungörelsen den 10 maj 1941 (nr 19) angående utlämnande av kasserat kött till djurföda (B. 46).

December 2. Med.styr:s och Lantbruksstyr:s kung. med ändring av kungörelsen den 17 juni 1942 (M. F. ser. B. nr 31) angående undersökning av pastöriseringsgraden hos mjölk och grädde m. m. (B. 52).

December 9. Cirk. ang. postboxnummer för styrelsens veterinärbyrå (B. 53).

December 10. Cirk. med vissa föreskrifter för bekämpande av sjukdomen svinpest (B. 54).

December 11. Cirk. till samtliga läns- och distriktsveterinärer samt stads- och besiktningsveterinärer ang. föreskrifter vid ansökan om tjänstledighet (B. 55).

December 13. Kung. ang. fastställande av formulär för det statsunderstödda kastsjukebekämpandet (B. 50).

December 16. Föreskrifter rörande statsunderstödda åtgärder mot smittsam kastning hos nötkreatur (B. 48).

December 16. Råd och anvisningar vid bekämpandet av smittsam kastning hos nötkreatur (B. 49).

December 17. Cirk. till samtliga förste besiktningsveterinärer vid den offentliga köttkontrollen ang. skärpt noggrannhet vid besiktning av svinkött under pågående svinepizooti (B. 56).

December 18. Cirk. skr. till förste besiktningsveterinärer vid offentliga slakthus, kontrollslakterier och köttbesiktningsbyråer ang. förvaring av journaler och Ser. B å nämnda kontrollanstalter (B. 57).

c) av livsmedelskommissionen utfärdade bestämmelser och cirkulär.

Maj 11. Bestämmelser angående handeln med fodertran under tiden 16 maj—15 oktober 1943 (B. 17).

Maj 14. Cirk. ang. slaktlicens samt angående nedslaktning av djur vid olycksfall m. m. (B. 22).

Oktober 8. Bestämmelser ang. handeln med fodertran under tiden 16 oktober 1943—15 maj 1944 (B. 43).

II. Veterinärernas antal, tjänsteförhållanden och verksamhet.

1. Veterinärernas antal och tjänsteförhållanden.

Veterinärernas antal den 31 december 1943 var 635 (625) såsom av tab. 1 närmare framgång. Av dessa innehade 629 (619) fullständig legitimation, 6 (6) saknade dylik. Av de sistnämnda voro tre utexaminerade från veterinärinrättningen i Skara, där utbildning av veterinärer upphörde år 1889, och 3 (3) hade avlagt veterinärexamen i utlandet. Av de i Skara utexaminerade hade alla upphört att utöva veterinärkonsten. 1 (1) veterinär med i utlandet förvärvat examen var distriktsveterinär, 1 (1) f. d. sådan med förtidspension, 1 (1) privatpraktiserande.

Veterinärernas fördelning på de olika befattningarna framgår av tab. 1, varvid bör framhållas att i en del fall en veterinär innehar flera tjänster. Härvid har vederbörande hänförs till den grupp som utgör vederbörandes huvudbefattning. Är t. ex. en distriktsveterinär tillika besiktningsveterinär har han i ifrågavarande tabell endast upptagits såsom distriktsveterinär. Härav följer att verkliga antalet veterinärbefattningar äro flera än antalet tjänsteveterinärer.

Under de senare åren har veterinärkårens numerär undergått en i det närmaste kontinuerlig stegring, vilket framgår av nedanstående tablå över rikets veterinärer år 1885—1943.

Antal veterinärer i riket 1885—1943.

År	Antal	År	Antal	År	Antal	År	Antal
1885	207	1900	319	1915	440	1930	559
86	214	01	324	16	451	31	568
87	230	02	336	17	470	32	580
88	245	03	350	18	479	33	594
89	268	04	358	19	490	34	601
90	281	05	356	20	506	35	599
91	290	06	355	21	524	36	615
92	312	07	365	22	532	37	630
93	314	08	370	23	537	38	620
94	322	09	379	24	539	39	604
95	321	10	384	25	533	40	601
96	330	11	398	26	539	41	616
97	322	12	410	27	547	42	625
98	322	13	427	28	558	43	635
99	311	14	433	29	559		

Sedan 1929 finnes i tab. 1 av denna publikation intagen uppgift om antalet enskilt praktiserande veterinärer utan fast tjänstgöringsort, d. v. s. obefordrade veterinärer. Dessas antal var 1929 — 33; 1930 — 30; 1931 — 34; 1932 — 47; 1933 — 65; 1934 — 77; 1935 — 74; 1936 — 61; 1937 — 63; 1938 — 59; 1939 — 34; 1940 — 39; 1941 — 53; 1942 — 64. Härtill kommer under åren antalet civila veterinärstipendiater, vilket 1929 var 2; 1930 — 1; 1931 — 3;

1932 — 3; 1933 — 2; 1934 — 3; 1935 — 0; 1936 — 0; 1937 — 0; 1938 — 2; 1939 — 6; 1940 — 10; 1941 — 7 och 1942 — 8. Motsvarande totalsiffra för 1943 var 70.

De civila tjänsteveterinärerna utgöras av följande kategorier: länsveterinärer, distriktsveterinärer, civila veterinärstipendiater, extra veterinärer vid den civila husdjurssjukvården, stadsveterinärer, besiktningsveterinärer, karantänsveterinärer, exportbesiktningsveterinärer, chefveterinärer och assistentveterinärer samt i samband med epizootier överveterinärer, biträdande överveterinärer och extra veterinärer. Dessa veterinärers anställnings- och avlöningsförhållanden framgå av nedanstående sammanställning.

Länsveterinärerna äro alltsedan institutionens tillkomst 1830 statsanställda och hänförda till lönegrad A 24 i Kungl. Maj:ts avlöningsreglemente för ordinarie tjänstemän vid den civila statsförvaltningen (civila avlöningsreglementet) den 4 januari 1939 (nr 8; B. 3) med däri gjorda ändringar den 15 juni 1939 (nr 272; B. 28), den 21 juni 1940 (nr 607), den 30 juni 1941 (nr 453), den 30 juni 1942 (nr 681) och den 30 juni 1943 (nr 474). Stationsorter för länsveterinärerna äro residensstäderna. — Inom Stockholms stad fullgör förste statsveterinären länsveterinärs tjänsteåligganden.

Distriktsveterinärerna äro fr. o. m. år 1934 helt statsanställda. I Kungl. Maj:ts avlöningsreglemente den 4 januari 1939 (nr 8; B. 3) för ordinarie tjänstemän vid den civila statsförvaltningen (civila avlöningsreglementet) med däri gjorda ändringar den 15 juni 1939 (nr 272; B. 28), den 21 juni 1940 (nr 607), den 30 juni 1941 (nr 453), den 30 juni 1942 (nr 681) och den 30 juni 1943 (nr 474) äro tjänsterna fördelade i sju lönegrupper (löneplan F). Genom kungl. brev den 15 juni 1939 (B. 33), den 1 december 1939 (B. 50) samt den 17 april 1942 (B. 23) har fördelningen av distriktsveterinärbefattningarna i de tti löneplan F i det civila avlöningsreglementet upptagna lönegrupperna fastställts. Distriktens omfattning framgår av kungl. kungörelsen angående indelning av riket i veterinärdistrikt den 10 november 1933 (nr 607; B. 16) med däri gjorda ändringar den 17 juni 1938 (nr 476; B. 24), den 21 juli 1938 (nr 537; B. 28), den 16 december 1938 (nr 709; B. 53), den 3 februari 1939 (nr 41; B. 8), den 21 april 1939 (nr 136; B. 12), den 9 juni 1939 (nr 362; B. 32), den 30 augusti 1941 (nr 719; B. 47) samt den 7 november 1941 (nr 832; B. 63).

Civila veterinärstipendiater förordnas av styrelsen enligt Kungl. Maj:ts stadga för civila veterinärstipendiater den 15 juni 1935 (nr 410; B. 29) och har stipendierna under budgetåret 1942/43 utgått med 1 350 kronor vardera.

Extra veterinärer vid den civila husdjurssjukvården förordnas av medicinalstyrelsen under viss i regel kortare tid för tjänstgöring inom ett begränsat område utan kostnad för statsverket. Vederbörande uppbär sålunda endast de förrättningsarvoden, som enligt gällande taxor tillkommer honom.

Stadsveterinärer med rätt till tjänstårsberäkning tillsättas i Stockholm och Göteborg av hälsovårdsnämnden efter medicinalstyrelsens hörande, i städer, där stadsveterinären är förordnad som besiktningsveterinär, av medicinalstyrelsen samt i övriga städer av stadsfullmäktige efter medicinalstyrelsens hörande. Befattningshavarna avlönas av vederbörande kommunala myndighet.

Besiktningssveterinärer vid offentliga slakthus, kontrollslakterier och köttbesiktningssbyråer tillsätts av medicinalstyrelsen samt avlönas av vederbörande kommunala myndighet eller slakteri.

Karantäns- och exportbesiktningssveterinärer tillsätts av medicinalstyrelsen samt uppbära förrättningsarvode enligt kungl. kungörelsen den 8 december 1933 (nr 630; B. 28), taxa för arvode åt vissa i civil tjänst anställda veterinärer m. fl. (veterinärtaxa), med däri gjorda ändringar den 3 oktober 1936 (nr 527; B. 22), den 28 maj 1937 (nr 324; B. 16), den 18 november 1938 (nr 659; B. 49) den 31 maj 1940 (nr 429; B. 36), den 9 maj 1941 (nr 345 år 1941; B. 24), den 23 januari 1942 (nr 14; B. 3) samt den 5 september 1942 (nr 750; B. 47). Karantänsveterinären i Haparanda uppbär därjämte årsarvode jämlikt kungl. brev den 17 maj 1942.

Chef- och assistentveterinärer vid hushållningssällskap anställas av sällskapen. Tjänstårsberäkning utgår enligt av Kungl. Maj:t för varje tjänst meddelat beslut till av medicinalstyrelsen godkänd veterinär. Avlöning utbetalas av respektive hushållningssällskap och utgöres i regel av dels fast årslön, dels vissa arvoden för verkställda förrättningar.

Överveterinärer, biträdande överveterinärer och extraveterinärer vid epizootikbekämpande förordnas under viss tid av medicinalstyrelsen och uppbära därvid dagarvode enligt ovannämnda veterinärtaxa.

2. Allmänna hälsotillståndet bland husdjuren.

Länsveterinärerna och förste stadsveterinären i Stockholm anföra härom för sina respektive områden följande:

Stockholms stad: Någon större sjuklighet bland husdjuren har under året icke förekommit. Antal behandlade fall inom Stockholms stad, med undantag för vid Veterinärhögskolan behandlade djur, utgjorde 4 154 mot 5 564 under föregående år.

Stockholms län: Allmänna hälsotillståndet bland husdjuren har varit gott.

Uppsala län: Samtliga distriktsveterinärer betecknar hälsotillståndet som gott, relativt gott eller ungefär som föregående år. Den såväl kvantitativt som kvalitativt låga höskörden 1943 har dock lämnat sina spår i form av ökat antal brist-sjukdomar och sterilitet (mineralbrist) i synnerhet inom vissa delar av länet med mera utbredda massjordar.

Södermanlands län: Allmänna hälsotillståndet bland husdjuren betecknas som gott av samtliga distriktsveterinärer. Av deras rapporter framgår att bristsjukdomar, som förekommo i stort antal fall under de senaste foderkrisåren, minskat. Orsaken härtill har varit den relativt goda fodertillgången. Höskörden blev visserligen mångentstädes knapp under år 1943, men tack vare den rikliga nederbörden under eftersommaren blev återväxten på vallarna mycket god, och den tillvaratogs förutom som bete — betestiden blev lång till följd av en mild höst — dels som ensilage och dels som hässjat foder.

Östergötlands län: Hälsotillståndet bland husdjuren betecknas av länets veterinärer som gott. Fodertillgången har varit god med undantag för hö, vilken skörd i stora delar av länet slog fel på grund av stark torka under våren och försommaren. Höskörden blev välbärgad under det att sädesskörden led en del skador av långvarigt regn under skördetiden. Betena voro dåliga under försommaren, men blevo efter nederbörden på eftersommaren rikliga. Vallarna gävo riklig återväxt,

som i stora mängder lagrades i form av AIV-foder. Silosanläggningar för AIV-foder äro numera allmänna på alla gårdar, som någorlunda följa med sin tid.

På grund av den goda fodertillgången ha egentliga bristsjukdomar t. ex. skravelsjuka varit tämligen sällsynta. Synbarligen har dock, trots allt, på många gårdar vissa brister i fodret förelegat. Utebliven brunst och befruktning bland kor utan påvisbara tecken på sjukdom i könsorganen tyder härpå, och torde det ligga närmast till hands att antaga, att den ringa tillgången på äggviterikt kraftfoder samt brist på lättlösliga fosfater i mineralämnestillförseln varit den närmaste orsaken.

Under missväxtåret 1941 och påföljande vinter decimerades nötkreatursstammen i Östergötland med 20 %. Denna minskning i kreatursstammen kan man nu anse vara i det närmaste återhämtad. Missväxten hade det goda med sig, att sekunda djur blevo utgallrade. Djur med dålig avkastning och tuberkulösa djur nedslaktades i första hand. Nötkreatursstammen i länet står nu på ett avgjort högre plan än den gjorde för några år sedan. Tuberkulosen tränges tillbaka för varje år. F. n. är minst 65 % av länets nötkreatur tuberkulosfria.

Förädlingsarbetet med husdjursstammen är föremål för lantbrukarnas livliga intresse, som tar sig uttryck i hingst- och tjurföreningar, vilka förse sig med betäckare av god kvalitet. Tjurföreningarnas arbete störes dock ofta av sterilitet hos såväl kor som tjurar och är det framförallt skidkattarr som orsakar omlöpningarna. Det tar tid innan skidkattarren blir avläkt. Under tiden blir tjuren överansträngd och måste många gånger slås ut på grund av dålig befruktningsförmåga. Tyvärr sakna vi behandlingsmetoder med möjlighet att på kort tid avläka en skidkattarr. Man må hoppas, att skidkattarren blir ett av de problem, som veterinärhögskolans nya bujatriska avdelning tar upp till lösning, ty denna sjukdom tillhör de mest förlustbringande och mest oklara inom vår husdjursavel.

Inom länet har bildats två inseminationsföreningar. Om deras framtid och varaktiga nytta för aveln är ännu för tidigt att yttra sig.

Några svårare epizootier ha icke uppträtt under året. Rödsjuka hos svin var allmän under höstmånaderna. En del dödsfall inträffade, vilka till stor del kunde förhindrats om tillgång på rödsjukaserum varit tillräcklig. — Kvarka har uppträtt här och där, oftast införd i hästbesättningarna genom arméns s. k. inackorderingshåstar, sedan dessa varit inkallade till sina förband. En veterinär anför ett fall, då en dylik häst, som kom tillbaka till gården på våren och infekterade hela hästbesättningen, varigenom värsadden fördröjdes 2 veckor. Det synes mig vara behöfligt att Kungl. Medicinalstyrelsen anmodar de militära myndigheterna att icke utlämna hästar till lantbrukare, då kvarka förekommer i vederbörande förband, åtminstone icke utan att upplysa därom.

Jönköpings län: Det allmänna hälsotillståndet bland husdjuren inom länet har i stort sett varit gott. På grund av den torra försommaren har nog stråfodrets halt av mineralämnen varit lägre än normalt, vilket varit särskilt framträdande på de lättare sand- och mossjordarna. Svårigheten att erhålla konstgödselmedel har säkerligen ökat mineralämneshalten i fodret. Som en följd härav har det förekommit mycket skravelsjuka och andra bristsjukdomar (acetonämi m. fl.) bland nötkreaturen; mineraltillskott, särskilt natriumfosfat, samt utfodring med melass har givit ett gott resultat såväl terapeutiskt som profylaktiskt. Det förefaller sannolikt att mineralämneshalt kan vara en bidragande orsak till sterilitet hos nötkreaturen. Hos svinen har rachitis förekommit i stor utsträckning, sannolikt beroende därpå att grisarna erhålla mindre skummjolk än före kristiden; djurägarna få ej tillbaka så mycket skummjolk från mejerierna som förr. Bristen på en fullvärdig fiskeleverolja har försvårat behandlingen av de sjuka grisarna.

Juverinflammationerna utgöra alltså ett sorgligt kapitel i ladugårdsskötseln och många goda och högvärdiga mjölkdjur måste på grund av denna sjukdom slås ut. Det är i synnerhet pyogenesmastiterna under sinperioden — vanligen någon må-

nad före kalvningen — som ha en mycket dålig prognos; de uppträda vanligast på betesgångar under månaderna juli—sept., men även under stallfodring. Det vore önskvärt att smittovägarna vid pyogenesmastiten bleve klarlagda, och att något effektivt therapeuticum — ev. serum och vaccin — däremot kunde framställas.

Kronobergs län: Allmänna hälsotillståndet bland husdjuren kan betecknas som någorlunda gott, i varje fall bättre än under de närmast föregående åren. Foder-tillgången har i denna del av landet varit tillfredsställande och kreatursstocken ökar åter sakta. Vid tuberkulinundersökningarna gör man den iakttagelsen, att antalet klavbundna ungdjur är relativt stort, medan däremot kalvkättarna ofta äro tomma. Tydligt har man så snabbt som möjligt velat skaffa ersättare för de under »nödåren» utslaktade djuren. Säkerligen blir resultatet av denna hastiga och mindre kritiska nyrekrytering en i avkastning försämrad kostam. Fodrets kvalitet har i stort sett varit tillfredsställande. Dock tala flera kolleger om den låga fosfathalten i höet. Jordmännen är synnerligen fosfatfattig i största delen av länet, och höanalyser visa också en abnormt låg fosfatsyrehalt. På grund av den ringa tillgången på superfosfat under krisåren ha dessa förhållanden starkt accentuerats. Flera kolleger tala om glänsande resultat av dinatriumfosfat-terapi. Skravelsjuka, sterilitet, och sleksot hos kor försvinna på några dagar vid behandling med 50—100 gram dinatriumfosfat pr dag. Hästarnas »värtrötthet» behandlas effektivt med samma medel och digivande suggor må synnerligen väl därav. Effekten av benmjöl eller de i handeln förekommande mineralfoderblandningarna är mycket osäker. — Steriliteten hos korna har enligt de flesta veterinärers iakttagelser minskat. Distriktsveterinären i Tingsryd rapporterar dock ökat antal sterilitet. — Sommarsjukan hos nötkreaturen går för varje år tillbaka i samma mån som modern beteskultur börjar tillämpas. Ympningen av ungdjuren är även en bidragande orsak här till. — Bristsjukdomarna förekomma ej nu så allmänt som under de närmast föregående åren. Melass har visat sig vara ett suveränt medel mot nötkreaturens olika bristsjukdomar och uppskattas livligt av djurägarna. Man må hoppas, att tillgången på detta utmärkta fodermedel snart blir så riklig, att detsamma kan säljas fritt. — Så gott som samtliga veterinärer i länet tala om det stora antalet fall av rödsjuka hos svin under höstmånaderna. Lika enhälligt beklagas den brist på serum, som under denna tid gjorde sig gällande. Sjukdomen förekom i huvudsak i form av nässelutslag och var av relativt lindrig karaktär. — Den smittsamma kastningen hos nötkreaturen synes av rapporterna att döma i allmänhet förekomma rätt sparsamt. Sannolikt har den sin största spridning i Växjö- och Alvestatrakten, men även här tycks den ha minskat i frekvens under senare år. Om smittan verkligen håller på att dö ut eller endast befinner sig i ett kroniskt stadium kommer den stundande orienterade undersökningen att visa. Distriktsveterinären i Alvesta uttalar sina tvivelsmål om ett lyckat resultat av det frivilliga bekämpandet av kastningen. — Lymfadenos (leukos) hos nötkreatur förekommer sporadiskt i länet. Vid kontrollslakteriet i Alvesta har sjukdomen påvisats i 117 fall under de senaste fem åren. Besiktningsveterinären påpekar, att endast en gång ha två fall förekommit i samma besättning.

Kalmar län: Av distriktsveterinärernas årsberättelser framgår att hälsotillståndet bland husdjuren i det hela taget varit gott. Knappheten på fodermedel särskilt kraftfoder har dock, som väntat var, lämnat spår efter sig i bristsjukdomar, likväl icke i någon oroväckande grad. En ökning av steriliteten har inträffat som föranlett tillskott av natriumfosfat, kopparsulfat m. m. synbarligen med gott resultat. Sulfonamiden har även i veterinärmedicinens tjänst blivit ett gott medel mot en hel del sjukdomar särskilt av infektiös natur.

Gotlands län: Allmänna hälsotillståndet bland länets husdjur har i stort sett varit gott, även om en försämring mot föregående år gjort sig märkbar, vilket särskilt kommit till synes inom Hemse distrikt. Det är framförallt bristsjukdomarna som ökat, vilket framhållits av samtliga veterinärer. Mest utsatta äro nötkreatur

och svin, men även föl och unghästar lida härav. Med den tilldelning av superfosfat, som de senaste åren kommit lantbrukarna till del, har man icke väntat sig annat, och det är tydligt att ju mera de rikliga superfosfatgivarna före kristiden (300 à 400 kg per hektar) upphört att verka, desto mera öka bristsjukdomarna. Jag vill därför instämma i vad distriktsveterinären i Hemse anför i denna sak. Han anser att det bästa botemedlet är riklig gödsling med superfosfat å vallar och betesmarker samt att i foderstaten ingå rikliga mängder natriumfosfat, varför de gotländska lantbrukarna böra få väsentligt större tilldelning av superfosfat, och att landets förråd av natriumfosfat i första hand reserveras för Gotlands nötkreatur.

Bristsjukdomarna hava yttrat sig i allmän omlöpning hos nötkreaturen under senvintern, våren och försommaren. Vattusot i fosterhinnorna och gelatinosa efterbördar hava ökat under året. Antalet fall av acetonämi, purpural hämoglobinurämi och skravelsjuka visa ökade siffror. För svinens vidkommande har konstaterats en ökad dödlighet bland smågrisar, vilket torde få tillskrivas vitamin- och mineralbrist.

Länets hästbestånd har i stor utsträckning varit utsatt för en smittsam rhinit och bronchit av lindrig karaktär. Symtomen hava varit purent flöde från näsborrarna och hosta. I regel ha samtliga hästar i ett stall angripits, och vanligen har sjukdomen gått över utan behandling. Några komplikationer med lungemfysem hava dock förekommit och enligt vad distriktsveterinären i Hemse meddelar har under hösten en del fall av tonsillit och meningiter tillstött.

Rödsjuka hos svin har förekommit i stor utsträckning och en del dödsfall hava inträffat. Stora svårigheter ha förelegat för veterinärerna att få serum i den utsträckning som behövts. Distriktsveterinären i Hemse kunde icke erhålla mer än cirka en femtedel av det kvantum han hade behov av, varigenom djurägare, som icke fingo sina svin serumbehandlade ledo avsevärda förluster, dels på grund av dödsfall och dels genom följsjukdomar.

Samme veterinär anser icke den av statens veterinärmedicinska anstalt föreslagna ympningen med rödsjukeympämne lämplig för hans distrikt, då djurägarna inköpa nya smågrisar varannan eller var tredje månad, varigenom ympningen ställer sig för kostsam för djurägarna. Samma torde i stort sett vara förhållandet inom hela länet.

Fårstammen på Gotland belöper sig till cirka 30 000 djur och visar tendens till ökning. Hälsotillståndet bland fåren synes av veterinärrapporterna att döma vara mycket gott, då endast 46 djur varit under veterinärbehandling under året. I detta fall torde dock icke de ingivna rapporterna giva en tillförlitlig bild av hälsotillståndet. Sålunda konstateras vid köttbesiktning att så gott som samtliga besiktigade får lida av parasiter, framförallt i lungorna. Mest angripna äro djuren från norra och mellersta delarna av ön, och höggradigast de djur, som vistas på mindre öar. (Dessa parasitinvasioner hos fåren äro under vissa förhållanden, speciellt under regniga vårar och somrar, av stor betydelse för djurens trivsel. Höggradigt angripna djur äro magra och ge icke det utbyte vid slakt, som önskas. Det är därför på tiden att ett rationellt bekämpande av parasitsjukdomarna hos får igångsättes.) Effektiva medel finnas numera och behandlingen är enkel, varför ingen fårägare bör underlåta den.

Blekinge län: Hälsotillståndet bland husdjuren inom länet kan i stort sett sägas ha varit tämligen gott. — — —

Rödsjukan hos svin har under 1943 över hela länet visat ökad frekvens. Distriktsveterinären i Sölvesborg påpekar, att denna sjukdom härjat våldsamt och krävt många dödsfall. I detta distrikt ha icke mindre än 224 fall behandlats och 590 svin skyddsympats med serum eller vaccin. Distriktsveterinären i Jämjöslätts distrikt framhåller att han med gott resultat ympat en del besättningar med avirulent ympämne. Enligt min erfarenhet har smittämnet visat ovanlig kraftig virulens.

Trots en på ett tidigt stadium insatt behandling med serum doserat efter beräkning 4 ml per kg kroppsvikt ha ovanligt många fall gått ad mortem.

Bristsjukdomar som osteomalaci, acetonämi och puerperal hämoglobinuri tyckas icke ha förekommit i onormalt antal. Distriktsveterinären i Karlshamn meddelar, att osteomalacifall förekommit synnerligen talrikt under årets första hälft, vilket han sätter i samband med bristande tillgång på natriumfosfat. Han påpekar även, att gott resultat erhållits vid utfodring i förebyggande syfte med kött- och fiskmjöl.

Enligt min erfarenhet ha djurägarna i allmänhet ännu icke tillräckligt fått upp ögonen för bristsjukdomarna bland grisarna. Alltför ofta påträffar man mer eller mindre höggradigt rachitiska grisar och lika ofta finner man ägarna tämligen oförstående för denna sjukdom samt åtgärder mot densamma. I allmänhet erhålla grisarna en alltför ensidig utfodring. Detta tror jag också har varit en bidragande orsak till den höga dödlighetsprocenten bland rödsjukegrisar.

Kristianstads län: Allmänna hälsotillståndet kan enligt samstämmiga uppgifter anses i stort sett hava varit gott. Fodertillgången har varit tillfredsställande, och har kreatursstocken ökat. Digestionslidanden och ämnesomsättningssjukdomar hos häst och nötkreatur påtalas icke i större utsträckning. Däremot inrapporteras bristsjukdomar hos svin från ett flertal distrikt och verksamhetsområden såsom Brösarp, Broby, Hässleholm, Ängelholm och Tomelilla.

För sterilitet har under året behandlats 621 hästar och 4 239 nötkreatur. I årsberättelserna omnämnes sterilitetsförhållandena endast i några fall. Från Kristianstads distrikt omnämnes sålunda att förhållandena i detta avseende äro bättre än föregående år och Hässleholmstrakten anmäler en tendens till ökning av steriliteten bland kor och kvigor. I min egen praktik har utebliven brunst hos nötkreatur konstaterats i påtagligt stor utsträckning liksom påfallande stor sterilitet inom vissa besättningar. Jag sätter dessa förhållanden i samband med otillräcklig fosforsyre-gödsling av en del jordar, då sedvanlig sterilitetsbehandling i många fall lämnat påtagligt dåligt resultat.

Malmöhus län: Allmänna hälsotillståndet bland husdjuren inom länet har i stort sett varit gott. Undantag får måhända göras för svinstammen, vilken hårdhänt härjats av svinpest och rödsjuka. Även andra svinsjukdomar ha vållat förluster. Sålunda anför distriktsveterinären i Löberöd följande: »Inom detta distrikt bedrivs svinskötseln med stor framgång och är en av lantmännens förnämsta inkomstkällor. Hälsotillståndet inom svinbesättningarna har dock icke varit det bästa. Sådana sjukdomar som rachitis, pasteurellos (hostsjuka) hos smågrisar och rödsjuka gräsera varje år och förorsaka stora förluster. — — — Masksjuka, orsakad av *Ascaris lumbricoides* har ej varit ovanlig. Den förorsakar ganska avsevärda förluster däri-genom att de griskullar, som angripits därav, hålla sig i dåligt hull trots kraftig utfodring och att de djur, som äro avsedda för fläskproduktion, äro svåra att få feta.» Vidare har inom de sydligaste delarna av länet den ökade odlingen av oljeväxter gjort att det uppstått underskott på hö. Härigenom har befordrats uppkomsten av benskörhets och sterilitet (Anderslöv, Vellinge, Skurup, Ystad). Distriktsveterinären i Mörarps distrikt vill i den solfattiga och regnrika eftersommaren 1942 söka anledningen till försämrad kvalitet hos fodret och orsaken till ökad ofruktsamhet hos nötkreaturen. Beträffande könsfunktionernas beroende av foder-sammanställningen kan det vara av intresse att anföra vad distriktsveterinären i Anderslöv skriver: »Men en annan sak av vida större intresse är dagens utfodrings-frågor och med dem sammanhängande problem. Bristsjukdomarna ha och spelar större roll än vad man antar eller trott. Den på sina håll knappa och ensidiga utfodringen, speciellt vad ankommer på ungdjuren, visar sig nu i förlösningssvårigheter hos första kalvarna — kvigor med trånga bäcken, smala kors och andra rachitiska följdverkningar. Hos de äldre är att anteckna omlöpningar, försenad eller helt utebliven brunst, minskad betäkningsduglighet hos tjurar samt i synnerhet

habituella aborter hos såväl ko som sto. Underbalansen av salter och framför allt av vitaminer i knappa högivor och dess ersättningsfoder av halm från olje- och baljväxter med melass som tillskott kan aldrig uppvägas av än så stora rotfrukts-givor och följden härav går framförallt ut över könsfunktionen och fosterutvecklingen. Speciellt avråder jag från melass som tillskottsfoder och då i synnerhet till sto. Erfarenheten säger mig, att det föreligger större svårigheter att få dessa dräktiga samt att risk föreligger för habituella aborter.» I övriga delar av länet ha bristsjukdomarna varit föga framträdande; det framhålles också, hurusom tillgång på foder, speciellt hö och halm varit riklig och beskaffenheten god (Kattarp, Teckomatorp, Eslöv, Höör, Sjöbo, Hörby). Härom skriver exempelvis distriktsveterinären i Kattarp: »Bristsjukdomarna hava varit så pass sällsynt förekommande, att något särskilt omnämnande ej kan anses motiverat. Ett lidande, som självfallet står nära i samband med dessa företeelser är steriliteten. Sällan eller aldrig har dräktigheten i dessa trakter varit så god och steriliteten i proportion därtill så ringa inom nötkraturstammen som just nu. En ur nationsekonomisk synpunkt glädjande företeelse som med all sannolikhet har sin förklaring dels i en tidigare hård utgallring bland produktionsdjuren och dels i det senaste årets goda höskörd.» En annan uppfattning om orsaken till steriliteten uttalas av grannen, distriktsveterinären i Höganäs: »Sterilitet bland nötkreaturen utgör fortfarande den största sjukdomsprocenten. Som orsaken i stor procent beror på smitta genom tjuren, torde utsikter förefinnas till bättre dräktighet genom konstgjord befruktning.» Beträffande bristsjukdomarna och medlen däremot skriver distriktsveterinären i Veberöd: »— — — några egentliga bristsjukdomar har icke uppträtt i nämnvärd grad. Djurägarna hava numera tack vare propagandan i dagspressens lantbrukssidor och i lantbrukstidskrifterna förstätt att tillföra sina djur mineralfoder och vitaminpreparat i allt större utsträckning. Det vore emellertid önskvärt att dessa medel tillverkades under statlig kontroll, då helt säkert en del salubjudna sådana preparat äro ganska verkningslösa och ej tillräckligt mångsidigt sammansatta.»

Hallands län: Allmänna hälsotillståndet bland husdjuren inom länet har enligt veterinärernas samstämmiga uppgifter varit mycket gott. Vid årets ingång funnos goda foderförråd, vintern var mild och våren kom ovanligt tidigt. Redan i mitten av mars börjades vårsådden i de södra kusttrakterna. Höstsådesfält och vallar hade övervintrat väl och i de senare var förekomsten av klöver osedvanligt hög i jämförelse med förhållandet under andra år. Försommaren var vacker och de, som företogo slåttern kunde bärga en höskörd av god kvalitet, i synnerhet i länets södra delar. Tyvärr inträffade i senare delen av slåttertiden regnig väderlek, som försvårade bärgningen. Glädjande nog synes hässjningen bliva allt mera gängse och dessutom konserveras en allt större del av vallskörden enligt AIV-metoden.

Distriktsveterinären i Varberg framhåller att »insikten om AIV-fodrets betydelse har gjort, att kvantiteten inlagd grönmassa visar betydande ökning. Härigenom har knappheten på importerade äggviterika fodermedel i icke ringa mån kunnat kompenseras». Kvantitativt var höskörden mycket god men tyvärr hava höprover från olika delar av länet vid under året utförda höanalyser befunnits hava mycket låg fosforhalt. Besiktningsveterinär Glemme, Getinge, sätter dessa i samband med kris-årens knappa superfosfattildelning till jordbruket och framhåller att höets låga fosfathalt inverkat på dräktigheten inom besättningarna, men att »i de flesta fall ha, då sjukliga förändringar icke varit orsaken till sterilitet, denna avhjälpts vid tillskott av fosfathaltigt mineralfoder». Att detta slag av sterilitet hos kor och framför allt kvigor är ett bristsjukdomssymtom påpeka flera veterinärer i sina årsberättelser. Distriktsveterinären i Halmstad skriver: »Bristsjukdomarna uppträda dock alltmäst talrikt och visa sig kanhända ej så särskilt mycket som acetoniuri, pueral hämoglobinuri, ostemalaci och skravelsjuka utan mera som rachitis och framför allt som sterilitet.» Extra veterinär A. Johansson, Laholm, anser att vid fall av sterilitet hos nötkreatur, där patologiska förändringar icke kunnat påvisas

tillskotts-foder i form av mineralier, vitaminpreparat, fosfor och levertran i flertal fall visat gott resultat. Kor, som lidit av livmoderkatarr hava enligt veterinär Glemme »i de flesta fall blivit dräktiga, då livmodern behandlats med lugolsköljning andra dagen efter befäckningen, d. v. s. under den tid, då det befruktade ägget legat i äggledaren».

Bristen på vitaminer och mineralämnen i foderstaten har även i hög grad gjort sig gällande vid svinuppfödningen och sannolikt orsakat såväl den osedvanligt stora dödligheten vid årets rödsjukeutbrott, som den ökade kassationen av nödslaktade fullgödda svin. Besiktningsveterinären vid kontrollslakteriet i Halmstad har insänt såväl hela fläsk, som delar av sådana svin till Statens Veterinärmedicinska anstalt, där det konstaterats mineralämnesbrist, och uttalar att: »Önskvärt vore, om foderstater grundade på vetenskapliga undersökningar kunde delgivas svinuppfödarna.»

Den ökade förekomsten av hudsjukdomar samt ohyra och fotskabb anses ju även komma i följe med bristsjukdomarna, men torde nog även hava sin orsak i den minskade vård och ans av husdjuren som bristen på arbetskraft inom jordbruket framkallat.

Göteborgs och Bohus län: Genomgående beteckna veterinärerna det *allmänna hälsotillståndet* hos husdjuren såsom bättre än de senaste tre åren. Den både kvantitativt och kvalitativt goda skörden i länet i förening med ovanligt tidig vår — värbruket började t. o. m. i norra Bohuslän redan i slutet av mars — med åtföljande tidig betessläppning hava givetvis varit orsak härtill. Visserligen hava en del sviter efter 1941—1942 års nödfoderperiod såsom s. k. hungersterilitet under 1943 icke helt borteliminerats, men antalet fall därav har högst väsentligt minskat. Den fortfarande ringa tilldelningen av kalk- och fosfatgödselmedel till jordarna återspeglas dock överallt på husdjuren i form av en del bristsjukdomar sådana som omlöpningar, osteomalaci, skravelsjuka och acetonami hos nötkreaturen samt rachitis hos föl och svin. Dessa lidande uppgivas dock från flertalet distrikt såsom minskade. Det synes emellertid mest vara de små besättningarna, som bjuda på sådana fall.

Kreatursbesättningarnas numerär uppgives överallt åter hava blivit nästan normal, ja från en del områden av länet sker redan en rätt betydlig livdjursförsäljning till underskottsområdena. — Från Orrekläpp framhåller distriktsveterinären, att en av orsakerna till det genomsnittligt bättre hälsotillståndet bland kreaturen under 1943 bör sökas däri, att under de dåliga skördeåren de äldre och lågproducerande samt i hälsöhanseende svagare djuren utgallrats och nuvarande djurstock därför utgöres av ett sundare släkte. — Distriktsveterinären i Jörlanda anför, »att han med tanke på den mycket goda skörden hade förväntat, att djuren under hösten skulle komma i bättre kondition än vad som blivit fallet». Orsaken härtill anser han vara alltför obetydlig fosfatgödning av jordarna på en del gårdar och upprörande dåligt tillvaratagande av fodervärdet på höet, ävensom på vissa håll för stort djurantal för tillgodoseendet av en rationell utfodring med gårdens resurser såväl betestid som under stallfodringstiden.» — Denna iakttagelse synes även mig fullt riktig och gäller tyvärr även andra delar av länet. Man håller på en hel del gårdar hellre för många och dåliga djur än ett fåtal prima djur med hög produktion — utvisande en beklaglig efterblivenhet inom boskapsskötseln. Det tager — såsom veterinär Fager påpekar »avsevärd tid att få bukt med gammal inrotad slentrian».

Även om, såsom flera veterinärer påpeka, dess bättre djurägarna numera visa ökad förståelse för djursjukvården och antalet under veterinärs vård ställda sjukdomsfall ökas i takt härmed, är en *genomgripande rationalisering av jordbrukets drift och därmed även boskapsskötseln* i detta län med dess många synnerligen små brukningsdelar *högst angelägen*.

Älvsborgs län: Under året ha inom länet behandlats 38 411 djur. Infektionssjuk-

domar 2 441, invasionssjukdomar 3 247, övriga sjukdomar 32 723. Sjukdomsbehandlade djur överstiger något föregående års siffra på behandlade djur.

I likhet med närmast föregående två år ha bristsjukdomarna intagit en viktig plats. Likväl synes det mig, att frekvensen något minskat. Detta beroende på relativt goda skördeförhållanden och tidig betesutsläppning efter mild vinter. På grund av länets stora utsträckning ha givetvis förhållandena på en del trakter ej varit lika gynnsamma.

Bland bristsjukdomarna vill jag särskilt nämna rachitis, skravelsjuka, acetonämi och sterilitet. Synnerligen vanlig är rachitis hos ungsvin. Men även hos äldre svin ha bristsjukdomar varit vanliga, ävensom anämi hos smågrisar. Dessa bristsjukdomar hos svin torde oftast bero på för ringa utfodring med mjölk eller vassla eller annat kraftfoder. Grisfeber (agalakti) hos sugor uppträder numera ofta.

Efter distriktsveterinärernas rapporter att döma förekomma bristsjukdomar över hela länet.

Rödsjuka hos svin har under året varit vanligare än föregående år. Dödsprocenten synes likväl ha varit låg. Brist på serum har föranlett olägenheter vid behandlingen.

Med tanke på bristsjukdomarnas vanliga förekomst hos svin vore det önskvärt, att överskottet av vassla vid mejerierna komme till användning som kreatursfoder mera än nu synes vara fallet.

Distriktsveterinärerna ha i allmänhet ansett det allmänna hälsotillståndet gott bland husdjuren, ehuru en del reserverat sig beträffande bristsjukdomarna. Just på grund av den rikliga förekomsten av bristsjukdomar anser jag det allmänna hälsotillståndet bland husdjuren inom länet ej tillfredsställande.

Skaraborgs län: Allmänna hälsotillståndet bland husdjuren i Skaraborgs län under år 1943 betecknas av samtliga veterinärer såsom gott. Antalet behandlade djur är dock betydligt större än under de föregående åren, men detta får nog tillskrivas djurens nu rel. högre värden samt svårigheten att rekrytera besättningarna. De två senaste årens goda skörd och beten ha haft stor betydelse för kreaturstammens återhämtning, vilket gjort att de förut starkt utgallrade besättningarna nu åter äro i det närmaste fulltaliga med djuren i gott hull och god kondition.

Kolik och andra digestionsrubbingar ha förekommit i mindre omfattning än förr, under det däremot förlossningslamhet hos ko visat en starkt stegrad tendens. Bristsjukdomar ss. rachitis, osteomalaci, acetonämi och sterilitet äro dock som vanligt rikligt förekommande. En bidragande orsak är den ringa tillgången på kraftfoder och rotfrukter, men framför allt att jorden i länet i allmänhet är fattig på kalk och fosfor, vilket givetvis ger sig tillkänna som mineralbrist i fodret. Särskilt fosfatbristen har stor inverkan på steriliteten vilket nyare forskning har visat. Önskvärt vore, att djurägarna i större omfattning kunde erhålla melass eller melassfoder och AIV-foder komma till användning även å de mindre jordbruket.

Någon egentlig epizooti har icke förekommit, men kvarka är godartad karaktär rapporteras från många distrikt, i synnerhet de västra, men sporadiska fall ha inträffat i hela länet. Så rapporteras från Hova att ett tattarfölje medfört kvarka dit och bl. a. infekterat kvarnstallarna, varifrån smittan sedan spritt sig bland ortens hästar. En stor svinbesättning i Karlsborgs distrikt blev smittad av svinpest, säkerligen genom svinmat från därvarande militärförläggningar. Från samma distr. rapporteras ett 10-tal dödsfall hos svin på tre gårdar, där svinpest misstänktes, men diagnosen löd på osteodystrofi, en bristsjukdom med bl. a. förfettnings- och skelettmuskulaturen och akut kolik. Från Töreboda distr. omtalas, att coccidios hos nötkreatur uppträtt enzootiskt i en skogskommun. Stallfodring jämte behandling med kol och krita med 10 % tillsats av kloramin räddade de flesta djuren. Distr.-vet. i Grästorps distr. meddelas, att en del fall av chondrodystrofi hos kalv förekommit i en viss trakt, möjligen beroende på näringsfattiga beten på sank sjöstränder, ev. ärft-

lig disposition. Från samma distr. omtalas, att dräktighetsprocenten hos sto har sjunkit, troligen beroende på nedsatt fertilitet hos en del för mycket använda hingstar. Spädgrissjukdomar förekomma i stort antal i Kvänums distr., och överallt i länet är rachitis vanlig hos smågrisar. I Götene distr. ha två nötkreatur dött av förgiftning genom chilesalpeter, som utlämnats av en handlande i stället för glaubersalt.

Antalet behandlingar inom länet utgör i sin helhet 75 506 mot 65 182 år 1942.

Värmlands län: Det i allmänhet goda hälsotillståndet bland husdjuren bestyrkes av berättelserna från varje distriktsveterinär i länet. *Bristsjukdomarna* äro dock det stora problemet för kreatursskötseln, ehuru deras förekomst synes hava varit mindre än föregående år. *Steriliteten* bland nötkreaturen åsamkar djurägarna stora förluster. I stor utsträckning torde den bero på bristande fosfat- och mineralhalt i fodret.

Distriktsveterinären i Uddeholm säger t. ex. »Steriliteten hos nötkreatur är fortfarande det största problemet och antalet behandlingar har ökat starkt — — — tydligt är, att fallen ofta bottna i djupgående bristtillstånd i organismen.»

Distriktsveterinären i Säffle: »Sterilitet hos kor allmän. Där rikligt AIV-foder och kraftfoder gives, är fruktsamheten god.» Och distriktsveterinären i Visnum: »Bristsjukdomar och särskilt fallen av sterilitet bland såväl hästar som nötkreatur ha varit starkt framträdande. Beträffande den senare gruppen ha särskilt fallen av ofruktsamhet beroende på mineralämnesbrist varit i stark ökning. Mineralämnesproblemet inom hithörande socknar synes övervägande vara ett fosfatbristproblem — — — Genom tillförsel av lättlösliga fosfater till en mängd av 100—150 g per djur och dag ha fall av ofruktsamhet utan påvisbara lidanden i könsorganen kunnat hävas.»

Angående sterilitetsbehandlingen angiva några veterinärer, att jämsides med äggstocks- och livmodersbehandlingar de använt vissa E-vitaminpreparat och vid livmoderförändringar yatrenvaccin. De anse dessa metoder vara av visst värde i en del fall.

Distriktsveterinären i Skönnerud omtalar, att han vid sterilitet hos sto under en del år använt sädesöverföring som behandlingsmetod. Han har konstaterat, att livmoderstappen hos nordsvenska ston ofta är av liten omkrets — fingerformig — och hård samt slutet eller med mycket liten öppning. Han anser, att vid betäckning under sådana förhållanden sädesvätskan blir liggande för länge i skidan och blir befruktningsoduglig. För att avhjälpa detta tager han efter hingstens betäckning ut sperman och deponerar den med spruta och kateter i stoets livmoder. Metoden har i många fall givit resultat, så t. ex. hos ett sto, som efter att tidigare utan resultat ha betäckts ett 25-tal gånger vid första sädesöverföringen blev dräktig.

Av under året förekommande *smittsamma sjukdomar* äro att nämna kvarka hos häst, rödsjuka hos svin och valpsjuka hos hund.

Behandlade fall av *kvarka* ha varit 297 inom 240 besättningar. Distriktsveterinären i Sunne omtalar, att fallen av kvarka till stor del hindrat hästarnas användning i arbete. För länet i sin helhet har sjukdomen under året icke spelat någon större roll.

Rödsjuka hos svin har på sina håll härjat tämligen svårt. Svårigheten att er-hålla serum mot sjukdomen hindrade dess bekämpande terapeutiskt. I de fall, där avirulent ympämne använts som profylakticum mot sjukdomen, angives detta ha slagit väl ut. För egen del kan jag bidra med ett exempel härpå. I en svinbesättning i närheten av Karlstad uppträdde rödsjuka i maj samt vid två tillfällen i augusti. Serumbehandling av samtliga djur i den kätte, där sjukdomen förekom, gav alla tre gångerna gott resultat. Men då serum icke längre kunde erhållas företogs i augusti behandling av gårdens samtliga 130 svin med avirulent ympämne. Därefter och till denna dag har intet nytt fall förekommit i besättningen. Denna

form för sjukdomens bekämpande är säkerligen förtjänt av att komma till allmänare användning.

Valpsjuka började uppträda ganska allmänt i karlstadstrakten sedan en hundutställning i slutet av juni hållits i staden. Under sommaren och hösten spred sig epizootien även till andra orter och påtalas av distriktsveterinärerna i Uddeholm och Säffle. Den senare yttrar, att hundutställningar borde förbjudas under sådana tider, då material för profylaktisk behandling av hundar mot valpsjuka icke finnes att tillgå. Epizootien synes dock icke ha varit alltför svårartad och med endast ett fåtal dödsfall. I karlstadsorten upphörde den omkring årsskiftet.

Örebro län: De flesta veterinärer inom länet anse detta i likhet med mig kunna betecknas som gott.

Allmänt talas dock om det stora antalet fall av bristsjukdomar och ökningen av steriliseringsbehandlingar. Olika förklaringar härtill anföras och kanske alla ha visst fog för sig.

En del veterinärer sätta dessa två företeelser i samband med varandra.

Att bristsjukdomar förekomma så rikligt trots relativt goda skördar torde tyda på att lantbrukarna ej ännu hunnit lära sig att skaffa ersättning för importerat kraftfoder.

En distriktsveterinär vill skylla den stegrade förekomsten av rachitis hos svin på den obligatoriska kokningen av svinmaten, då vitaminerna förstöras utan att sedan ersättas.

Västmanlands län. Allmänna hälsotillståndet bland husdjuren har i allmänhet varit gott och genom uppfödning har nötkreatursbesättningarnas numerär börjat komma upp i nästan normal storlek. Inom en del distrikt ha dock förekommit en del bristsjukdomar särskilt hos nötkreatur och svin. Vad nötkreaturen beträffar sättes deras bristsjukdomar på en del platser i samband med den kvalitativt sett ganska undermåliga höskörden och avsaknaden av AIV-foder. Melass har hos en del besättningar visat sig vara av betydelse till förebyggande av bristsjukdomar. Hos nötkreatur noteras ett högt antal fall av rubbningar i könsfunktionerna. Oftast har det rört sig om omlöpningar, men även fall av helt utebliven brunst har varit vanligt förekommande. Inom en del besättningar visade det sig att fosfatbrist i foder var bidragande orsak till den uteblivna dräktigheten. Inom en del distrikt har rachitis hos svin varit synnerligen framträdande. Inom hela länet grasserade under sensommaren rödsjuka i svinbesättningarna och till följd av knapphet i serumtilldelningen inträffade en del dödsfall i denna sjukdom. Det avirulenta rödsjukeypämnet från Statens veterinärmedicinska anstalt användes på en del håll i stor utsträckning och visade en synnerligen god skyddsverkan.

Kopparbergs län: D.v. i Smedjebacken, Malung och Transtrand, Älvdalen och Dala Husby ange hälsotillståndet såsom gott, d.v. i Orsa lika och i Rättvik bättre än föregående år, i Leksand och Svärdsjö ej bättre eller sämre än 1942. D.v. i Borlänge, Hedemora och Mora rapportera ökat antal fall av bristsjukdomar. I allmänhet gå rapporterna ut på att bristsjukdomarna något ökat, oaktat skörden på åtskilliga håll varit god med avseende på kvantiteten. D.v. i Borlänge och Rättvik framhålla, att dessa sjukdomar dock hållits något tillbaka på grund av den ökade melasstilldelningen, detta är även l.v:s erfarenhet. D.v. i Hedemora ger melasstilldelningen betyget »ovärderlig nytta», d.v. i Nås »nödvändig» o. s. v. D.v. i Borlänge påpekar, att mycket små givor melass kunna hålla en besättning i form, varför det ej torde vara det direkta fodertillskottet i form av socker, som är den verkliga faktorn. Detta är också l.v:s erfarenhet. Ett mycket vanligt fall är, att då den knappa höskörden är slutfodrad, vägra korna äta halm, men få de melass på denna, taga de den. D.v. i Svärdsjö uppger, att för 10 år sedan, innan melass användes, var skravelsjuka mycket vanlig i distriktet, minskades så hastigt, när denna började användas och syntes vara på väg att försvinna för att åter dyka upp och öka i denna kristid, då tilldelningen därav varit ringa. — Länsveterinären vill

framhålla vikten av att potatis mera kommer till användning i foderstaten för korna för att motverka skravelsjuka o. d. Detta vore även önskvärt ur en annan synpunkt, nämligen den, att enligt av hushållningssällskapet i länet gjorda undersökningar är odlingen av potatis den, som ger det bästa resultatet av de olika växtslagen. — D.v. i Borlänge omnämner en atypisk form av förlossningslamhet utan fölamningssymtom och som endast yttrar sig i fullständig aptitlöshet. Dessa fall reagera dåligt för calcinatinjektion men bli bra genom luftinpumpning och injektion av B-vitamin eller adenosintrifosforsyra. — D.v. i Älvdalen har haft fall av kramptillstånd hos får på bete, som med gott resultat behandlats med kalciumklorid och magnesiumklorid samt B-vitamin.

D.v. i Nås har senare år uppmärksammat luxation av M. biceps fem. i samband med acetonämi, vilken åkomma dock visat sig lättläkt vid lämplig behandling. Har f. ö. haft många fall av acetonämi, som fordra snar och effektiv behandling. Goda resultat ha vunnits med B-vitamin och kolhydrat jämte ev. secale. Densamma har även haft flera fall av avitaminoser hos svin med myositer, som vid obduktion lämnat skolexempel på degenerativa förändringar i alla möjliga muskelgrupper.

Rachitis hos svin uppges ha ökat på sina håll, ehuru å andra sidan hänsyn måste tagas till det ökade antalet hushållssvin. D.v. i Svärdsjö skiljer på tre rent kliniskt sett olika former av denna sjukdom, vilka kräva olika behandling: 1. sådana fall, där symtomen äro de för rachitis typiska och där fosforoljan givit bästa resultatet vid behandlingen; 2. sådana, där djuren egentligen endast förete tecken på allmän svaghet och matthet samt i någon mån anämi; 3. sådana, där de sjukliga förändringarna synas lokaliserade till extremiteternas muskler: grisen ligger för det mesta, men går upp vid anmaning, står då och skälver i hela kroppen samt förflyttar sig med stor svårighet och ofta skrikande av smärta. De två senare formerna ha behandlats med vitaminpreparat (Vigantol, B-vitamin, Ewomin) i förening med kalk, varvid i många fall mycket gott resultat erhållits. Vid samtidig feber har sulfonamid försökts med växlande framgång.

Steriliteten tycks fortfarande orsaka förluster för djurägarna och bekymmer för veterinärerna. Den uppges ökad i Hedemora, Borlänge, Leksand och Rättvik («cystorna ha en skrämmande utbredning»). D.v. i Leksand påpekar att vid inköp av avelstjurar borde hänsyn tagas till om tjurmodern varit svår att få dräktig.

Gävleborgs län: Tack vare 1942 års goda höskörd hade djuren under första halvårets stallfodring tillräcklig föda utan att som föregående år fodercellulosa eller annat nödfoder behöfve tas i bruk. Sämre blev det under sommaren, som var snålare än på många år. Kyllig, torr och blåsig gav den icke blott en dålig höskörd utan även betet blev otillräckligt. Redan under betesgången visade djuren ofta symtom på mineralbrist — särskilt torde nu som även eljest fosforbrist vara dominerande — yttrande sig i sleksot och styvhet eller stel gång. Ett annat utslag av bristande tillgång på fosfat var det ovanligt stora antal fall av puerperal hämoglobinuri som rapporterats från flera distrikt (Gysinge, Gävle, Söderhamn, Hudiksvall och särskilt Bergsjö och Delsbo) för höstmånaderna. En stor del av fallen uppstodo redan under betesgången, tydande på otillräcklig fosforgödning av jorden, eller på grund av torkan förhindrat mineralsaltsupptagande hos växterna.

Halmskörden blev dock så pass god att stråfodret någotsånär kvantitativt torde räcka för kommande stallfodring. Tyvärr är AIV-foderberedning föga vanlig och det skulle ej heller ha funnits så mycket att lägga in till det denna sommar. Då därtill rotfruktsodlingen bedrives i alltför liten skala gör sig bristen på saftigt, äggvite- och vitaminrikt foder starkt kännbar. Det är egentligen endast potatis som här kommer ifråga.

En höjning av allmänna hälsotillståndet och ökad produktion framför allt mjölk skulle kort sagt kunna åstadkommas genom bättre fosfatgödning av jorden tills fodrets fosforhalt blir tillfredsställande och dessförrinnan tillsats av natrium- eller

kalciumpfostat till fodret, vidare mera allmän beredning av AIV-foder, ökad odling av rotfrukter samt av klöver och blandsäd.

Ofruktsamheten hos nötkreatur, som 1942 började antaga hotande proportioner, har påtagligt förbättrats. Som jag förut framhållit var densamma ett krisfenomen vid vilket brister i foderstaten och överansträngning av tjurarna samverkade. Sedan fler avelstjurar anskaffats och efter 1942 års goda skörd blev det som sagt betydligt bättre. Dock är ofruktsamheten hos korna alltså ett bekymmersamt kapitel. Som Svanberg och Sandstedt nyligen meddelat, ha de vid sina forskningar påvisat, att grundorsaken skulle vara fosforbrist och att tillskott av lättlösligt fosfat, *natriumpfostat*, c:a 3 kg per ko och månad under vinterutfodringsperioden skulle vara praktiskt och ekonomiskt lönande. Där betena äro av tvivelaktig beskaffenhet bör natriumpfostat även givas djuren under betesgången. Det synes mig som om denna uppfattning har mycket fog för sig även ifråga om fruktsamhetens höjande i detta län. I några fall av »omlöpning» utan påvisbar orsak har jag själv fått bra resultat med natriumpfostatillsats till fodret.

Benmjukhet, rachitis, hos svin är enligt veterinärernas rapporter mycket vanlig, beroende på att man håller sig med hushållsgris mera allmänt under denna kristid och grisen härvid inhyses i mörka och fuktiga utrymmen. Distriktsveterinärens i Edsbyn omdöme är rätt belysande för situationen: Någon svinavel förekommer knappast i dessa trakter utan spädkrisar inköpas från södra och mellersta Sverige. Men nu är det inte endast bönderna, som hålla sig med grisar utan i dessa fläckkristens tider har så gott som varje hushåll sin lilla nasse instuvad i mer eller mindre mystiska gömmen, som får tjänstgöra som bostad åt den kära grisen. Då icke grisen genom vistelse i sol och frisk luft ges tillfälle att själv bilda de D-vitaminer, som skola förhindra benmjukheten, och tillgången till »buteljerad sol» i form av fiskleverolja är mycket begränsad är det icke underligt att så många drabbas av detta lidande.

För acetonaemi ha under första kvartalet 236 kor och under andra kvartalet 223 behandlats av veterinär. För skravelsjuka, som också uppträder under framför allt vårmånaderna, äro motsvarande siffror 275 och 287. Dessa siffror representerar som man av erfarenhet vet endast de mera uttalade fallen, och lidandena äro därför betydligt vanligare. Då tillgång till lättsmälta kolhydrater är av stor betydelse för att hindra uppkomsten av såväl acetonaemi som skravelsjuka har — när rotfrukter saknas — melass nu som förr, visat sig vara av stort värde som tillskott till stråfodret. Tyvärr har tilldelningen av melass varit alltför liten; enär som förut framhållits 1943 års höskörd på grund av sin ringhet ej kommer att räcka utan halm måste tillgripas i långt större mängd än vanligt är det ett oavvisligt behov, att jordbrukarna i detta län få rätt att inköpa melass i tillräcklig mängd.

Västernorrlands län: Väderleksåret 1943 inom länet kan i stort sett karakteriseras som ett torrår av nästan lika svår beskaffenhet som det närmast föregående. Anmärkningsvärt är emellertid, att de olika delarna av länet drabbades olika hårt av densamma. Värst ansatt blev kustbygden från Sundsvall upp till Nätra, under det att de norra delarna erhöilo en del spridda regnskurar, som kraftigt bidrog till att friska upp de tynande vallarna. Särskilt de yngre och mera klöverrika »lägdorna» klarade sig där bra och gävo även god återväxt, under det att de äldre, mera av gräsarter bestående vallarna gävo betydligt sämre utbyte. För växten av spannmål och fodersäd voro emellertid betingelserna avsevärt gynnsammare, så att en riklig och välbärgad skörd härav erhöills. Och potatisskörden blev nära nog rekordartad. Rotfrukterna, som ju odlas här i mycket ringa utsträckning, visade däremot rätt undermåligt resultat, delvis beroende på jordloppornas härjningar.

Med erfarenheterna från tidigare år i friskt minne kunde man alltså redan före växtperiodens slut förutspå en ökning av antalet bristsjukdomar inom vissa trakter av länet. Och denna förutsägelse visade sig fullt riktig. Inom de trakter, där torkan härjade som svårast, d. v. s. mellan Njurunda och Vibyggerå, förefunnos småbru-

karsjuka (acetonämi) och puerperal hämoglobinuri redan hos betesdjuren, enligt samstämmiga rapporter från ifrågavarande distrikt, och den senare sjukdomen tilltog fram på hösten på ett oroväckande sätt. Från de norra delarna av länet åter inrapporterades, hurusom de nämnda bristsjukdomarna jämte sleksot och skravel-sjuka under våren voro ytterst vanliga — detta gäller främst Bredbyns distrikt — men att en betydande förbättring kunde konstateras under det senare halvåret, beroende på sensommarens och höstens kraftiga klöverbullar, vilka t. o. m. gävo anledning till beteskramp (grästetani), som ju är en typisk överfodringssjukdom. Från Örnsköldsvik meddelas, att höskörden blev av normal beskaffenhet och att någon ökning i antalet bristsjukdomar ej förmärktes. Detta distrikt torde dock i förenämnda avseende vara det minst utsatta i hela länet, om det nu beror på ett rationellare jordbruk eller andra, ännu ej kända faktorer. — Av övriga distrikt synes Långsele intaga en rätt gynnsam ställning i fråga om bristsjukdomar, under det att förhållandena äro mycket sämre i Ramsela och Backe, med den där förefintligen, mera sandiga jordmånen, som är mycket känslig för torka, samt i Fränsta, där torkan var nästan lika svår som i kustbygden.

Med dessa fakta för ögonen kan man knappast anse det allmänna hälsotillståndet bland husdjuren inom länet såsom gott under det förflutna året. Förutom de ovan-nämnda bristsjukdomarna må omnämnas, hurusom struma hos spädkalvarna inom vissa trakter uppträtt i stort antal. Sålunda meddelar distriktsveterinären i Sundsvall, att i en större besättning ej mindre än tio kalvar i följd föddes med struma. Sedan de högdräktiga korna på gården därefter började behandlas med jodkalium, försvann sjukdomen. Distriktsveterinären i Bredbyn har haft liknande erfarenheter av struma.

Till bristsjukdomarna måste man säkerligen även räkna de fenomen hos de nyfödda fölen, som gå under namn av »medfödd svaghet», »medfödd rachitis» eller t. o. m. fölsjuka. Distriktsveterinären i Bredbyn anför på tal härom: Åsikten, att dödsprocenten hos de nyfödda fölen måste vara intimt förbunden med moderdjurets utfodring, har ytterligare styrkts. Vintern och våren 1942—43 medförde här de hittills flesta och gravaste bristsjukdomarna, och antalet nyfödda föl, som på grund av en allmän svaghet dogo eller dödades under de första levnadsdagarna, var i våras större än någonsin. Inom många byar förblev icke ett enda föl vid liv. I samma riktning uttalar sig även distriktsveterinären i Nyland, vilken även beklagar, att de gängse behandlingsmetoderna så ofta komma till korta gent emot denna sjukdom. I detta sammanhang kan omtalas, hurusom en hästägare inom mitt eget verksamhetsområde — närmast på grund av oerfarenhet i hästavel — begärde och erhöi noggranna direktiv av skötseln av sitt dräktiga sto, varvid bl. a. föreskrevs Ewomin i riklig mängd. På våren 1943 framfödde stoet ett stort, välskapat föl. Ungefär samtidigt föddes i tvenne granngårdar tvenne rachitiska föl, vilkas ägare ansett det onödigt att iakttaga några närmare förhållningsorder angående det dräktiga stoets skötsel.

Även bland hushållssvinen hava bristsjukdomar förekommit i osedvanlig utsträckning, främst i form av rachitis samt spasmofili, dålig tillväxt m. m. Anledning härtil är — såsom distriktsveterinären i Långsele påpekar — att söka i dels den under dessa kristider alltför ensidiga utfodringen, dels det faktum, att ett stort antal personer skaffat sig hushållsgrisar utan att egentligen förstå sig på sådan uppfödning. Från Bredbyn meddelas, att en stor dödlighet med mycket skiftande etiologi förekommit därstädes.

På bristsjukdomarnas konto får säkerligen även en del av steriliteten bland nötkreaturen skrivas. Detta gäller särskilt de under dessa år så vanliga fallen av bristande brunst hos korna, som inrapporterats från flera håll. En särställning intager motsvarande fenomen hos kvigor, där brunstfrånvaron beror på hypoplasi hos äggstockarna, ett arvsfel, som är typiskt för fjällrasen men nu tack vare energiska motåtgärder är på väg att försvinna.

Det torde icke innebära någon överdrift att påstå, att bristsjukdomarna under torrår försäkra länets djurägare förluster på hundratusentals kronor, bortsett från förlusterna ur folkförsörjningssynpunkt i dessa tider. Ifråga om det närmare orsakssammanhanget beträffande de faktorer, som orsaka dessa ämnesomsättningsrubbingar, ha på de senaste åren en del försök gjorts att lösa dessa problem, men någon egentlig klarhet har ännu icke vunnits. Detsamma gäller frågan om de bästa profylaktiska och terapeutiska åtgärderna mot dessa olika sjukdomar. Det måste därför hälsas med den största tillfredsställelse, att det — på initiativ av Hushållningssällskapet — inom den närmaste tiden kommer att härstädes igångsättas ett forskningsarbete under ledning av professorn vid K. Veterinärhögskolan B. Carlström, i syfte att få klarhet i dessa för vår husdjurskötsel så viktiga spörsmål.

Jämtlands län: Allmänna hälsotillståndet bland husdjuren har av samtliga distriktsveterinärer förklarats hava varit »tillfredsställande» eller »tämligen tillfredsställande» eller »på det hela taget gott» etc. Dessa uttalanden överensstämma ej med min egen uppfattning. Jag skulle snarare vilja beteckna allmänna hälsotillståndet bland husdjuren inom Jämtlands län under år 1943 som synnerligen otillfredsställande. Ett flertal av veterinärerna påpeka det ovanligt stora antalet fall av bristsjukdomar. Det torde dock förhålla sig så, att bristsjukdomarnas verkliga frekvens icke på något sätt återspeglas i de statistiska uppgifter, som lämnats. I regel rådfrågas veterinär vid bristsjukdomar endast i de fall, då sjukdomen antagit sådan karaktär att det är för djurägaren alldeles uppenbart, att ett djur är sjukt, såsom vid benbrott, hålta, helt upphörd foderlust, etc. Däremot är det åtminstone i Östersundstrakten mycket ovanligt, att en djurägare anlitar veterinär sakkunskap därför, att hela hans kreatursbesättning är i dålig kondition, äter mindre än vanligt och mjölkar alltför litet. Även om veterinär är på sjukbesök på en gård, kommer ett dylikt förhållande sällan på tal, om han ej själv särskilt frågar därom eller på eget initiativ gör en undersökning. Man synes sålunda ganska allmänt fästa ögonen vid djurens kondition och deras produktionsförmåga, ett förhållande, som torde i viss mån bero därpå, att lantbrukaren i regel till övervägande delen har sin utkomst av skogsbruk och endast i mindre utsträckning av jordbruk och boskapsskötsel, och att han därför intresserar sig mindre för ladugårdens räntabilitet. Min egen erfarenhet från länsveterinärens verksamhetsområde, som helt faller inom det jämtländska siluområdet, har givit mig den uppfattningen, att vid slutet av år 1943 80 à 90 % av besättningarna här visade påtagliga symptom på mineralbrist. Vad detta betytt i ekonomiskt hänseende är givetvis omöjligt att någorlunda tillförlitligt uppskatta. Det är dock säkert, att detta förhållande vållat såväl lantbrukarnas ekonomi som livsmedelsförsörjningen betydande avbräck.

Av det sagda må man ej draga den slutsatsen, att mineralfoder är sällsynt förekommande på den jämtländska landsbygden. Det har skrivits så mycket, såväl i lantbrukspressen som i de dagliga tidningarna, om vikten av att djurens mineralbehov tillgodoses, att man numera på många håll har kommit till insikt om att det finns något som heter mineralfoder. Denna vederhäftiga och välmenande propaganda har emellertid här ej givit det avsedda resultatet. Lantbrukarna hava tyvärr i alltför stor utsträckning fallit offer för mineralfoderagenterna, den jämtländska landsbygdens sannskyldiga plågoris. Dessa energiska och talföra personer, som antingen synas vara utrustade med ett mycket rymligt samvete eller också grovt okunniga, påtruga lantbrukarna mindervärdiga och i vissa fall synbarligen rent skadliga preparat till ofta nog alltför höga priser.

Inom siluområdet, där tillgången på kalk är så riklig, att den mångenstädes är rent besvärande, men där fosfatbristen i stället är så mycket mera utpräglad, har man sålunda lyckats att inom flera större byar sälja 100 kg ren foderkalk på så gott som varje gård. Då djurägaren så småningom kommer underfund med att djurens hälsotillstånd och produktion ej förbättrats på sätt, som utlovats, får han lätt den felaktiga uppfattningen, att mineralfoder överhuvud taget ej är till någon nytta.

Denna försäljning av mindervärdiga mineralfoder är så mycket mera onödig, som Lantmännens Centralförening inom länet tillhandahåller preparat, väl lämpade för de förhållanden, som råda här.

Höskörden under år 1942 var av dålig beskaffenhet. Det kan emellertid ifrågasättas, om ej 1943 års höskörd kvalitativt var ännu sämre. Långvarig torka under sommaren torde i hög grad hava bidragit härtill. Även rådande ringa tilldelning av fosfathaltiga gödselmedel torde hava medverkat. Redan under betesgången uppträdde sålunda en hel del fall av pueral hämoglobinämi. Denna sjukdom, som synbarligen är en ämnesomsättningsrubbing av bristkaraktär, visade under sista kvartalet 1943 en ovanligt hög frekvens (331 fall). Det förefaller mig sannolikt, att denna sjukdom står i något slags samband med bl. a. fosfatbrist i foder. Den förekommer sålunda mera sällan inom sådana besättningar, där behovet av fosforsyra tillfredsställande tillgodosetts. Det har även visat sig, att efter ett väl avvägt mineralfodertillskott sjukdomen försvunnit inom flera besättningar, som tidigare varit ofta och allvarligt angripna därav. Slutligen kan nämnas, att fosfor tillsammans med B-vitamin synes påverka sjukdomen i gynnsam riktning inom denna trakt. Å andra sidan har jag i enstaka fall sett, att sjukdomen ej kunnat förebyggas genom tillskott av mineralfoder och vitaminiserad torrjäst. Det torde sällan hava inträffat, att denna sjukdom haft en så stor utbredning som under de senaste två åren. Det är beklagligt, att ett så gynnsamt tillfälle till sjukdomens vetenskapliga utforskande lämnats obeaktat.

Västerbottens län: Allmänna hälsotillståndet har under året enligt samtliga veterinärers rapporter i stort sett varit gott. Antalet behandlade fall 23 263 är avsevärt större än föregående. Denna ökning torde dock i huvudsak bero på de ökade djurvårderna, som göra, att man anser sig böra tillkalla eller rådfråga veterinär även vid mera enkla sjukdomsfall.

Från en del av veterinärdistriktet rapporteras dock ökat antal bristsjukdomar. Särskilt har påpekats att benmjukhet (rachitis) hos svin varit ovanligt ofta förekommande. Orsaken härtill skulle bl. a. vara det stora antalet hushållsgrisar hos djurägare, som äro mindre vana vid djurens skötsel. Även bristen på fiskleverolja har säkert kraftigt bidragit. Fallen av puerperal hämoglobinämi hos nöt hava varit rikligt förekommande i ett par distrikt. Orsaken härtill torde vara bristen på vissa mineralsalter i den gängse utfodringen. Troligt är, att en kraftig propaganda för användningen av fosfater skulle minska antalet fall av acetonämi och puerperal hämoglobinämi hos nötkreatur. Men dessutom skulle ökad användning av fosfatpreparat förbättra djurens allmänna kondition, utveckling och produktion. Jag tror dock icke att kringresande agenter, som utbjuda mindre sakkunnigt sammansatta mineralfoderblandningar, som angivas vara lämpade för alla djurslag, äro de rätta agitatorerna. Nötkreaturens och svinens mineralsaltbehov äro ju för övrigt helt olika. Nötkreaturen behöva mest fosfat medan svinen behöva kalk. Detta upplysa icke agenterna om. Bäst är nog om fosfaterna säljas för sig och kalken för sig och att djuren bjudas de olika preparaten skilda.

Rödsjukefallen hos svin hava även varit ovanligt många samt tyvärr även dödsfallen. Orsaken till de många dödsfallen torde delvis vara bristen på serum samt att det under sista året av statens veterinärmedicinska anstalt tillfälligtvis tillhandahållna tyska serumet varit av mindre god kvalitet. Säkert är nog också, att bristen på fiskleverolja bidragit härtill i det denna gjort, att djuren i stor utsträckning lidit av A- och D-vitaminbrist, vilken minskat deras motståndskraft mot infektionsämnena.

Norrbottnens län: Hälsotillståndet bland husdjuren har under året varit tillfredsställande. Sommaren var torr, kall och blåsigt och höskörden blev därför kvantitativt under medelmåttan. Även kvaliteten har varit dålig med påfallande låg halt av socker och fosfat. Då man räknar med att $\frac{3}{4}$ av länets hela odling består av vallodling, är det lätt att inse vad dåliga höår betyder för länet. Det är säkerligen detta

mindervärdiga hö, som gjort att steriliteten ökat avsevärt inom samtliga distrikt. Förutom anskaffande av prima vallhö bör tillräckliga kvantiteter melass och lätt-smälta foderfosfater — natriumfosfat — ställas till förfogande. Dicalciumfosfaten, som funnits i marknaden, är troligen av ringa effekt. Flerårigt dåligt skördeut-fall och den här ännu ej utrotade hypoplacin av könskörtlarna har på vissa trakter nästan omöjliggjort ungdjursuppfödning. Jag får därför vördsamt föreslå, att Kungl. Medicinalstyrelsen ville hos livsmedelskommissionen utverka, att natrium-fosfat ställes till jordbrukets förfogande.

Ovriga bristsjukdomar hava ej ökat i större omfattning.

För att kunna öka avkastningen inom kreatursskötseln måste *betesfrågan* ordnas häruppe, och jordbruket höjas. Det är naturligtvis det bästa sättet att bekämpa bristsjukdomarna. Distriktsveterinären i Arvidsjaur påtalar hur korna släppas ut på dåligt skogsbete på somrarna och magra och gå ned betydligt i mjölkavkastning. Man ser också hur korna nästan uteslutande gå och beta på landsvägarnas dikes-kanter. Bland annat beror detta på att skogsbetet blivit allt sämre allteftersom det moderna skogsbruket vunnit framsteg. De välskötta skogarnas undervegetation blir allt torrare och mer hedartad och det rikliga gräsbetet sällsyntare. I de gamla, illa skötta skogarna lågo förr massor av vindfällan, som snabbt förmultnade i den fuk-tiga mossan, och gävo upphov till bättre gräsbete. Som nedan nämnes under den smittsamma blodbristen har i denna svältutfodring, som skogsbetet innebär även för hästarna, ofta utfodringsanämi till följd.

Distriktsveterinären i Pajala förordar att den uppodlade jorden skötes bättre. Han föreslår, att försök med konstbevattning göres häruppe, där det är nära till vatten överallt och den elektriska kraften är billig. Det ligger utan tvivel något häri, som norrlandsutredningen borde taga fasta på. Men försök med kollektivjord-bruk med några familjer på ett större område borde även prövas med gemensam storladugård och långt driven maskinell jordbruksdrift.

Under förhandenvarande premisser torde allmänna hälsotillståndet bland hus-djuren i riket i dess helhet kunna betecknas som tämligen gott även om bristsjuk-domarnas förekomst över så gott som hela landet visat ökning. Ett stort antal av länsveterinärerna påtala i detta sammanhang den alltjämt stegrade frekven-sen av sterilitet hos nötkreaturen. Med anledning av tidigare gjorda uttalanden i samma riktning har medicinalstyrelsen under året ingått till Kungl. Maj:t med skrivelse i ärendet av följande lydelse:

Tillgängliga uppgifter angående förekomsten av ofruksamhet (sterilitet, omlöpning och överlopning) hos nötkreatur samt bristsjukdomar hos husdjuren synas utvisa, att ett trängande behov föreligger av åtgärder häremot.

Av veterinärernas årsberättelser framgår, att antalet fall av sterilitet hos nötkreatur alltsedan år 916 företett en i stort sett kontinuerlig ökning (Bil. I sid. 28).

Orsakerna till sterilitet kunna vara många. De viktigaste torde vara olika infektioner, utfodringsfel, arvsanlag och missbildningar.

Sterilitetens ekonomiska betydelse var tämligen ringa under tider då djur-värden och mjölkavkastning voro låga. Genom urval vid avel och s. k. ratio-nell utfodring hava på senare tid de mjölkproducerande djurens avkastning starkt stegrats.

Den ökade mjölkproduktionen ställer emellertid stora krav på ämnesomsätt-ningen, som endast kunna fyllas under förutsättning att foder i tillräcklig mängd innehåller alla de näringsämnen (häri inbegripna mineralsalter, vita-

miner och enzymer), som äro nödvändiga för de olika organens normala funktioner. Om så ej är förhållandet, inträda ämnesomsättningsrubbingar med störningar av organfunktionerna bland annat i könsorganen och därav följande tillfällig eller beständig ofruktsamhet. Omkring sekelskiftet hade steriliteten på sina håll förorsakat sådana förluster, att krav på dess bekämpande uppstod. På framställning av Svenska veterinärläkareföreningen, vilken framställning tillstyrktes av medicinalstyrelsen, anslog Kungl. Maj:t genom brev den 23 juni 1910 2 500 kronor för anordnande inom skilda delar av landet av kurser för veterinärer i sterilitetsbehandling av kor. Dåvarande lektorn vid veterinärinstitutet H. Stålfors uppskattade år 1911 enbart den årliga mjölkförlusten till följd av ofruktsamhet till ett värde av lågt beräknat 18 390 000 kronor.

Av bifogade sammanställning bland annat över av rikets veterinärer rapporterade fall av ofruktsamhet hos nötkreatur (Bil. I sid. 28) framgår, att antalet sådana fall, vilket år 1916 utgjorde 18 092, år 1942 ökat till ej mindre än 82 711 eller med 357 % under 27 år. Då landets kobestånd, enligt statistiska centralbyråns uppgift, den 1 juni 1942 utgjordes av 1 649 955 djur, hava således under nämnda år något över 5 % av samtliga kor varit mer eller mindre ofruktsamma. Redan detta är en hög siffra, men därtill kommer att ett mycket stort antal fall icke kommer till veterinärernas kännedom. Detta framgår av följande.

Enligt jordbruksberäkningen år 1937 funnos å bruksningsdelar mellan 20—30 har i medeltal 10·1 kor. Enligt samma källa funnos å bruksningsdelar under 30 har inalles 1 534 900 kor, vilket utgör 79·9 % av landets hela dåvarande koantal. Såsom bruksningsdel räknas här ovan varje jordbruk med mer än 0·25 hektar åker, som i avseende på driften utgör ett och samma företag och drives med en och samma arbetsstyrka. Inom besättningar om 10 kor eller mindre, till vilka alltså omkring fyra femtedelar av landets koantal hör, ifrågakommer veterinärkonsultation för ofruktsamhet i flertalet fall endast sporadiskt. Härtill kommer att i en del större besättningar dräktighetskontroll och behandling för ofruktsamhet omhänderhaves av lekmän. Slutligen bör framhållas, att även inom besättningar, där nämnda kontroll och behandling regelmässigt omhänderhaves av veterinär, ett stort antal om- och överlöpningskor ej bli anmälda för denne. Det absoluta antalet fall av sterilitet måste sålunda vara vida större än vad som framgår av veterinärernas årsberättelser. Man torde utan att göra sig skyldig till någon överdrift kunna beräkna hela antalet till minst tre gånger antalet av veterinär rapporterade fall.

En överslagsberäkning angående omfattningen av de förluster, som för ett visst år orsakas genom sterilitet hos kor, torde kunna göras med ledning av antalet fall av ofruktsamhet, tiden för dräktighetens framskjutning och därav följande mjölkförlust samt det genomsnittliga leverantörpriset för mjölk under ifrågavarande tid.

Varje fall av ofruktsamhet betyder en framskjutning av följande dräktighet med en eller flera brunstintervaller (en brunstintervall = 21 dagar) och detta medför i sin tur en utsträckning av den lågproducerande delen av laktationsperioden med motsvarande tid. Om man utgår från att medelproduktionen för landets kor utgör 15 kilogram mjölk per dag under höglaktation och 5 kilo-

gram per dag under låglaktation, kommer varje om- resp. överlöpning att innebära en minskning med (15—5) 10 kilogram under 21 dagar, det vill säga 210 kilogram. I medeltal torde man för varje fall av ofruksamhet under året 1942 lågt kunna räkna med 4 sådana perioder, vilket alltså innebär en mjölkförlust på i medeltal 840 kilogram per ofruksamhetsfall. Utgår man från att medelpriset å mjölk under år 1942 var 20 öre per kilogram blir *värdet av den totala mjölkförlusten på grund av ofruksamhet under nämnda år lågt räknat 4 686 344 kr.*

Det torde uttryckligen framhållas att den i stort sett kontinuerliga stegring, som skett i antalet av veterinärer rapporterade fall av ofruksamhet, och den betydande skillnad i antalet sådana, som föreligger exempelvis mellan åren 1917 och 1942, icke helt kan förklaras vare sig med att djurägarna numera i större utsträckning än förr anlita veterinär vid fall av ofruksamhet hos kor eller med att infektionssjukdomar i kornas könsorgan vunnit större omfattning och ej heller med att arvsanslag för sterilitet skulle vunnit ökad utbredning genom olyckligt urval av avelsdjur. Såsom inledningsvis antytts torde företeelsen i stället till stor del sammanhånga med den alltmer omfattande rationaliseringen av kreatursskötseln med därav följande risk för relativa bristföreltelser. Den kvalitativa försämringen av fodret under de senaste åren ävensom den starkt minskade importen av kraftfoder har tydligen ökat antalet fall av ofruksamhet. Djuren erbjudas foderrationer, beräknade efter vissa normer, som så gott som uteslutande taga sikte på högsta möjliga mjölkavkastning, men icke på tillförsel av sådana livsviktiga substanser, som äro nödvändiga för en normal ämnesomsättning.

Ett tydligt belägg för sambandet mellan utfodringsfel och sterilitet gives i det av veterinärerna ofta omvittnade förhållandet, att antalet fall av sterilitet ökas efter år, då foderskörden varit dålig i kvantitativt eller kvalitativt hänseende. Så hava många länsveterinärer i sina årsberättelser för år 1942 påtalat det stora antalet fall av »hungersterilitet». Nämnda år uppvisade en betydande ökning i antalet sterilitetsfall i förhållande till närmast föregående år, nämligen från 68 235 till 82 711 fall, oaktat koantalet, som år 1941 utgjorde 1 788 380 djur, år 1942 decimerats till 1 649 955 djur. Antalet fall av sterilitet utgjorde sålunda år 1941 3·8 % av koantalet, men år 1942 såsom redan nämnts över 5 % av koantalet. Denna stegring kan med till visshet gränsande sannolikhet antagas bero på den i många fall otillräckliga och kvalitativt bristfälliga utfodringen under år 1942.

Av det anförda framgår, att *en av de mest betydelsefulla orsakerna till sterilitet hos kor är att söka inom bristsjukdomarnas område.*

Av de egentliga bristsjukdomarna finnas endast två särskilt upptagna i veterinärernas årsberättelser, nämligen benmjukhet eller »engelska sjukan» (rachitis) och benskörhet eller »skravelsjukan» (osteomalaci). Då dessa sjukdomar understundom torde förväxlas, hava de i bifogade Bilaga I sammanlagits. Under de senaste 25 åren hava *tillhoppa 563 871 fall* av dessa sjukdomar inträffat, vilket ger ett *medeltal* av 22 555 *fall* årligen. År 1918 uppvisade ett minimum med 12 873 fall och år 1942 ett maximum med 41 024 fall.

De klena skördar, som erhöles 1941—1942, hava som synes medfört en ökad frekvens även beträffande dessa sjukdomar.

Från Skandinaviska kreatursförsäkringsbolaget hava nedanstående uppgifter erhållits å *samtlige de fall av bristsjukdomar* under senast förflutna 10 år. för vilka bolaget utbetalat ersättning.

År	Antal	Ersättningsbelopp kronor
1933/34	244	54 865: —
1934/35	127	24 706: —
1935/36	126	27 119: —
1936/37	142	29 326: —
1937/38	134	36 065: —
1938/39	143	44 127: —
1939/40	175	54 179: —
1940/41	236	68 148: —
1941/42	178	42 494: —
1942/43	148	31 746: —
Summa	1 653	412 775: —
I medeltal:	165	41 278: —

Såsom av ovan intagna tabell framgår, har det årliga antalet skadefall i medeltal utgjort 165, och summan av de årligen utbetalade ersättningsbeloppen i medeltal 41 278 kronor.

Samtidigt som förutnämnda sammanställning över antalet fall av benmjukhet och benskörhet utvisar, att under åren 1941—1942 en tydlig stegring föreligger av antalet av veterinär rapporterade fall av bristsjukdomar, visar som synes antalet ersättningsfall på grund av bristsjukdomar i Skandinaviska kreatursförsäkringsbolaget under samma tid en lika tydlig minskning. Detta torde knappast kunna förklaras på annat sätt än att den veterinärmedicinska forskningen under senare år givit veterinärerna bättre kunskap och medel att behärska nämnda sjukdomar. Självklart är att i samma mån som våra kunskaper på detta område vidgas, erhålles ökad möjlighet att minska landets direkta och indirekta förluster på grund av dessa sjukdomar.

Beträffande bristsjukdomarna såsom sådana gäller i en högre grad än beträffande sterilitet att det absoluta antalet fall undandraget sig bedömande. Förstnämnda sjukdomar hava i de flesta fall ett smygande, långsamt förlopp och ofta förmår en rent tillfällig förändring i foderstat eller betesgång återföra djuren till hälsa. Nämnda förhållande samt den omständigheten, att de flesta av dessa sjukdomar endast sällan förlöpa dödligt, gör att djurägarna vanligen icke rådfråga veterinär annat än i mycket grava och alarmerande fall. Det kan emellertid med bestämdhet påstås, att ett högst avsevärt antal av våra husdjur lidit eller lider av bristsjukdom med mer eller mindre tillfällig nedsättning i produktionsförmåga, arbetskapitet, tillväxt, köttansättning m. m. I detta sammanhang må endast erinras om de över hela landet förekommande sjukdomarna acetonämi, puerperal hämoglobinuri hos nykalvade kor, foderanämi, käkmyosit och andra myositer hos häst, den redan omnämnda benmjukheten och benskörheten jämte de till sin etiologi dunkla och föga utforskade bristtillstånd hos dräktiga hondjur, som många gånger visa sig först

genom höggradig svaghet eller rent av livsoduglighet hos den nyfödda avkomman. Dessutom bör framhållas, att bristsjukdomarna öka mottagligheten för tuberkulos, smittsam kastning och en del andra infektioner.

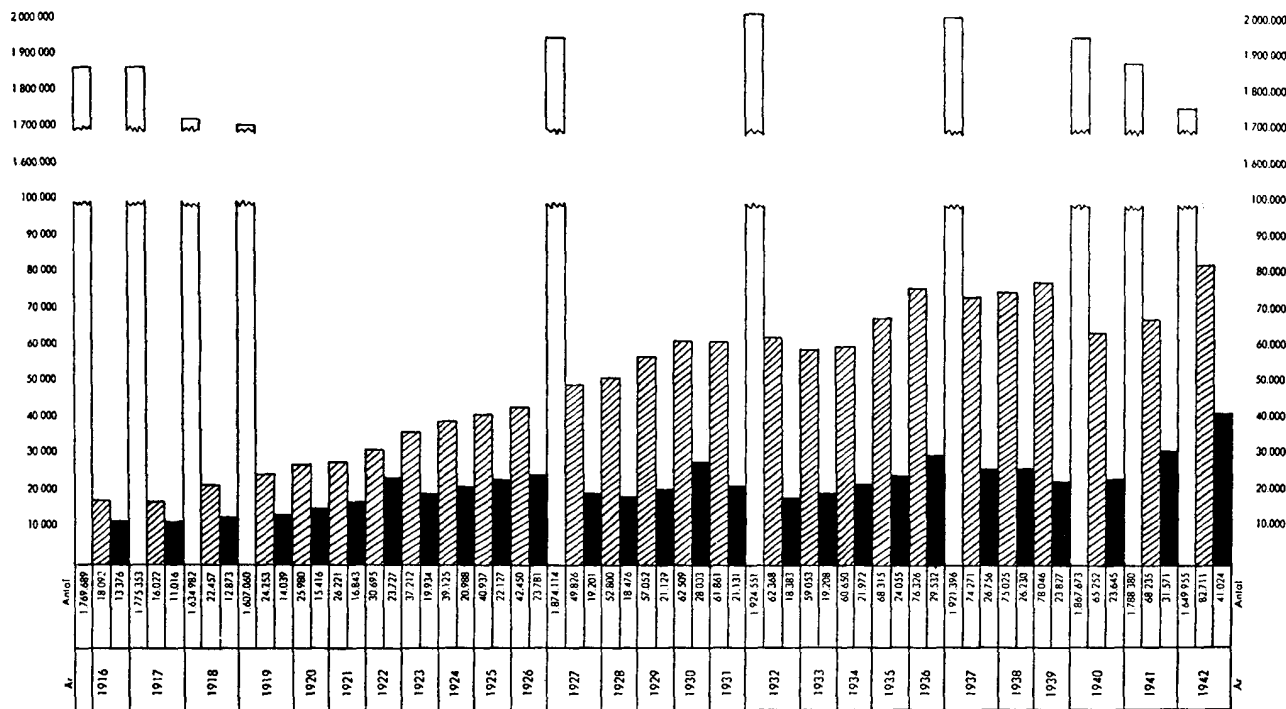
Ehuru tillförlitliga grunder saknas för ett närmare beräkande av de förluster, som husdjurens bristsjukdomar förorsaka vårt land, torde av vad sålunda anförts tydligt framgå, att dessa sjukdomar utgöra ett sannskyldigt gissel för vår kreatursskötsel och utöva en skadeverkan, som med visshet uppgår till samma storleksordning som de förluster vilka förorsakas av ofrukt-samhet hos kor.

Då man icke känner alla de faktorer, som medverka till uppkomsten av sterilitet på grund av brister i fodrets sammansättning eller till andra bristsjukdomar, torde lämpligast den första åtgärden för ett bekämpande av dessa sjukdomar vara inrättandet av en eller flera forskningsanstalter med tillhörande försöksgårdar för angripande av dessa problem.

Medicinalstyrelsen har vid skilda tillfällen i samband med frågan om veterinärinrättningens i Skara framtida användning framhållit önskvärdheten av att en dylik forskningsanstalt med försöksgård inrättades. Sålunda anförde medicinalstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 juli 1941, att vid veterinärinrättningen borde inrättas »en försöksanstalt för veterinärvetenskaplig forskning rörande vissa problem, som gälla i första hand sterilitet, men även uppfödningss- särskilt bristsjukdomar — jämte andra genom arv eller miljö betingade sjukdomstillstånd». Styrelsen framhöll därvid det trängande behovet av att en dylik anstalt snarast komme till stånd. I remissutlåtande den 18 december 1942 över veterinärinrättningssakkunnigas betänkande med förslag rörande inrättningens framtida användning, vilket avser inrättningens uppdelning på en försöksavdelning och en klinisk avdelning, förklarade sig medicinalstyrelsen visserligen, med hänsyn till det statsfinansiella läget icke kunna tillstyrka att förslaget omedelbart genomfördes i sin helhet, men förordade, att Kungl. Maj:t ville medgiva försöksavdelningens omedelbara inrättande och därav betingade iordningställande av föreståndarebostaden i enlighet med de sakkunnigas förslag. Medicinalstyrelsen anförde vidare, att styrelsen därvid tagit hänsyn dels till de stora förluster, som sterilitet och bristsjukdomar förorsaka landets djuruppfödare och dels till den avsevärda tid, som skulle åtgå innan praktiskt tillämpliga resultat av försöksarbetet kunde förväntas.

I nummer 41/1943 av Sveriges Lantbruksförbunds tidskrift »Lantmannen» har professorn vid lantbrukshögskolan Olof Svanberg i en artikel benämnd »Bristsymtom inom svensk husdjursskötsel och möjligheterna för deras undanröjande» riktat uppmärksamheten särskilt på två allmänt förekommande företeelser inom nötkreatursskötseln, som i stor utsträckning sammanhånga med bristen i fodrets sammanställning, nämligen nedsatt mjölkavkastning och tillfällig sterilitet (omlöpning). Svanberg anför härom bland annat: »Detta är endast tvenne exempel som belysa att några av vårt lands största förlustanledningar inom mjölkproduktionen kunna förorsakas av bristfälligheter i fråga om jordens närings- och gödslingstillstånd och foderstaternas därav betingade

Bilaga 1.

- Antalet kor i riket enligt officiella jordbruksräkningar.
- ▨ Antalet av veterinärer behandlade fall av ofruktsamhet hos nötkreatur.
- Antalet av veterinärer behandlade fall av benmjukhet och benskörhet (åren 1916 och 1917 upptaga endast benmjukhet).

Bilaga II.

Sammanställning över antal samt av veterinärer sjukbehandlade och opererade djur inom vissa län under år 1942.

L ä n	H ä s t a r				N ö t k r e a t u r			S v i n		
	Antal	Antal för sjukdom behandlade	Antal opererade	Antal kast-rerade	Antal	Antal för sjukdom behandlade	Antal opererade	Antal	Antal för sjukdom behandlade	Antal opererade
Östergötlands . .	36 812	13 706	943	1 079	146 120	17 896	1 072	37 643	2 080	69
Jönköpings . . .	25 146	5 066	587	647	132 161	10 345	563	34 317	2 747	51
Älvsborgs	36 878	8 435	959	1 235	166 572	13 182	800	42 944	3 045	83
Skaraborgs . . .	49 572	16 322	1 761	1 981	196 593	23 273	4 844	57 978	7 026	66
Värmlands . . .	22 064	5 128	397	503	115 159	9 450	386	19 677	2 449	184
Örebro	18 300	4 778	606	350	82 810	13 080	1 162	16 073	1 997	147
Malmöhus . . .	56 465	19 174	1 672	1 645	220 253	30 010	2 302	145 382	9 099	123

ofullkomlighet i kvalitetshänseende.» Svanberg framhåller i nämnda artikel vidare, att det forskningsområde, varom här är fråga, nämligen husdjurens hälsotillstånd och produktionsförmåga i dess beroende av utfodring och jordbrukets hävd, trots sin genomgripande betydelse för jordbrukets ekonomi ännu vore föga bearbetat. Med anledning härav betonar Svanberg önskvärdheten av att en befattning med huvudsaklig inriktning på dessa problem inrättas och utvecklar därvid närmare de förhoppningar, som kunna knytas till det av veterinärinrättningssakkunniga framlagda förslaget till en sådan befattning vid veterinärinrättningen i Skara samt vikten av en snabb behandling av ärendet, men framhåller samtidigt, att förslagets detaljer kunna kritiserars av specialister som med större erfarenhet kunna förutsäga vad som är möjligt eller omöjligt att utföra vid en enstaka jordbruksenhet.

Av det föregående framgår, att frågan om bristsjukdomarnas, särskilt den av bristtillstånd framkallade sterilitetens, bekämpande är av stor vikt för landet och fordrar en snar lösning. En efter vissa ändringar, möjlig sådan synes föreligga i veterinärinrättningssakkunnigas förslag till en försöksavdelning vid veterinärinrättningen i Skara. I detta sammanhang må framhållas följande. På grund av det nära samband, som råder mellan å ena sidan hormon- och vitaminforskningen samt å andra sidan den kemiska forskningen synes det nödvändigt att vid försöksavdelningen hava tillgång både till ett väl utrustat hormon- och kemiskt laboratorium och sannolikt även ett patolog-anatomiskt-bakteriologiskt sådant jämte undersökningsrum för provtagning å försöksdjur, ävensom en för såväl större som mindre sådana avsedd operationsavdelning samt ett för kirurgfall ändamålsenligt inrättat stall. Med hänsyn till de båda sistnämnda uppstår frågan om det icke vore ekonomiskt och praktiskt lämpligt att iordningställa den enligt de veterinärinrättningssakkunniga föreslagna klinikavdelningen då denna skulle bli till nytta både för forskningsverksamheten å försöksavdelningen och för djursjukvården i de sydligare delarna av vårt land.

Av bifogade tabell (Bil. II) framgår att antalet hästar, nötkreatur och svin inom Skaraborgs län endast överträffas av Malmöhus län under det att

antalet operativa ingrepp å hästar och nötkreatur samt kastrationer av hingstar är större inom det förstnämnda än inom såväl vart och ett av de närmast angränsande som inom Malmöhus län. En invid Skara belägen kirurgisk institution för husdjur torde därför få anses vara motiverad och fylla ett verkligt behov icke minst med hänsyn till att inom Skaraborgs län ett av vårt lands värdefullaste hästbestånd förefinnes.

Vad ovan anförts utvisar,

att läget beträffande ofruktksamhet och bristsjukdomar hos husdjuren är sådant, att trängande behov föreligger av en forskningsanstalt med försöksgård, som kunde bidra till ett klarläggande av hithörande problem,

att veterinärinrättningssakkunnigas förslag till en försöksavdelning vid veterinärinrättningen i Skara efter vissa ändringar och tillägg synes kunna läggas till grund vid planläggandet av en sådan anstalt, samt

att den av de sakkunniga även föreslagna klinikavdelningen skulle vara till nytta för ifrågavarande forskningsverksamhet och dessutom i och för sig få betydelse för husdjursskötseln inom Skaraborgs län och landets sydligare delar i övrigt.

Det synes därför önskvärt, att en kompletterande utredning angående veterinärinrättningens i Skara omorganisation verkställas, helst under medverkan av särskilda sakkunniga. Utredningen bör avse *dels* inrättningens omorganisation till en anstalt för forskning i första hand beträffande sterilitet, men även i den omfattning, som nämnda sakkunniga må anse lämplig, beträffande de egentliga bristsjukdomarna, *dels* ock inrättandet av en klinikavdelning därstädes.

3. Ladugårdshygien.

Länsveterinärerna och förste stadsveterinären i Stockholm anförä härom i sina årsredogörelser för år 1943 följande:

Stockholms stad: Ladugårdshygien likaväl som besättningarnas hälsotillstånd har stadigt förbättrats, men är icke tillfredsställande. Ladugårdarna äro flerstädes mycket bristfälliga beroende på, att mycket få om- eller nybyggnader under senaste åren ägt rum. Orsaken härtill är att befintliga lantgårdars jord är från år minskas genom bostadsbebyggelse, vilket medför att kreatursskötseln stegvis så småningom kommer att upphöra. Staden, som är största ägare till all mark, vill därför icke lägga ned större kostnader än nödvändigt för byggnadernas underhåll.

Stockholms län: Ladugårdshygien lämnar fortfarande mycket övrigt att önska, särskilt hos småbrukare. Här behövs upplysning och spridande av tryckta meddelanden om vad som bör göras och hur det bör göras samt tillhandahållande av standardritningar. En broschyr i ämnet skulle säkerligen på många håll mottagas med tacksamhet och ha till följd att man försökte sig på åtminstone de förbättringar, som kunna åstadkommas med egen arbetskraft och utan större kostnader. En bättre ladugårdshygien, med stadgade minimifordringar, bör sättas såsom villkor för varje s. k. mjölkpristillägg.

Uppsala län: Ladugårdshygien synes te sig rätt olika. Distriktsveterinären i Bålsta finner hygien inom distriktets större besättningar mycket god. Stora Kopparbergs bolag har i Tierps distrikt gått i täten genom moderna nybyggnader åt

sina arrendatorer. Från övriga distrikt hava veterinärerna åtskilliga anmärkningar att göra, ehuru det framhålles att den årliga tvångsrengöringen i reaktionsfria ladugårdar gör en hel del till att förbättra hygien.

Undertecknad vill särskilt påpeka den bristande ventilationen i ladugårdar och stallar. Dessa äro ofta kalla och fuktiga, så att det dryper från tak och väggar. Byggnaderna bliva härigenom ohygieniska och dessutom förstörda. Många gårdar hava minskat hästantalet, så att stallarna bliva alldeles för stora i förhållande till djurantalet. Dessutom saknas ofta ändamålsenliga lufttrummor. Här måste man genom populära föredrag och demonstrationer söka att intressera djurägarna för saken.

Södermanlands län: Ladugårdshygien synes bliva bättre. Givetvis finnes mångentädes mycket övrigt att önska inom detta område, framför allt beträffande ventilation av djurstallarna. Att hygien i ladugårdarna i allmänhet blivit bättre under de senaste åren beror på den ökade anslutningen till tuberkulosebekämpandet hos nötkreaturen med härav följande obligatorisk årlig rengöring och smittrening av ladugårdarna.

Östergötlands län: Intresset för bättre husdjursstallar är allmänt och om icke höga kostnader samt brist på arbetskraft och material lade hinder i vägen skulle säkert många ladugårdar bli ombyggda. Icke så få äldre byggnader ha ändå under krigsåren blivit försedda med bättre ventilationsanordningar, större fönster, bredare gödselrännor med avlopp, isolerade bäspallar o. s. v. Lantbruksförbundets byggnadsförening har öppnat avdelning hos hushållningssällskapet i Linköping, varigenom numera finnes sakkunskap för uppgörande av ritningar till tidsenliga lantbruksbyggnader.

På senare år ha många gårdar skaffat vatten för människor och djur genom djupborrning, varigenom ett förstklassigt vatten erhållits. Alltjämt finnes dock många ställen, där djuren få nöja sig med ett synnerligen olämpligt dricksvatten. Distriktsveterinären i Ödeshög skriver härom: »Vattenfrågan är dåligt ordnad på många ställen. Ej sällan tages vattnet från källor eller brunnar i ladugårdens och den bristfälliga gödselstadens omedelbara närhet med påföljd att detsamma är brunfärgat och illaluktande. En allmän inspektion av även djurens vattenförsörjning är befogad.»

Jönköpings län: Ladugårdshygien har förbättrats avsevärt på de större och medelstora gårdarna, smågårdarna ha flerstädes mörka och osunda ladugårdar, vilket dock i viss mån uppväges av den bättre vård och tillsyn man lämnar sina djur.

Kronobergs län: Ladugårdshygien växlar i olika trakter och olika byar i länet, men tyvärr lämnar den i stort sett mycket övrigt att önska. En första förutsättning för en tillfredsställande ladugårdshygien är ovillkorligen en lämplig ladugård, men på grund av kända förhållanden har byggnadsverksamheten på detta område under krisåren helt stagnerat. Endast på krono- och kyrkoegendomarna har det byggts nämnvärt på senare tid. Byggnaderna på dessa gårdar ha länge varit försummade, men har nu blivit utmärkta mönster för modern gårdsbebyggelse. Särskilt på stiftets gårdar äro ekonomibyggnaderna såväl som boningshusen av hög klass. En annan förutsättning för god ladugårdshygien är att ägaren har sinne för hygien. Tyvärr saknas detta allt för ofta. Man kan se exempel, där en lantbrukare skaffat sig en ny fin ladugård, som efter några år invändigt ser ut som en veritabel — svinstia. Andra gånger kan man finna välskötta, rena djur och trivsamma förhållanden i en ladugård, som långt ifrån fyller måtten. I senare fallet kan man vara ganska viss om att även inne i kök och boningsrum finna renlighet, ordning och reda. Med andra ord: sinne för hygien är ett grundvillkor för hygien, vare sig det gäller människoboning eller ladugård. Tyvärr gör bristen på arbetskraft det ofta omöjligt att hålla snyggt i ladugården, även om viljan är god. På grund av den mångomskrivna flykten från landsbygden bli far och mor ofta lämnade ensamma med sin gård och hinna faktiskt ej hålla djur och ladugård i det skick, som de

skulle önska. De militära inkallelserna verka i samma riktning. Att predika hygien för folk, som ej ha sinne därför, är som att slå vatten på en gås, och man får nog många gånger resignera och sätta sitt hopp till den kommande generationen lantbrukare, som i lantmannaskolor och studiecirklar fått hygienens krav inpräntade från ungdomsåren.

Kalmar län: Ladugårdshygienien förbättras stadigt år från år om ock ännu påtagliga brister på sina håll återstå. Distriktsveterinären i Mörbylånga framhåller att den i östra delarna av distriktet är »under all kritik», ett omdöme som under-tecknad av personlig erfarenhet kan skriva under på. Mejeriernas bestämmelser om årlig desinfektion har otvivelaktigt haft god nytta med sig även om desinfektionen på grund av bristande kännedom om dess rätta bedrivande, ofta ej blir så grundlig, som önskvärt vore. Att därvid ordna en effektiv kontroll är nog ej lätt att i praktiken realisera.

Gotlands län: Ladugårdshygienien lämnar fortfarande mycket övrigt att önska, vilket framhålles av samtliga veterinärer. Spörsmålet har under året diskuterats vid ett sammanträde med samtliga veterinärer och länets husdjurskonsulent. Därvid framhölls att man borde söka åstadkomma propaganda bland djurägare och byggmästare för att vid nybyggnad, reparationer och omändringar av ladugård tillvarata de nya rönen på detta område, framför allt när det gäller ventilation och isolering. Förslagsvis enades man om att söka ordna en propagandadag för ladugårdshygien med föredrag i hithörande frågor.

I detta sammanhang vill jag framhålla, att det från flera håll påpekats det egendomliga i att numera inga intyg angående sommarrengöring av ladugård avfordras djurägare av mejeri. I och med att Gotland blev tuberkulosfritt ansågs denna rengöring ur tuberkulosbekämpandets synpunkt icke av den betydelse att intyg härom behöfve avfordras, och då mjölkpristilläggen samtidigt borttogos, torde ett stadgande i tuberkulosförfattningarna om rengöring av ladugård hava blivit lika ineffektivt, som samma stadgande i föreskrifterna angående kastsjukebekämpandet blivit.

Renhållning i ladugården är dock framför allt ett mejeriintresse och det vore därför lämpligt att mejerierna införde föreskrifter för mjölkleverantörerna om ordning och renhållning i ladugårdarna.

Blekinge län: Ladugårdshygienien står åtminstone inom skogstrakten ännu på en tämligen låg nivå. Genom det intensiva tuberkulosarbetet har dock en viss förbättring kunnat märkas. Allt för ofta möter man emellertid den uppfattningen, att den föreskrivna årliga rengöringen och desinfektionen är tillfyllest.

Gamla, mörka, opraktiskt inredda och otillfredsställande ladugårdar påträffar man ofta på de mindre icke alltför bärkraftiga jordbruken i skogsbygden. En om- eller nybyggnad kan här många gånger icke komma i fråga på grund av de små ekonomiska förhållanden, under vilka innehavaren lever. Vore icke en sammanslagning av dessa små icke tillräckligt bärkraftiga jordbruk till större enheter i förening med statliga byggnadslån på goda villkor den bästa lösningen för erhållande av ändamålsenliga, för produktionsförmågans höjande och för djuren mera hälsosamma bostäder? Jag ifrågasätter, om icke den veterinära sakkunskapen i alltför ringa grad tages i anspråk vid om- och nybyggnad av ladugårdar. I samtliga de fall, där byggnadsbidrag av allmänna medel skall utgå, borde ritningarna åtföljda av arbetsbeskrivning underställas länsveterinären för granskning och godkännande. Det är dock vi veterinärer, som i vårt dagliga arbete få de flesta tillfällen att konstatera hur och i vilken utsträckning den ena eller andra detaljen praktiskt fungerar.

De hygieniska förhållandena, under vilka i synnerhet svinen få leva, lämna i oändligt många fall mycket övrigt att önska. Det är tyvärr fortfarande en alltför utbredd åsikt, att grisen skall leva i smuts och fukt. Hela vår fläskproduktion blir lidande härpå.

Kristianstads län: Totalintrycket av årsberättelserna angående ladugårdshygienien är, att densamma i allmänhet är stadd i förbättring. Bidragande orsaker till denna

glädjande företeelse anses vara bättre ekonomi och ett vidgat tuberkulosbekämpande. Det påpekas emellertid också att många brister ännu finnas såväl angående byggnaderna som djurens skötsel och vård.

Distriktsveterinär Ahagen anför: »Beträffande ladugårdshygien föreligger trots de stora framsteg, som på många håll kan noteras, ännu betydande brister. Dessa hänföra sig i första hand till synnerligen bristfälliga ladugårdsbyggnader, mörka och trånga med ojämna stensatta golv, ofta med felaktiga lutningsförhållanden, för trånga och korta bås, inga eller bristfälliga gödselrännor. Beklagligt är även, att en del nyuppförda ladugårdar, där stora kostnader nedlagts, visa sig mindre ändamålsenliga till följd av att ett olämpligt material eller ett felaktigt byggnadssätt använts. Så kan man få se en nybyggd ladugård utan varje luftevakueringsmöjlighet om man undantar dörrar och fönster, med fukten rinnande i strömmar på dörrar och fönster. Dessa senare dessutom enkla, innefattade i redan rostiga järnbågar och utan bottenplåt så att väggen genomfuktats nedom fönstret och med påbörjad förvittring och sönderfrysning av teglet. Den ringa kostnad, som ett sakkunnigt råd från en fackkunnig person hade betingat, hade varit en bagatell i förhållande till den förstörelse, som redan gripit omkring sig på tak, dörrar och väggar, för att inte tala om djurens vantrivsel. I de äldre ladugårdarna synes mången gång sinnet och intresset för renlighet och ordning alldeles ha kommit bort i det djupa mörker som råder där. Enligt min mening går det icke att definitivt förbättra ladugårdshygien med hittills tillämpade metoder. Propaganda är otillräckligt. Den enda framkomliga vägen synes vara ekonomiska restriktioner för de mjölkproducenter, vars ladugårdar ej fylla minimikraven på god hygien. Säkerligen behövs det också stöd från det allmännas sida i ekonomiskt hänseende vid många mindre jordbruk för ombyggnads- och ändringsarbeten. Det synes även vara lämpligt för undvikande av ovan påtalade och många andra misstag, att någon sorts övervakande myndighet för byggnadsföretag inrättas även för rama landsbygden liksom det nu finnes för städer och samhällen. En sådan anordning kunde förutom byggherren även djurförsäkringsbolag, brandförsäkringsbolag och kreditgivande organ ha intresse av.»

Frågan om våra ladugårdars lämplighet och hygien är en viktig och på samma gång svårlöst fråga. Den är viktig på grund av dess stora betydelse för våra husdjurs trivsel och för en god kvalitet på ladugårdsprodukterna och den är svårlöst därför att realiserandet av de hygieniska kraven i många fall kräva ekonomiska betingelser, som äro svåra att åstadkomma.

En viktig faktor är emellertid under alla omständigheter spridande av kunskap angående ladugårdshygien bland den jordbruksidkande befolkningen, och därvid kunna veterinärerna göra goda insatser. Utan tvekan har den omfattande tuberkulosekampen givit veterinären anledning till meddelande av föreskrifter av stor hygienisk betydelse, och ännu mer kommer säkerligen bekämpandet av den smittsamma kastningen att giva anledning till meddelande av sådana föreskrifter och kontrollen av deras efterlevnad. Länsveterinären kan genom föredrag i sin mån bidra till vidgad kunskap i dessa ämnen, och har jag för avsikt att vid kurser med hälsovårdsnämnderna inom länet hålla dylika föredrag. Egnahemsverksamheten har utan tvekan bidragit till byggnadskulturens höjande på landsbygden och det erfordras säkerligen det allmänns stöd om mera genomgripande förändringar skola kunna ske särskilt vid de mindre svagare jordbrukens byggnader. I det stora hela taget är dock ladugårdsskötselns lönsamhet den viktigaste faktorn, då det gäller att kunna genomdriva hygieniska krav på våra ladugårdar och deras skötsel, och i andra hand kommer skapandet av ett lämpligt kontrollorgan för vår ladugårdshygien och lätt tillgång till kompetent rådgivning vid nybyggnaden och omändringar av äldre sådana.

Malmöhus län: En faktor, varav allmänna hälsotillståndet är i hög grad avhängigt, är ladugårdshygien. Från så gott som hela länet rapporteras, att denna är i stort sett god och att den djurägande allmänhetens ögon alltmera öppnas för

dess betydelse. Moderniserings- och nybyggnadsarbeten ha ägt rum och i många fall ha nutida krav på ljus, ventilation och renhållning beaktats. Mycket anses dock ännu återstå att utföra. Inom tvenne distrikt äro dock förhållandena synbarligen sämre, nämligen Höganäs och Jordholmen. Distriktsveterinären i det förra framhåller, hurusom det närmast är utrymmet, som brister och att möjligheter till isolering av sjuka djur, saknas, något som kommer att inverka menligt på kastningsbekämpandet, och distriktsveterinären i Jordholmen anför: »De hygieniska förhållandena i stallarna anser jag vara mycket otillfredsställande. Ventilationen är bristfällig. Den djuräggande almänheten har med enstaka undantag icke minsta sinne för renlighet och snygghet. Enligt mitt förmenande borde föreskrifterna för mjölkleveranserna till mejerierna vara strängare. Rinnande vatten för ständig rengöring av golv och personalens händer borde vara obligatoriskt i stallar om mera än 10 djur.»

Man vill mer än gärna instämma häri. Emellertid är detta i icke ringa grad ett ekonomiskt problem. Distriktsveterinären i Mörarps distrikt meddelar, hurusom i följd av livlig propaganda för nötkreaturstuberkulosens utrotande ladugårdshygien kunnat göra stora framsteg, framför allt inom stora och medelstora lantegendomar och fortsätter därefter: »— — — men mycket står ännu att ordna inom speciellt smågårdarna; där räcker ej enbart upplysning om hur det bör och skall vara utan lusten och den pekuniära förmågan är ofta otillräcklig, i all synnerhet som såväl material som arbetskostnadspriserna på landsbygden äro synbarligen alltför höga i förhållande till småbrukets inkomstmöjligheter.»

Till slut vill jag citera, vad distriktsveterinären i Veberöd skriver: »Den allmänna ladugårdshygien går framåt tack vare lantbrukarnas goda inkomster. Gamla ladugårdar repareras och nya byggas. Det vore dock önskvärt att byggmästare och hantverkare på landet finge bättre utbildning beträffande ladugårdars rationella uppförande och inredning och detta framför allt rörande anordningarna för luftväxling och isolering.»

Det torde nog vara så, att i många fall viljan hos djurägarna är god, men att kunskaperna äro för små och inkomsterna otillräckliga för anlitande av arkitekt-hjälp. Vikten för folkförsörjningen av att erhålla förstklassiga ladugårdar förefaller mig vara sådan, att det ur statsnyttosynpunkt skulle löna sig att inrätta en statligt avlönad konsulentbefattning i ladugårdshygien med uppgift att vara rådgivare åt djurägare och mjölkproducenter. De moderna ladugårdshygienproblemen och de beräkningar, varpå utförandet av ventilationsanordningar och isoleringsarbeten måste grunda sig, fordra en specialutbildad kraft på detta område.

Vidare är införandet av byggnadsbestämmelser i fråga om djurens bostäder samt inspektionsrätt och inspektionsskyldighet för tjänsteveterinär (distriktsveterinär) av dessa utrymmen starkt av behovet påkallade.

Hallands län: Ladugårdshygien är på de flesta ställen inom länet allttjämt otillfredsställande men intresset för förbättringar inom detta område synes i hög grad ökat. Särskilt synes detta vara fallet i södra delen av länet där distriktsveterinären i Laholms distrikt utfört ett gott arbete genom sin oförtröttliga agitation för att skapa »människovärdiga bostäder åt våra husdjur». I synnerhet å de större gårdarna ha bl. a. åtgärder vidtagits för förbättrad ventilation genom installerande av s. k. Nohrmanstrummor och där såsom distriktsveterinären i Falkenberg framhåller, »förhållandena relativt goda, men på många smågårdar med mycket gamla byggnader kan man med fullt fog säga, att de äro urusla. De gamla husen omöjliggöra till stor del all ladugårdshygien.» Distriktsveterinären i Varberg påpekar att, »berättigad kritik ur hygienisk synpunkt kan även riktas mot ett par arkitektritade ladugårdar, som byggts under de sista åren». I regel äro dock de nybyggda ladugårdarna numera tillfredsställande i detta avseende.

Göteborgs och Bohus län: Även om såsom flera veterinärer påpeka, dessbättre djurägarna numera visa ökad förståelse för djursjukvården och antalet under vete-

rinärs vård ställda sjukdomsfall ökas i takt härmed, är en genomgripande rationalisering av jordbrukets drift och därmed även av boskapsskötseln i detta län med dess många små brukningsdelar högst angelägen.

Det nuvarande tillståndet härutinnan hämmar i hög grad även den tidsenliga utvecklingen av ladugårdshygien, vilken får anses vara grundläggande för lant-hushållningen i sin helhet. Med fäst avseende på att även 80 % av markens gröda måste genom husdjuren förvandlas till högvärdigare livsförnödenheter för befolkningen (mjölk, smör, fläsk, ägg etc.) får det nämligen anses högst nödvändigt, ej minst under kristider med avspärrning av landet från import, att förbättringen av ladugårdarnas konstruktion och hygien påskyndas. Ändamålsenliga och hygieniska ladugårdar och stallar höja nämligen både kvantitativt och kvalitativt bevisligen den animala produktionen. Investering av även större kapital härför från statsmakternas sida måste således anses vara en betydelsefull uppgift med hänsyn till folkförsörjningen. Enbart de skador genom mögelbildning och näringsförsämring i en välbärgad, god höskörd, som stallfuktigheten åstadkommer i icke ventilerade ladugårdar, torde representera många millioner kronors värde årligen och — upp- väga värdet av ett flertal lejdfartygs hela transoceanala laster med dyrbart utländskt oljekraftfoder.

Det är egendomligt nog ett även hos den svenske bonden framträdande särdrag av vårt folkpsyke, att man hellre vänder sina blickar till utlandet och sitt hopp om ökat välbstånd mot införsel från utlandet av koncentrerat kreatursfoder än att i tid »se om sitt eget hus» för att där på rätt sätt tillvarataga den egna torvans mödosamt vunna produkter.

Då man numera vet, att underlåten avfuktning eller ventilation av djurens bostäder hämmar mjölk- och fläskproduktionen högst avsevärt och därtill snabbt förstör byggnadsbeståndet, kan det icke nog betonas, att snara åtgärder äro behövlige för effektivare upplysningsverksamhet härom för lantbrukarna i förening med utvidgad statlig ekonomisk hjälp till sanering av ladugårdsbeståndet. Man måste ovillkorligen här efterlysa främst erforderlig åskådningsundervisning för djurägarna, bl. a. i form av film och skioptikonbilder för lantbruksläroverk, föredragshållare vid möten med lantbrukare etc., ävensom demonstrationsgårdar här och där i landet, dit djurägarna kunna resa i studiesyfte. Att kronans och de ecklesiastika hemmanen samt kommunernas egendomar ävensom lantmannaskolornas stallar o. d. i första hand borde saneras för att bli efterföljansvärda exempel för bygden torde väl icke vara mer än rättvist med hänsyn till, att dessa fastigheter ju bekostas av allmänna medel. Tyvärr äro dylika hemman här i länet ej sällan i stället avskräckande exempel på, huru det icke bör se ut i och omkring husdjurens bostäder. Det går därför i sista hand ut över skattebetalarna, om dessas ladugårdar och stallar genom stallfukt och bristande hygien i övrigt förstöras i förtid eller på grund härav bli oräntabla. Om statsmakterna liksom tidigare om åren komma att anvisa medel för ladugårdsförbättringar, vilket är att hoppas, bör enligt min mening nyssnämnda hemmansgrupper givas verkningsfull del av dylikt anslag. — I de syneförrättningar resp. granskningar av därtill uppgjorda sanerings- och ombyggnadsförslag som utföras å sådana det allmänna tillhöriga fastigheter, får det anses angeläget och högt på tiden, att den veterinärmedicinska sakkunskapen blir tagen i anspråk. Nuvarande lagstiftning om sammansättningen av de nämnder som verkställa syn å ovannämnda hemman samt utförandet av dylik förrättning, äro i behov av modernisering. — Liksom bostadsfrågan för vår befolkning genom Medicinalstyrelsens ingripande erhållit en framskjuten plats i programmet för sjukdomsförebyggande åtgärder får det anses vara på tiden att så även sker i fråga om »husdjursbeståndets bostadsfråga».

Förbättringar av ladugårdshygien inom länet har dock under de senaste åren konstaterats på en hel del håll i länet och hundratals ladugårdar ha försetts med tidsenliga ventilationsanordningar. Härför har med framgång verkat dels Väst-

svenska avdelningen av Samarbetsdelegationen för Husdjurshygien. Avdelningen har hållit årliga möten med föredrag, visning av miniatyrmodell-ladugård samt andra demonstrationer ävensom deltagit med en monter å en utställning vid jordbrukaredagar i Uddevalla 1943. Dels har Lantbruksförbundets Byggnadsbyrås avdelning i Uddevalla medverkat direkt vid en stor del saneringar och planläggningar av äldre resp. nybyggnader av tidsenliga ladugårdar. Utdelandet genom veterinärernas, husdjurskonsulentens och vandringsrättarnas försorg av Samarbetsdelegationens lilla utmärkta broschyr »Ventilera» har även kraftigt bidragit till ökad upplysningsverksamhet och i många fall föranlett djurägarna att sanera sina ladugårdar. Att emellertid behovet av ladugårdssaneringar i länet är stort, framgår uppenbart av veterinärernas berättelser, varur må anföras följande citat. »Ladugårdar och stallar ha visserligen i enstaka fall moderniserats och nybyggt åren närmast före och omkring krigsutbrottet, men det stora flertalet av de mindre ladugårdarna äro fortfarande mycket trånga och osunda, med alltför ringa luftkub. Då därjämte golvbeläggningen oftast utgöres av bräder, som impregnerats med urin och annan orenlighet, fönstren äro små, och ventilationsanordningar saknas, är det en het och kvävande odör, som slår emot en, då man träder in i en dylik ladugård.» — Denna skildring gäller ej blott skogsbygdens och avkrokarnas i länet ladugårdar — tyvärr möter jag själv ofta liknande förhållanden å de jordbruk, som tillhöra länets största stad, Göteborg. Mina och hushållningssällskapets skriftliga framställningar till stadens drätselkammare om förbättring av dylika ladugårdar hava »icke föranlett några åtgärder». Är det under sådana förhållanden underligt, om lundsbygdens ungdom flyr till städernas mera tidsenliga och hygieniska arbetslokaler — där läkarnas rådgivning ifråga om ljus och luft m. m. äro väl efterföljda? — Stadsveterinären i Göteborg rapporterar även att »en stor del av stadens stallar ej fyller de krav, man har rätt att ställa på byggnaderna», och distriktsveterinären i Göteborg rapporterar likaledes, att ladugårdshygienen i distriktet står lågt. — Från andra delar av länet meddelas bl. a. följande. »Ladugårdshygienen är mängenstädes dålig, här och där usel. Dåliga byggnader torde utgöra det största hindret för bättre förhållanden. Missförhållanden som borde kunna rättas till, äro dålig dager, belysning, dåliga avlopp för urinen — — —. Renhållning och rykt av hästar och nötkreatur måste jag beteckna som i allmänhet dålig, i många fall — helt obefintlig.» — — — »Hudsjukdomarna hos de olika djuren ha ökat starkt — — — herpes och löss hos nötkreaturen, och fotskabb, rasp och mugg hos hästen. — — — Den dåliga hygienien är ett ständigt irritationsmoment mellan veterinären och djurägarna. — Det vore därför önskvärt och tacknämligt om från högre ort någon gång vidtoges åtgärder för att åstadkomma förbättring härutinnan. — Upplysningen måste sättas in tidigt, redan i folkskolan, och bedrivs energiskt så, att ungdomen har förmåga att desavuera den ålderdomliga föräldramyndigheten. Goda exempel kunna skapas genom uppmuntran och belöningar till unga energiska odlare eller genom införande av *mönsterladugårdar* vid allmänna inrättningar, som driva jordbruk.» — Förhållandena i de båda nordligaste distrikten av länet skildras däremot i något ljusare färger: »Hygienien inom ladugårdarna har visserligen avsevärt förbättrats men ännu återstår dock mycket att ändra inom detta område. De täta beredskapsinkallelserna ha försvårat samt till viss grad hämmat förbättringsarbetet inom ladugårdarna. Förståelse för en bättre mjölkhygien tyckes glädjande nog ha fått rotfäste bland lantbrukarna, enär numera sällan syndas mot skötseln av denna ömtåliga produkt.» — Distriktsveterinären i Strömstad skriver: »Den allmänna ladugårdshygienien lämnar givetvis fortfarande på sina håll oerhört mycket övrigt att önska, men årligen tillkommer nya ladugårdsbyggnader och renoveras gamla och i alla dessa fall har man glädjen att konstatera, att vederbörande insett vikten av rationell ventilation och värmeekonomi och nödvändigheten av utrymme och anordningar för mjölkens hygieniska behandling.» — Detta omdöme torde få betraktas såsom signifikativt för vad »exemplens makt» betyder även på

ladugårdshygien-området. Inom Vette härad av Strömstads distrikt ha nämligen — såsom i föregående årsredogörelse anfördes — sedan några år tillbaka pågått en omfattande statligt understödd inventering av ladugårdsbeståndet i samband med en av hushållningssällskapets byggnadsbyrå med statsbidrag bedriven ladugårdsförbättringsverksamhet. Denna har otvivelaktigt medfört en stor och välgörande uppräckning inom hela distriktet.

Förefintligheten av de alltför många dåliga och ofta illa vårdade ladugårdarna i länet får givetvis till en del skrivas på *personalbristens* konto. »Flykten från landsbygden» i förening med beredskapsinkallelserna gör det ofta svårt för att inte säga i många fall omöjligt för de hemmavarande ofta äldre personerna att tillfredsställa underhålla och förbättra byggnadsbeståndet.

En bidragande orsak till den ovedersägligen stora efterblivenheten inom ladugårdsbyggnadsbeståndet i länet torde vara bristen på fackkunniga *lantbyggmästare* i länet. Denna brist börjar hushållningssällskapets byggnadsbyrå att söka avhjälpa genom att under innevarande år anordna kortare kurser för byggnadsfolk kombinerad med studiebesök å rationellt bebyggda ladugårdar. Det vore i hög grad önskvärt, om Medicinalstyrelsen kunde utverka statsbidrag till en avsevärt utökad sådan kursverksamhet och att vid densamma även veterinära lärarekrafter toges till hjälp vid undervisningen.

Den bristfälliga hovvården hos hästarna i länet påtalas av ett flertal veterinärer. Avsaknaden av yrkesskickliga hovslagare beklagades även i föregående årsredogörelse. En distriktsveterinär skriver i år: »De flesta djurägarna anse det som en hederssak att själv ha skott sin häst; över kunnsigheten reflekteras föga. De hovslagare, som öppna verkstad ute i socknarna, få obetydligt med arbete och flytta därför snart eller övergå till annan verksamhet. Härav följer helt naturligt onödigt många fall av hovlidanden.» — En annan konstaterar att »det ser ut som om lantbrukarna skulle vara fullständigt oemottagliga för den propaganda, som bedrivits för bättre hovvård och beslag.» — Med fäst hänseende på att vid häsmönstringar för arméns räkning liknande konstaterats och på den stora betydelse, som hovbeslagskunniga fackmän i landsorten har såväl för civilt som militärt behov av dragare, synes det mig angeläget, att medicinalstyrelsen upptager till prövning det i föregående årsredogörelse av distriktsveterinären i Dingle, H. Fogelin, framförda förslaget om anställandet, genom hushållningssällskapets försorg, av ett antal »*vandringsrättare-hovslagare*» till allmänhetens hjälp och vägledning härutinnan. Statsbidrag synes mig nödvändigt för att få igång en sådan verksamhet. Måhända kunde de totalisatormedel som enligt uppgift nu delvis gå till en mera sporadisk upplysningsverksamhet i hovbeslag meddelad av vissa enstaka centralt bosatta veterinärer och militärhovslagare under vidsträckta resor i flera län bättre komma till användning, om de ställdes till sällskapens förfogande för här antydd permanent vandringsrättareinstitution.

Älvsborgs län: Ett par veterinärer påtalar den otillfredsställande mekaniska rengöringen och desinfektionen av ladugårdarna vid bekämpandet av tuberkulos. Man menar att intyg, som fordras för mjölkstillägget, ej äro till fyllest, då de utfärdas av grannarna. Bättre kontroll är säkerligen av behovet. Denna kontroll bör lätt kunna ordnas genom mejeriföreningarna.

Att ladugårdarna vid tuberkulinundersökningar varit synnerligen bristfälliga beträffande renhållningen har jag varit i tillfälle att iakttaga. Sämst synas de vara, vilka ej lämna mjölk till mejeriet. Att avgöra, huruvida de en gång underkastats ordentlig rengöring och desinfektion, är i många fall svårt.

Skaraborgs län: Ladugårdshygien är i hög grad växlande, men som allmänt omdöme kan man säga, att den betydligt förbättrats. Detta gäller i synnerhet på de gårdar, som äro anslutna till tuberkulosbekämpandet, där ju rengörings- och desinfektionsåtgärder äro obligatoriska. Likaså bidrar mejeriernas prissättning till producenterna efter mjölkens renhetsgrad till ökad ladugårdshygien.

De stora ladugårdarnas hygien får man anse vara god, men ventilationsproblemet är på de flesta ställen olöst. Småställena lämna däremot mycket övrigt att önska, vilket särskilt framhålles från Grästorp, Lidköping, Axvall, Tidaholm, Hjo, Järpås och Töreboda. Distr.-vet. i sistnämnda distrikt säger: »mången ladugård ger intryck av att icke ha blivit rengjord på årtionden.»

Värmlands län: Ladugårdshygien i länet är genomgående mindre god vad angår de mindre ladugårdarna och även i många av de större. Frukansvärda exempel på dåliga och snuskiga ladugårdar samt på usel renhållning kan man få se. En följd härav är, att mjölken ofta är starkt smutshaltig och mindre hållbar. Genom länsstyrelsens försorg infordrades från mejerierna uppgift om de ladugårdar, som under tiden 1 januari till 30 september levererade mjölk, som under nämnda tid vid kvalitetsbedömningarna betecknats med 3 eller 4 vid minst fem tillfällen. Det visade sig, att omkring 590 gårdar i länet lämnat sådan mjölk. Nästan samtliga veterinärer påpeka i sina årsberättelser ladugårdarnas dåliga beskaffenhet. Dock synes intresset för förbättringar i detta hänseende vara i stigande bland länets jordbrukare. Det är att hoppas, att efter kriget, med bättre tillgång på arbetskraft och byggnadsmaterial, som följd av upplysningsverksamhet och mejeriernas betalningssystem en allmän uppräckning av ladugårdarnas byggnadsstandard skall komma att äga rum.

För att erhålla denna uppräckning synes det mig dock nödvändigt, att de på landsbygden verksamma byggmästarna, vilka oftast uppgöra ritningar och byggnadsförslag, genom lämpligt lagd undervisning bibringas kunskap om de hygieniska kraven på en modern ladugård. För närvarande är det säkert så, att när en mindre jordbrukare resonerar med sin byggmästare angående nya byggnader eller omändring av gamla, den senare anser sin auktoritet kränkt, ifall den förre önskar få utfört t. ex. ventilation eller utformning av gödselrännor efter något system, som byggmästaren icke varit van vid. Och så böjer sig jordbrukaren, enär byggmästaren »naturligtvis förstår saken bättre». Det hjälper i sådana fall icke, om vederbörande veterinär eller någon av hushållningssällskapets tjänstemän inspirerat kravet på nymodigheterna. Dessa personer äro ju alla icke jordbrukande tjänstemän, som icke antagas förstå sig på sådana saker. Och så avfärdas förbättringarna med en hänvisning till att det blir för dyrt eller att byggmästaren icke vill åtaga sig uppdraget, om han icke själv får bestämma utformningen.

Örebro län: Ladugårdshygien har under senare år utan tvivel gått framåt, men mycket återstår. Man kan ännu få se anskrämliga ladugårdar, både vad inredning och renhållning beträffar. Ett gemensamt drag för nästan alla ladugårdar, vare sig de äro nya eller gamla, stora eller små, är, att det är dåligt sörjt för ventilationen. En ladugård, som vintertid känns varm och dragfri, men där luften ändå känns ren, är ännu en sällsynthet trots alla goda råd som givits i facktidsskrifter. När en ny ladugård skall uppföras, så bygges den i allmänhet efter ägarens huvud eller efter inrådan av en byggmästare, som har föga begrepp om vad moderna ventilationsanordningar kunna åstadkomma.

I detta sammanhang må påpekas, huru ovanligt det är inom Örebro län att se kreatur ute för motion under stallperioden. Rastgårdar, vilka finnas på många gårdar, få stå obegagnade. Hur man kan begära, att djur i längden skola hålla sig fria från tuberkulos och många andra sjukdomar utan att få komma ut i frisk luft och rörelse, förstår jag ej. Ett är säkert: i det långa loppet förlorar lantbrukaren på sådan kreatursskötsel.

Västmanlands län: Ladugårdshygien inom länet är mycket växlande. Inom en del besättningar står ladugårdshygien i allmänhet på en ganska hög nivå, under det att den inom en del andra lämnar mycket övrigt att önska. Som bidragande orsaker till den på sina håll förekommande sämre ladugårdshygien åberopas de höga byggnadskostnaderna och bristen på ladugårdsskötare.

Kopparbergs län har ej meddelat något i denna fråga.

Gävleborgs län har ej meddelat något i denna fråga.

Västernorrlands län: Såsom var att vänta, har ej heller ladugårdshygienien kunnat göra några vidare framsteg under de sista åren. De höga kostnaderna för byggnadsmaterial hava verkat avskräckande ifråga om ladugårdarnas renovering. Distriktsveterinären i Sundsvall beklagar, att de s. k. frileverantörerna, vilkas ladugårdar tidigare på grund av den stränga kontrollen över desamma voro ett hygieniskt föredöme för andra, genom kristidslagarna tvingas att inställa sina direktleveranser och gå in i mejeriföreningarna, som ej utöva samma stränga kontroll över sina leverantörer. I detta sammanhang må emellertid uttalas önskvärdheten av att dessa mejeriföreningar på ett eller annat sätt kunde sätta i gång med en kontroll på produktionsorten. Därigenom skulle säkerligen en avsevärd förbättring av mjölkens kvalitet kunna uppnås.

Jämtlands län: Ladugårdshygienien lämnar åtskilligt övrigt att önska inom stora delar av länet. Särskilt gäller detta beträffande ventilationen, som, på få undantag när, är otillfredsställande. De rådande förhållandena med brist på material och arbetskraft hava medfört, att påtänkta förbättringar mångenstädes måste ställas på framtiden.

Västerbottens län: På grund av materialbrist och brist på arbetskraft hava även under år 1943 nybyggnader och förbättringar av ladugårdar inom länet skett endast i mycket ringa utsträckning. De förut av veterinärerna anmärkta missförhållandena, med icke tillfredsställande värmeisolering av väggar, golv och tak, otillräcklig och illa ordnad ventilation samt för korta bäspallar, kvarstå därför i stort sett i samma grad. En kraftig och rätt lagd propaganda för bättre utformade, varmbonade och inredda ladugårdar bör därför sättas i gång så snart bristen på material och arbetskraft upphört.

Norrbottnens län: Ladugårdshygienien står fortfarande lågt utom på enstaka platser i kustbygden. Hållandet av några hushållshöns, som springa omkring lösa i ladugården, har blivit vanligare. När man påpekar för djurägarna, att det är förbjudet med lösa höns i ladugårdarna i tuberkulosfria områden, mötes man av kompakt oförstående. Delvis är det utan tvivel fråga om en kristidsföreteelse.

En annan osed påtalar distriktsveterinären i Piteå. Det är ganska vanligt i piteorten, att gödsellidret sommartid användes vid mjölkningen. En hänvändelse till Producentföreningen för att förmå djurägarna att icke använda dessa lider vid mjölkningen, föranledde endast ett påpekande från föreningens direktör »att det var ingen fara, då ju mjölken pasteuriserades». Samme veterinär vänder sig mot klädtvättningen i ladugårdarna som ohygienisk.

Distriktsveterinären i Haparanda angriper i år liksom i fjol det häpnadsväckande oskick, som här och där förekommer, när ladugårdarna vintertid användas som avträde för hela familjen. Sådana leverantörer borde avstängas från mjölkleverans.

Distriktsveterinären i Vittangi omtalar, att många bofasta lappar häruppe hava sina kor inhysta i ohygieniska jordkåtor. Distriktsveterinären i Haparanda vänder sig även i år mot det olämpliga sätt på vilket ladugårdarna byggas häruppe. Ladugårdarna läggas ofta så, att fönsterna vätta mot norr och gödselstaden mot söder. Han förfäktar att ladugårdarna böra byggas av timmer med cementgolv, väl isolerade och väl ventilerade. Han anhåller att dessa åsikter måtte komma till Samarbetskommitténs för ladugårdshygien kännedom.

4. Hygieniska inspektioner.

Inspektion utav slakterier m. m., jämlikt § 8 f) i gällande veterinärinstruktion, har av länsveterinärerna under året företagits i begränsad omfattning i likhet med vad som skedde under föregående år.

Ur berättelserna häröver kan följande anföras.

Länsveterinären i Stockholms län anför bl. a.:

Ransoneringen har medfört i oerhörd grad ökat arbete för personalen och då denna delvis varit inkallad till militärtjänst har det stundom förekommit anmärkningar för bristande ordning och snygghet. Härtill har förmodligen även det förhållandet bidragit att inspektioner sedan år 1939 icke förekommit i samma omfattning som före kriget.

Länsveterinären i Uppsala län anför bl. a.:

Beträffande slakterierna hava i vissa fall ganska grava anmärkningar framställts och via länsstyrelsen vidarebefordrats till respektive hälsovårdsnämnd. I somliga fall äro likalydande anmärkningar framställda mot samma slakteri vid en tidigare inspektion utan att detta medfört någon förbättring.

För att åstadkomma en mera effektiv kontroll av slakterier, charkuterier m. m. vore det önskvärt, om inspektionerna kunde ske med tätare mellanrum än vad veterinärinstruktionen medger. Dylka extra besiktningar kunde i många fall ske tillfälligtvis i samband med andra resor utan kostnad för statsverket.

Länsveterinären i Östergötlands län anför bl. a.:

Den hygieniska standarden i livsmedelslokalerna har år från år förbättrats. Slakterierna på landsbygden, vilka förr varit de svåraste lokalerna att komm tillrätta med, äro numera så gott som försvunna. Även charkuteriernas antal har reducerats, åtskilliga charkuteriaffärer, som förr hade egen tillverkning, köpa nu sina varor från större företag.

Länsveterinären i Gotlands län anför bl. a.:

Mejerierna äro i stort sett utan anmärkning, men några drivas fortfarande, trots att de icke uppfylla mejeristadgans fordringar. Ett bättre tillstånd torde vara att vänta, så fort transportmöjligheterna bliva bättre, då en sammanslagning av de mindre mejerierna till större enheter kommer att verkställas.

Slakterierna och charkuterifabrikerna voro i stort sett tillfredsställande. Charkuteri- och mjölkbutikerna voro på en del ställen utmärkta. Diverseaffärerna, framför allt på rena landsbygden, lämnade mycket övrigt att önska. Ventilation saknades ofta och hygieniska förvaringsplatser för matvaror funnos icke överallt.

Kontrollen av bestämmelserna i Kungl. Maj:ts kungörelse den 28 juni 1941 (S. F. nr 650) med vissa bestämmelser angående grädde och korv synes icke vara tillfredsställande på landsbygden. Vatten som användes i livsmedels- och mejerihanteringen bör kontrolleras oftare än som sker (i regel en gång vart eller vartannat år). Livsmedelskommissionens bestämmelser angående fettavskiljare i charkuterifabriker voro icke överallt tillämpade.

Länsveterinären i Blekinge län anför bl. a.:

Många slaktbodas ha numera icke någon egentlig mission att fylla, emedan vederbörande innehavare utför sin slakt på någon av de inom länet befintliga under offentlig kontroll ställda slakteriinnrättningarna. Denna centralisering innebär icke blott ett hygieniskt framsteg, den har även sin stora betydelse för tillvaratagandet av slaktdjurets olika delar. I den mån jag kunnat kontrollera, ha slakteriinneha-varna i största möjliga utsträckning tillvaratagit överhuvud allt av värde. Anmärkningar ha i många fall måst göras dels mot underhåll och renhållning, dels mot vattentillförsel och avloppsförhållanden.

De specialinredda charkuteriaffärerna äro såväl i städerna som på landsbygden så gott som samtliga väl inredda och skötta. I många diverseaffärer på landet har särskild, från övriga butiken helt avskild avdelning inretts för försäljning av kött och charkuterivaror.

På ett par undantag när äro mejerierna i länet av god standard. Efter den or-

dinarie inspektionsresans slut förordnades jag av länsstyrelsen att ånyo besöka Sölvesborgs mejeri för att tillsammans med mejerikonsulenten i Lantbrukstyrelsen giva råd och anvisningar ang. mejeriets restaurering och ombyggnad. — — — För att på ett tillfredsställande sätt biträda hälsovårdsnämnderna på landet i deras kontrollerande verksamhet samt för att kunna stå rörelseinnehavarna till tjänst med råd och anvisningar anser jag det synnerligen önskvärt, om hälsovårdstillsyningsmän kunde anställas även på landsbygden gemensamt av exempelvis kommunerna inom ett eller flera härader.

Länsveterinären i Kristianstads län anför bl. a.:

Hygieniska inspektioner hava under året verkställts inom 53 kommuner av samtliga mejerier, mjölkaffärer, charkuteriaffärer, slakterier, fiskaffärer samt diverseaffärer med försäljning av färska charkuterivaror. Denna inspektion har omfattat 31 mejerier, 111 mjölkaffärer, 15 charkuterifabriker, 59 charkuteriaffärer, 18 slakterier, 16 fiskaffärer och 23 diverseaffärer. Avskrift av den till Kungl. Medicinalstyrelsen ingivna inspektionsrapporten har insänts till länsstyrelsen, förste provinsialläkaren, vederbörande provinsial- och municipalläkare, hälsovårdsnämnderna samt näringsidkarna. Övervakningen av de föreskrivna åtgärdernas vidtagande har ålagts hälsovårdsnämnderna med begäran om meddelande från dem, när åtgärderna blivit verkställda. Från 22 kommuner har dylikt meddelande ingått. Standarden vid flertalet mejerier är god, dock synes mera omsorg på sina håll böra ägnas åt vattenförsörjningen. Författningsenlig läkareundersökning har även i en del fall underlätits. Vid 5 st. mejerier voro förhållandena så avvikande från mejeristadgans föreskrifter att lantbrukstyrelsens tillstånd att få fortsätta mejeridriften till vidare borde fordras. Vid ett mejeri — Näsums — voro de hygieniska omständigheterna sådana att driften snarast borde nedläggas.

Mjolkbutikerna voro i många fall synnerligen primitiva. Inom en kommun — Everöd — hade mjölkförsäljning t. o. m. anordnats i nära nog samtliga diverseaffärer utan några som helst anordningar för dylik försäljning. I stor utsträckning saknades i mjölkaffärerna bassänger med avlopp och inlett vatten för kylning av mjölken.

Charkuteriaffärerna gävo som vanligt anledning till relativt få anmärkningar, under det att förhållandena vad angår charkuterifabrikerna voro sämre. I ett flertal fall påtalades bristande ventilationsanordningar, bristande underhåll av redskap samt bristande renlighet. Uttagna korvprov i 10 st. charkuterifabriker visade sig vid undersökning å Kemiska stationen i Kristianstad icke hava överskridit stadgad halt av vatten och bindemedel. I en stor del av slakterierna var rörelsen under inspektionstiden nedlagd, enär slakteriidkarna avstängts från sin verksamhet på grund av vissa påtalade missförhållanden vid köttbesiktningsbyrån i Kristianstad. Slakterirörelsen vid dessa mindre slakterier i landsorten är för övrigt stadd i ständigt avtagande. Fiskhandeln sker i stor utsträckning ambulatoriskt utan att vederbörande försäljare har någon lokal. I de försäljningslokaler som inspekterades påträffades ej några större missförhållanden. Lätt tillgång till vatten saknades dock i några fall. Kombinationen av diverseaffär och handel med färska charkuterivaror utan särskild lokal för dessa varor kan icke ur hygienisk synpunkt anses vara lyckad, och bör den icke tolereras med mindre än att kylskåp finnas för dessa varors förvaring. Avsaknad av kylanordning har i vissa sådana fall påtalats.

Länsveterinären i Skaraborgs län anför bl. a.:

I enlighet med gällande veterinärinstruktion och Kungl. Medicinalstyrelsens skrivelse den 6 februari 1943 har länsveterinären under året företagit en inspektionsresa, som omfattat de veterinärdistrikt av länet, som ligga väster om en linje Mariestad—Skövde—Falköping—Vartofta, och föremål för inspektion ha varit

slakterier, charkuterifabriker och affärer, mejerier och lantaffärer, som försälja livsmedel, samt inventering av Staten tillhöriga, i Skara förvarade redskap för bekämpande av smittsamma husdjursjukdomar, sammanlagt 365 förrättningar.

Sagda del av länet inspekterades av mig senast 1939. Under de fyra år som förflutit ha många lantaffärer blivit moderniserade med iakttagande av de hygieniska åtgärder, som jag under mina besök framhållit som önskvärda. Kyldisken har gjort ett påfallande segertåg, och framför allt i socknarna mellan Mariestad och Lidköping ha så gott som varenda handlande installerat en dylik. Kyldisken är utmärkt, om den skötes väl, vilket är en förutsättning, ty om den ej ordentligt tvättas och vädras 2—3 ggr i veckan, uppstår dålig lukt, då ju diskarna sakna friskluftsintag.

Givetvis finns ännu en och annan lanthandel av mera ursprunglig typ, trång och överhopad av varor i en enda röra, där det är en otacksam uppgift att försöka ordna de hygieniska förhållandena.

Beträffande slakterierna finns ett flertal slaktare, som ej ha godkännbara slakterier, med avsaknad av såväl kyl- som svalrum samt vatten, men ändå erhållit slakterilicens. Inledande av vatten har jag ådömt varje sådant slakteri som en nödvändig åtgärd för erforderlig renhållning. Man undrar ofta efter vilka principer Livsmedelskommissionen utdelat sina licenser. Det enda riktiga vore att infordra utlåtande från vederbörande länsveterinär, som bäst känner till förhållandena hos de olika yrkesutövarna och deras lokalers kvalitet.

Fettavskiljare förekommer endast hos de två största firmorna i Lidköping. Hos båda voro de placerade i källaren. Konsums och Sk. L. S. fabriker i Skara ha likaså fettavskiljare, men här äro de placerade utomhus.

Ett flertal charkuterister ha klagat över dåligt potatismjöl, som ej binder korvmassan, utan gör att smeten »skär» sig.

Vid ett tillfälle påträffades färg för rödfärgning av korvmassan. Vederb. hälsovårdsnämnd underrättades för ev. yrkande av laga ansvar.

Vad mejerierna beträffar äro de numera i allmänhet välskötta och relativt moderna, dock finnas ännu mejeribyggnader, som icke fylla nutida fordringar, såsom mejerierna i Skara och Grästorp.

Gemensamt för så gott som samtliga mejerier är att de sakna moderna diskningsmaskiner, varför transportflaskorna återställas för diskning hos vederbörande leverantör. Endast Kooperativas mejerier i St. Levene och Arentorp ha diskningsmaskiner på »löpande band».

Visserligen medför anskaffande och installering av en modern diskningsmaskin en betydande engångsutgift, men dessa pengar komma att förränta sig mycket väl, om man betraktar frågan rent nationalekonomiskt. Dels tillvaratages den s. k. restmjölken och dels inbesparas ett stort antal arbetstimmar hos producenterna för diskning av transportkärlen.

Vid varje mejeri i Skaraborgs län inväges ungefär $\frac{1}{12}$ av hela rikets mejermjolk, och genom de beräkningar som gjorts angående restmjölakens värde för hela landet i form av smör, skulle detta för härvarande län med avrundade siffror belöpa sig till 175 000 kronor, och inbesparade arbetstimmar hos producenterna för diskning av mjölkflaskorna representera ett värde av 468 000 kronor. Disknings- och resttömningsmaskinerna skulle alltså, enbart för Skaraborgs län inbespara ca 743 000 kr., eller ungefär $\frac{3}{4}$ miljon, under det mejeriernas årliga drift- och amorteringskostnader för dessa maskiner kunna uppskattas till cirka 275 000 kr.

Till detta kommer ur hygienisk synpunkt den stora risk restmjolk och odiskade mejerikärl kan medföra för spridande av infektionssjukdomar av olika slag i producenternas kreatursbesättningar. Exempel härpå har jag själv konstaterat.

Önskvärt vore därför, att mejerierna med en viss minimiavverkning, t. ex. 5 000 kg mjolk pr dag, kunde åläggas att installera diskningsmaskin för rengöring av transportflaskor.

Allmänt klagas från affärsidkarnas sida på de ohållbara fiskkonserverna. I syn-

nerhet är det ansjovisburkarna som jäsa, och massor av sådana konserver måste vrakas såsom otjänliga till människoföda. I snart sagt varje affär såg jag jäsande konserver trots lämplig förvaring i goda källare. Mycken föda går här till spillo, och för affärsmän blir det en ekonomisk förlust.

Alla hälsovårdsnämnder, där mera grava anmärkningar riktats mot rörelser av ena eller andra slaget, ha av mig omedelbart erhållit avskrift av inspektionsberättelsen för sina resp. områden. Några meddelanden om att rättelse åstadkommits ha dock icke ingått.

Ett fåtal nämnder ha dessutom anmodats uttaga korvprov enligt givna anvisningar, då särskild anledning till provtagning enligt mitt förmenande mera sällan förelegat.

Brott mot gällande köttbesiktningstvång har endast iakttagits vid ett tillfälle. Besiktningar av fordon för kringföringshandel har verkställts å 13 st. dylika fordon.

Länsveterinären i Västernorrlands län anför bl. a.:

Såsom ett allmänt omdöme om årets hygieniska inspektioner torde kunna framhållas, att en påtaglig förbättring kunnat förmärkas jämfört med föregående år, då ju inspektionerna hade återupptagits efter att hava av sparsamhetsskäl legat nere i flera år. De undermåligaste lokalerna voro sådana, som föregående år ej besöktes på grund av de lämnade direktiven för resorna. Att den nuvarande bristen på oljefärg medfört svårigheter för innehavarna vid lokalernas uppsnygning, synes vara påtagligt. Från hälsovårdsnämndshåll uppgavs, att Industrikommissionen i vissa fall avslagit ansökningar om oljefärgstilldelning, trots att föreläggande om uppmålning meddelats innehavaren. Dylika avslag borde av lätt insedda skäl ej få förekomma.

De i samband med inspektionerna uttagna proven på *vattenhalt* och *bindemedel* uti charkuterivarorna visade tydligt, att de gällande föreskrifterna härvidlag fortfarande i stor utsträckning överträdas, ett förhållande som delvis sammanhänger med bristande övervakning från hälsovårdsnämndernas sida. Av dessa synes det endast vara de i Härnösand och Sollefteå, som mera regelbundet utöva kontroll över denna bestämmelse efterlevnad. Anledningen till en dylik underlåtenhet är givetvis att söka i de relativt höga kostnaderna för denna kontroll, vilket jag upprepade gånger framhållit. Den sänkning av undersökningsavgifterna, som hittills vidtagits, är otillräcklig. En ytterligare reduktion är ofrånkomlig, om ej hela kontrollen skall äventyras genom bristande provtagning.

För rörelseidkarna innebär den ojämna provtagningen på olika orter, att sådana charkuteriädkare, som ha sina fabriker på platser med mera skärpt kontroll, bliva handikapade vid ingivande av anbud på leveranser till allmänna inrättningar och detaljhandlare, jämfört med de charkuterister, som bo på orter med mera noggrann övervakning.

Såsom ett allmänt omdöme om de inspekterade *matvarubutikerna* må framhållas, att anledning till gravare anmärkning ej förelåg men att givetvis den allmänna bristen på oljefärg och fernissor haft ett menligt inflytande.

Vad beträffar *mejerierna* inom länet äro de synnerligen varierande ifråga om storlek och maskinell utrustning, med en kapacitet växlande mellan 3 000 och 60 000 liter pr dag. De båda största, i Sundsvall och Örnsköldsvik, syntes mest i behov av om- eller nybyggnad, och givet är, att hygienien måste bliva lidande mom dylika gammalmodiga lokaler. Såsom de f. n. bäst utrustade torde utan tvivel få anses Härnösands och Vivstavarvs mejerier, vilka göra ett synnerligen propert intryck.

Under inspektionerna har vidare uppmärksamhet ägnats åt vissa förhållanden inom köttthaneringen, som stå i samband med de av Livsmedelskommissionen utfärdade föreskrifterna inom detta gebit. Även här kan sägas, att en betydande förbättring

iakttagits, jämfört med föregående år. Beträffande slakterierna må med tillfredsställelse noteras, hurusom en välbehövlig sanering av förhållandena inom slakteribranschen uppnåtts, med ett relativt litet antal yrkesutövere, som verkligen kunna existera på sin näring, under det att tidigare fältet var fritt för allehanda »bönhasar», vilka bedrevo slakten som binäring till diverse yrken och näppeligen kunde uppfylla tidens krav på hygien och rationell behandling av de ömtåliga varor det här är fråga om. Man må blott hoppas, att dessa förhållanden skola bli bestående även för framtiden.

Vad beträffar det under 1943 stadgade förbudet att använda *hästkött* till falukorv, kan jag ej annat än uttala mina stora betänkligheter emot en sådan åtgärd, av skäl, som närmare beröras i min ovannämnda inspektionsrapport. När bestämmelserna fått verka en tid och man kommit underfund med att de i själva verket äro omöjliga att effektivt kontrollera, komma mindre nogräknade charkuteriidkare att åter blanda hästkött i falukorven och vid anbuds ingivande konkurrera ut sina mera lojala yrkesbröder.

Länsveterinären i Västerbottens län anför bl. a.:

De enskilda slakterierna hava vanligen använts i ganska ringa omfattning. Deras utrustning är i allmänhet mycket enkel. Möjligheterna att tillvarataga biprodukterna o. dyl. äro naturligtvis i följd därav mycket små. Man har dock i detta avseende numera försökt göra det bästa möjliga.

Beträffande mejeriernas lokaliteter och inredning har en avsevärd förbättring skett sedan år 1938 och 1939, då de sista inspektionerna gjordes före kriget. Den största delen av länets mejerier äro sedan dess helt nya och de kvarstående äldre mejerierna äro alla i avsevärd grad förbättrade.

I min inspektionsberättelse till Kungl. Medicinalstyrelsen som avgavs den 23 juni 1943, ansåg jag mig dock böra göra en generell anmärkning beträffande de nybyggda mejeriernas utrustning. Man hade nämligen byggt ned de cisterner, vari den mottagna mjölken hålles från vågen, så djupt i mejerisalens golv, att endast en ca 20 cm hög kant ligger över golvet. Över denna kant kan det minsta stänk kastas ned i mjölken och förorena denna. Jag förklarade, att jag ansåg denna konstruktion så olämplig att den absolut borde förbjudas. Jag uttalade också den uppfattningen, att ritningen till mejerier, vilka ur hygienisk synpunkt äro lika viktiga inrättningar som slakthus och kontrollslakterier m. m., borde underkastas granskning av Kungl. Medicinalstyrelsen, innan de finge byggas. I så fall hade säkert den av mig omnämnda konstruktionen avstyrkts.

Kungl. Medicinalstyrelsen remitterade mitt uttalande till Kungl. Lantbruksstyrelsen för yttrande. Lantbruksstyrelsen vitsordade konstruktionens olämplighet, men ansåg att olägenheterna borde kunna avhjälpas genom att skärmar uppsattes omkring cisternerna under den tid de användas för mjölkförvaring.

Under kommande års inspektioner kommer jag givetvis att fordra att dylika skärmar anskaffas till länets mejerier.

Beträffande tanken på granskning av mejeriritningarna före det att byggnadsarbetena påbörjas, har Kungl. Medicinalstyrelsen icke gjort något uttalande.

I diverse (matvaru-)butiker har jag även kunnat konstatera en viss förbättring, fränsett att bristen på korkmattor, linolja och fullgod fernissa gjort att golven knappast göra rätt för beteckningen »lätta att rengöra». Samtidigt kunde även en annan tydlig förändring iakttagas, nämligen att lätt förstörbara födoämnen i allt större utsträckning där börjat försälgas. Förut har man i de vanliga »diverse»-butikerna endast sålt korv, smör, margarin och ost, men nu har man alltmåra börjat utbjuda även verkligt ömtåliga köttvaror, såsom syltor, o. dyl. samt färskt kött. I många diversebutiker säljes också mjölk. De anordningar, som vidtagits för att skydda dessa varor, äro ofta mycket litet effektiva. Hela metoden att ena minuten hantera t. o. m. giftiga färger eller illaluktande ämnen såsom fotogen m. m.

för att nästa minut skära i sylta, stycka ut färskt kött eller mäta ut mjölk, är i och för sig allt annat än trevlig och ställer mycket stora fordringar på butikspersonalens renlighet och samvetsgrannhet. När dessutom möjligheterna för handtvätt samt tvätt av kärl och redskap inom lokalerna äro minimala, förstår man hur föga önskvärd denna hopblandning av så skilda varuslag inom samma rörelse verkligt är.

Kravet att de ömtåliga varorna när de säljas i butiker, där vanliga »diversebutiks»-varor även finnas, skola förvaras i täta skåp med friluftssintag, är ett praktiskt krav, som är det minsta möjliga ur hygienisk synpunkt och det är mycket lätt att efterleva. En avsevärd ytterligare förbättring har skett på de ställen, där kylrum, kylskåp eller kyldiskar installerats. Denna sistnämnda förbättring har också i vissa socknar skett i mycket stor utsträckning. Om man för rörelsen även vill inköpa större sammanhängande köttdelar (t. ex. hela, halva eller fjärdedels kött) för styckning i mindre bitar, anser jag, att man även måste hava lämpligt utrymme för dylik procedur, d. v. s. ett rum med golv som kan vattenspolas samt med i övrigt lämplig utrustning för styckning av kött. Sådana rum har hittills funnits på mycket få ställen.

Beträffande anordningar för handtvätt i diversebutikerna förefinnes visserligen ännu på många ställen brister i utrustningen. Det har dock skett en avsevärd förbättring i detta avseende som följd av inspektionerna åren 1938 och 1939.

Varuvården i övrigt måste nog i allmänhet anses hava varit ganska god. Endast i ett par fall har det förekommit att ransonerade varor blivit kasserade och oskadliggjorda.

Länsveterinären i Norrbottens län anför bl. a.:

Slakterierna voro mycket undermåliga. Tydligen har Norrbottens slakteriförening ej velat kosta på slakterierna reparationer med tanke på att föreningens stora centralslakteri i Luleå skulle vara färdigt hösten 1943. De flesta av dessa slaktbodar hava nu stängts. I Haparanda har efter inspektionen anordnats ett slakteri i samband med en charkuterifabrik. Vid tiden för inspektionen utfördes all slakt för stadens innehavare av slakteritillstånd ute i »buskarna» vid Vuono. Det var faktiskt genant att jämföra detta ohygieniska förhållande med det över gränsälven synliga, rymliga och modernt inredda slakteriet i Torneå på finska sidan.

Matvarubutikerna äro av mycket skiftande kvalitet. Särskilt i Tornedalen och Neder- och Överluleå socknar finnas ännu många hygieniskt olämpliga affärer, som föra matvaror. Det har dock blivit allt vanligare med kylskåp och kyldiskar även i de privata affärerna, och är bara början gjord brukar det inte dröja länge förrän hela affären blivit moderniserad.

En sak, som skarpt måste påtalas är kristidsstyrelsens snålhet med tvål och rengöringsmedel för slakterier och charkuterifabriker. Till slakteriföreningens stora slakteri och charkuterifabrik lämnas ingen tilldelning av tvål för handrengöring för att nämna ett exempel.

Trots att Producentföreningen arbetar vidare på att modernisera länets mejerier finns det alltför många mejerier, som äro hygieniskt otillfredsställande. Framförallt gäller detta om Producentföreningens mejeri i Luleå och Alviks och Ersnäs mejerier i Nederluleå socken. Medel finnas anslagna för ombyggnad av mejeriet i Luleå, men hälsovårdsnämnden vill ej — med rätta — hava mejeriet på samma ställe, där det nu ligger vid en livligt trafikerad gata inklämt i bostadsbebyggelsen.

III. Sjukdomar bland husdjuren.

Siffror inom klammer [] avse föregående år.

De smittsamma husdjurssjukdomar på vilka lagen om bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar (epizootilag) den 12 april 1935 (nr 105; B. 19) med däri gjorda ändringar den 9 maj 1941 (nr 341; B. 20) äger eller kan äga tillämpning finnas reglerade genom följande nådiga kungörelser:

dels kungörelsen den 12 april 1935 (nr 106; B. 20) med närmare föreskrifter angående bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar med däri gjorda ändringar den 29 oktober 1937 (nr 839; B. 30), den 15 augusti 1938 (nr 545; B. 31) samt den 9 maj 1941 (nr 342; B. 21),

dels kungörelsen den 31 januari 1936 (nr 22; B. 5) angående tillämpning inom Norrbottens län å sjukdomen smittsam blodbrist hos häst (anaemia infectiosa equi) av vissa föreskrifter i lagen den 12 april 1935 (nr 105) om bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar (epizootilagen) samt kungörelsen den 12 april 1935 (nr 106) med närmare föreskrifter angående bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar,

dels kungörelsen den 22 december 1939 (nr 881; B. 55) angående tillämpning av epizootilagen å sjukdomen infektiös laryngotracheit hos höns m. m.

dels förordningen den 20 juni 1941 (B. 48) angående bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur,

dels kungörelsen den 17 juni 1938 (nr 402; B. 22) om åtgärder mot sjukdomen smittsam kastning hos nötkreatur.

Under året har epizootilagen ägt tillämpning å följande sjukdomar bland husdjur: mul- och klövsjuka, boskapspest, elakartad lungsjuka hos nötkreatur, svinpest, rots hos häst, vattuskräck, koppor hos får, mjältbrand, frasbrand hos idisslande djur, skabb hos häst och får, hönspest och hönskolera, smittsam kastning hos häst, smittsam blodbrist hos häst, infektiös laryngotracheit hos höns samt tuberkulos hos nötkreatur, beträffande denna sista sjukdom endast inom de områden som finnas angivna i k. kungörelsen den 20 juni 1941 (nr 578; B. 49) med förordnande jämlikt 1 § förordningen den 20 juni 1941 (nr 577) angående bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur.

Av ovannämnda sjukdomar har under året endast följande förekommit: mjältbrand, svinpest, rots, smittsam blodbrist hos häst samt tuberkulos hos nötkreatur.

Förutom här omförmälda sjukdomar äro statliga åtgärder föreskrivna mot sjukdomen hönstyfus genom k. kungörelsen den 20 november 1931 (nr 402; B. 27) angående åtgärder mot (hönskolera, hönspest) och hönstyfus. Sjukdomen har under året förekommit.

1. Mul- och klövsjuka.

Länsveterinären i Malmöhus län anför härom: »Vid ingången av år 1943 kvarstodo två gårdar smittade av sjukdomen. Intet nytt fall har inträffat under året. Därför, när friförklaring av Germundtorps gård i Trollenäs socken ägt

rum den 2 februari 1943, har länet under återstoden av året varit fritt från farsoten. — — — — Genom skrivelse den 2 januari 1943 medgav Kungl. Medicinalstyrelsen frivillig, kostnadsfri vaccination mot mul- och klövsjuka inom mera värdefulla kreatursbesättningar. Med anledning härav anmälde sig ägarna till 23 besättningar med tillsammans 3 113 till erhållande av vaccination. Enligt hit ingångna rapporter blevo emellertid vaccinerade endast 18 besättningar med sammanlagt 2 582 djur (vid revaccinationen 2 611 djur). Besättningarna voro fördelade med 1 besättning i Teckomatorps, 1 i Tågarps, 12 i Eslövs, 2 i Klagstorps och 2 i Sjöbo distrikt. — — — Några mera avsevärda olägenheter eller biverkningar hava dessa vaccinationer icke medfört.» Då under 1942 inga fall av sjukdomen inträffade utanför Malmöhus län har riket sedan den 2 februari 1943 varit fritt från mul- och klövsjuka.

2. Mjältbrand.

År 1943 blevo 22 (24) besättningar smittade av mjältbrand med 22 (38) dödsfall. Av de döda djuren voro 21 (24) nötkreatur och 1 häst. Fördelningen av de inträffade fallen framgår av nedanstående sammanställning.

I 1942 års publikation framhölls den påtagliga nedgången i fråga om antalet smittade besättningar vid jämförelse med närmast föregående år. Såväl totalantalet smittade besättningar som antalet i sjukdomen döda djur var då det lägsta som förekommit under 1900-talet. Motsvarande siffror för år 1943 äro än lägre. De inträffade fallen torde i viss omfattning vara beroende av stationär smitta å stället, vilket även framhållits av veterinärerna. Så har en distriktsveterinär bl. a. anført: »att under 1930 förekom ett flertal fall med dödlig utgång av sjukdomen å gården, år 1939 dog en häst i samma sjukdom därstädes.» Under året har ytterligare ett fall förekommit. Profylaktisk serumbehandling har i en del fall använts av vederbörande veterinär.

Beträffande de inom Örebro län inträffade fallen anför länsveterinären: »Enstaka fall av mjältbrand ha som vanligt förekommit under året. Flera fall av sjukdomen inträffade dock under betesgång i Kvismaredalen och dessa anmäldes för sent, för att effektiva åtgärder skulle kunna vidtagas. Det föreligger därför fara för att nya fall skola yppa sig under kommande betesperiod. Förbud att använda betesmarkerna har föreslagits av distriktsveterinären i Örebro, men för min del ställer jag mig åtminstone tillsvidare tvekande, enär dels det här gäller mycket stora arealer dels med kännedom om att smittämnet kan hålla sig virulent å en betesmark under många år. Upprepad serumbehandling före och under betesperioden tror däremot jag vara lämplig.»

Länsveterinären i Göteborgs och Bohus län har till medicinalstyrelsen meddelat att en stuveriarbetare efter lossning av hudar från en lejdabåt insjuknat i mjältbrand. Lejdabåten ifråga medförde även ett parti kraftfoder varför risk kunde föreligga att smittämne överförts till partiet. Genom utfodringsförsök med detta kraftfoder har sjukdomen emellertid icke kunnat framprovoceras.

Uteslutet är icke att de ovan relaterade fallen av sjukdomen inom Örebro

län kan sättas i samband med de importerade hudarna, då dessa enligt uppgift levererats till garverier inom detta län.

I en del fall hava djur som dött i sjukdomen insänts till destruktionsanstalt vid kontrollslakteri. Djurägaren har härvid icke misstänkt att sjukdomen kunnat föreligga. Av allmänt intresse är att så stor mängd som möjligt av bl. a. fett, hudar och horn i nuvarande läge tillvaratages, men kan oförsiktighet vid behandlingen av dessa kadaver medföra stora risker.

Tab. B. Förekomsten av *mjältbrand* och *frasbrand* inom de olika länen år 1943 jämte översikt för åren 1939—1942.

L ä n	Mjältbrand		Frasbrand		L ä n	Mjältbrand		Frasbrand	
	Antal smittade besättningar	Antal självdöda djur	Antal smittade besättningar	Antal självdöda djur		Antal smittade besättningar	Antal självdöda djur	Antal smittade besättningar	Antal självdöda djur
Stockholms stad . .	1	1	—	—	Skaraborgs län .	6	6	—	—
Stockholms län .	1	1	—	—	Värmlands » .	2	2	—	—
Uppsala » .	—	—	—	—	Örebro » .	5	5	—	—
Södermanlands » .	—	—	—	—	Västmanlands » .	1	1	—	—
Östergötlands » .	1	1	—	—	Kopparbergs » .	—	—	—	—
Jönköpings » .	—	—	—	—	Gävleborgs » .	—	—	—	—
Kronobergs » .	—	—	—	—	Västernorrlands » .	—	—	—	—
Kalmar » .	2	2	—	—	Jämtlands » .	—	—	—	—
Gotlands » .	—	—	—	—	Västerbottens » .	—	—	—	—
Blekinge » .	—	—	—	—	Norrbottnens » .	—	—	—	—
Kristianstads » .	—	—	—	—					
Malmöhus » .	1	1	—	—	Summa 1943	22	22	—	—
Hallands » .	1	1	—	—	1942	24	38	5	6
Göteb. o. Boh. » .	—	—	—	—	1941	43	66	10	10
Älvsborgs » .	1	1	—	—	1940	47	82	14	14
					1939	41	59	7	7

Antalet inträffade fall under de olika månaderna framgår av nedanstående tabell. Utbredningen av sjukdomen under årets kvartal gestaltar sig så att under 1:a kvartalet 7 (9), under 2:a kvartalet 7 (9), under 3:e 7 (2) och under 4:e 3 (4) besättningar nysmittats.

Tab. C. Förekomsten av *mjältbrand* och *frasbrand* under de olika månaderna av år 1943.

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa
Antal nysmittade besättningar.													
Mjältbrand	—	1	4	4	2	1	5	2	—	1	2	—	22
Frasbrand	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

3. Frasbrand.

Sjukdomen, som under 1942 inträffade inom 5 besättningar med tillsammans 6 dödsfall, har under året icke förekommit.

4. Svinpest.

Under åren 1926—1929 samt år 1940 hava svinpestepizootier senast uppträtt i landet. I förra fallet var sjukdomen huvudsakligen lokaliserad till Stockholms län under det att i senare fallet ett flertal län härjades, framför allt Kalmar samt Göteborgs och Bohus län. Den sista besättningen under farsoten år 1940 friförklarades den 13 januari 1941. Landet har sedan dess varit fritt från sjukdomen intill den 4 maj 1943 då svinpest konstaterades å en besättning i Stockholms stad. Den 11 maj förklarades ett flertal besättningar smittade inom Malmöhus län. Av de under året inträffade fallen har huvudparten förekommit inom Malmöhus län eller 395 fall av 428 fall. Uteslutande stamping-out-metoden har kommit till användning. Såsom ett led i de profylaktiska åtgärderna för förhindrandet av återfall har inom Malmöhus län efter sanering genom nedslaktning av samtliga svin i Larvivägens, Östra Fäladsmarkens, Borstahusens, Stenorsvägens, Ostpirens och Örja svinkolonier i och vid Landskrona samt Öjakolonien i Ystad för dessa kolonier utfärdats svinhållningsförbud.

Sjukdomens utbredning under året framgår av nedanstående sammanställning.

Av svinpest smittade besättningar läns- och månadsvis år 1943.

Månad	Stockholms stad	Stockholms län	Uppsala län	Kristianstads län	Malmöhus län	Göteborgs o. Bohus län	Skaraborgs län	Västmanlands län	Gävleborgs län	Västernorrlands län	Summa
Januari . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Februari . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mars	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
April	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Maj	1	—	2	—	17	—	—	—	24	—	44
Juni	—	—	—	1	19	—	—	—	—	—	20
Juli	—	—	—	—	80	—	—	—	—	—	80
Augusti . . .	—	—	—	—	246	—	—	—	—	—	246
September . .	—	—	—	—	27	—	—	—	—	—	27
Oktober . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
November . .	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
December . .	—	—	—	—	6	1	1	1	—	1	10
Summa	1	1	2	1	395	1	1	1	24	1	428

För utredning av smittvägarna förordnade medicinalstyrelsen laborator H. Hedström att företaga erforderliga tjänsteresor samt till styrelsen inkomma med rapport häröver. Ur rapporten kan följande anföras:

I. Smittvägar till Sverige.

Vid tidigare svinpestutbrott i Sverige har man i allmänhet ansett, att smittan införts genom produkter av slaktsvin, som importerats från länder med stationär svinpest. Av dylika produkter är det framför allt saltade svintarmar, som emanerat från Kina och Nordamerika, samt saltat fläsk, som nära nog uteslutande importerats från Nordamerika, vilka kommit ifråga.

Smittrisen genom tarmimporten torde hava varit ytterst ringa. De kinesiska

och nordamerikanska svintarmarna hava nämligen som regel varit väl rengjorda, skrapade och saltade samt därjämte behandlade med kemiska blekningsmedel, som sannolikt haft en viss inaktiverande effekt på svinpestvirus. I första hand har därför misstanken riktats mot det nordamerikanska fläsket, som intill krigsutbrottet 1939 importerats i betydande mängder. Den ojämförligt största delen av detta fläsk har förbrukats i de norra delarna av landet, och man har däri sökt förklaringen till att, trots att en ständig införsel av smitta under årens lopp har ägt rum, vårt land dock vid relativt få tillfällen fått svinpestutbrott av allvarlig karaktär.

Det är möjligt, att ovan relaterade uppfattning om svinpestens primära smittväg är riktig, men jag kan icke underlåta att framhålla, att noggranna epidemiologiska undersökningar icke företagits över tidigare svinpestutbrott, och det kan därför icke helt uteslutas att även andra vägar funnits på vilka sjukdomen införts.

Vid de undersökningar, som jag påbörjade med anledning av det i slutet av april i år inträffade svinpestfallet vid Farsta gård i Stockholms stad, inriktades utredningen i första hand på att söka avslöja den smittväg, på vilken smitta inkommit till landet.

Under 1942—1943 har vår import av saltat fläsk helt varit beroende av lejdåbåtstrafiken på Sydamerika och under den tid, som kan anses vara aktuell för årets sjukdomsutbrott, har, huvudsakligen från *Argentina*, 437 ton inkommit den $^{12}/_{10}$ 1942, 453 ton den $^4/_{11}$ 1942, 1 159 ton den $^{25}/_{11}$ 1942 samt 895 ton den $^8/_{1}$ 1943 eller tillsammans 2 944 ton saltat fläsk. Efter den 8 januari har intill tiden för Farstafallets uppträdande import av fläsk icke ägt rum. Fläsket har distribuerats till skilda delar av landet och till en stor del gått till arméns behov. Då *Argentina* enligt officiella rapporter hade svinpest under flera år före krigsutbrottet, torde man kunna räkna med att svinpest är stationär därstädes. Det skulle således i likhet med det nordamerikanska fläsket föreligga möjligheter för att smittan inkommit med det argentinska. Till skillnad mot det under fredsförhållande importerade fläsket har emellertid det under tiden $^{12}/_{10}$ 1942— $^8/_{1}$ 1943 införda på grund av ransoneringsbestämmelser och leveranser till armén kommit att distribueras över hela landet.

Import av svintarmar har sedan krigsutbrottet skett från Kina, varifrån svintarm kommit som transitogods via Tyskland, och från Nord- och Sydamerika med lejdåbåtar. Då denna import emellertid alltmera blev begränsad började man i slutet av år 1942 och under 1943 att importera svintarm huvudsakligen från Rumänien. Enligt meddelande från Statens handelskommission beviljades licens för införande av rumänska svintarmar den $^1/_{6}$ 1942 av 400 000 m, den $^9/_{10}$ 1942 av 400 000 m, den $^2/_{12}$ 1942 av 50 000 m och under januari 1943 av 950 000 m. När och huru mycket av denna vara, som inkommit, kan jag exakt icke angiva, enär Tullverket har samma statistiska nummer för svin-, nöt- och fårtarmar. Enligt de uppgifter, som jag erhållit, synes import av rumänsk svintarm under den tid, som kan anses som aktuell för årets svinpestutbrott, endast ha skett till en av de importörer, som erhållit Handelskommissionens licens, nämligen AB Tarras och Bergstrand i Stockholm. Denna firma har meddelat att impor-

ten började i slutet av december 1942 och sedan pågått under 1943 och att större delen av den licensierade mängden inkommit till riket.

Vid besiktning och histologisk undersökning av prov av nyimporterad rumänsk svintarm har det framkommit, att den med avseende på skrapning och rengöring är mycket underlägsen den kinesiska och nordamerikanska och till skillnad från dessa icke före importen behandlad med blekningsmedel. Då svinpest är mycket utbredd i Rumänien, har man anledning att misstänka, att svinpestsmittämne införts till landet genom tarmimporten därifrån.

Av övriga från svinpestsmittade länder importerade varor, som kunna komma ifråga i detta sammanhang, hör även c:a 500 ton kalkoner, ankor, gäss, pärlhöns, sothöns och kycklingar samt 75 000 harar, som under januari och februari i år importerats från Ungern. Med tanke på att svinpestvirus, enligt vad som uppgives i litteraturen, snabbt oskadliggöres i tarmkanalen hos fjäderfä och, då risk för smittöverföring via harar nära nog helt kan uteslutas, torde det vara föga troligt att dessa importvaror medfört svinpestsmitta.

Vid min utredning har jag icke kunnat finna något, som tyder på att smittan inkommit genom köksavfall från fartyg från utländsk hamn eller genom sjöfolk från dylika fartyg. Icke heller har något framkommit, som kan väcka misstankar på sabotage i någon form.

Som möjliga smittvägar föreligga alltså importen av argentinskt fläsk och rumänska svintarmar och det är, som jag ovan framhållit, i hög grad sannolikt, att svinpestsmittämne på båda dessa vägar införts till riket. Efter vad jag funnit är det emellertid i högsta grad troligt, att endast en av dessa smittkällor, nämligen det argentinska fläsket, varit upphovet till årets primärutbrott av svinpest. Jag återkommer härtill i min skildring av primärfallet. Enligt de uppgifter, som jag erhållit från AB Tarras och Bergstrand, den firma, som med största sannolikhet varit ensam inportör av rumänsk svintarm, har nämligen alla slag av från Rumänien importerade tarmar, *innan* de levererats till kunderna behandlats med natriumhydrat och ättiksyra samt underkastats blekning med vätesuperoxid. Den behandling med kemiska preparat, som tarmarna undergått, synes mig vara tillförlitlig, då det gäller att oskadliggöra svinpestsmittämne, och det torde därför icke finnas någon anledning att misstänka, att svinpestutbrottet har samband med ifrågavarande tarmimport. Vid den epidemiologiska utredningen av primärfallet har icke heller framkommit något, som tyder på ett dylikt samband.

II. Smittvägar inom Sverige.

De epidemiologiska undersökningarna vid årets svinpestutbrott påbörjades vid Farsta gård i Stockholms stad i samband med sjukdomsutbrottet därstädes i slutet av april. Det syntes till en början som om detta svinpestutbrott vore det primära i landet, men det visade sig snart, att så icke var fallet. Redan i början av maj kunde sjukdomen misstänkas hos en hushållsgris, som insänts till Statens veterinärbakteriologiska anstalt från Trelleborgs stad för undersökning, och med anledning härav fortsattes undersökningarna vid tjänsteresa till

Malmöhus län under tiden 9—22 maj. Härvid uppspårades 21 smittade besättningar och hos en av dem, nämligen Naffentorps gård i Vintrie socken, kunde sjukdomsutbrottet fastslås till den 25 mars 1943 och detta fall torde med stor sannolikhet utgöra det primära vid årets svinpestepizooti. Några tidigare sjukdomsutbrott, som kunnat misstänkas hava varit av svinpestnatur har jag icke kunnat finna och övriga Skånefall liksom de, som till dato inträffat i Stockholms stad, i Uppsala och Gävleborgs län, ha med säkerhet eller med hög grad av sannolikhet kunnat sättas i direkt eller indirekt samband med svinpestutbrottet vid Naffentorps gård. Bland Skånefallen kan jag dock icke yttra mig om dem, som inträffat i Landskrona och Ängelholm, enär de icke ingått i mina undersökningar. Utredningen över smittvägarna vid dessa fall har utförts av länsveterinär W. Borg och resultatet är mig obekant.

A. Skånefallen (Malmöhus län).

1. Olga Andersson, Naffentorps gård, Vintrie s:n.

Vid gården bedrivs uppfödning av gödsvin i ganska stor skala. Månatligen brukar besättningen utgöras av c:a 250 svin. Rekryteringen sker nära nog uteslutande genom inköp av smågrisar, som levereras av Ekstrand, Hyllstofta, V:a Klippan. Besättningen är inlogerad i fyra svinstallar i tvenne byggnader (se skiss).

Flyttade till A	9 svin 1 sjuk	10 svin friska		1	2	3	4	5	6
B — stallet				A — stallet					
16 svin 1 sjuk				12	11	10	9	8	7

14 smågrisar Friska	Sugga med smågrisar Friska	Sugga med smågrisar Friska	Sugga Frisk
C — stallet	D — stallet		
9 gödsvin 1 sjuk	Sugga Frisk	—	Galt Frisk

Sjukdomen iaktogs först i avdelning A den 25 mars 1943. I avdelningen funnos vid denna tidpunkt 120 svin. Tre av djuren i box nr 9 (se skiss) visade upphörd foderlust och feber.

Den $26\frac{1}{3}$ voro samtliga (9 st.) i box nr 9 sjuka, samt en gris i box nr 8 och

en i box nr 7. Alla sjuka, inalles 11 grisar, behandlades med rödsjukserum av distriktsveterinär Sandberg, Jordholmen.

Den $27/3$ insjuknade ytterligare svin i box nr 7 och nr 8 samt uppträdde nya fall i box nr 3.

Den $29/3$ sändes 42 svin från avdelning A till slakt vid kontrollslakteriet i Trelleborg och de återstående med undantag av 17 st. behandlades med rödsjukserum. Sjukdomen spred sig emellertid ytterligare och sjukdomsfall uppträdde i flertalet av boxarna i avdelning A.

Den $1/4$ inträffade de första dödsfallen. Två grisar dogo denna dag i den först angripna boxen nr 9, och dessa jämte 26 svin, som samtliga voro sjuka, sändes till kontrollslakteriet i Kävlinge.

Då djurägaren på grund av det svårartade sjukdomsförloppet ansåg att fara förelåg för svinbesättningen i dess helhet, tillkallades länsveterinär W. Borg i och för rådfrågning angående nedslaktning av samtliga svin i avdelning A. Länsveterinär Borg besökte gården den 4 april. Vid denna tidpunkt hade ytterligare sjukdoms- och dödsfall inträffat. Länsveterinär Borg tillrådde nedslaktning och beordrade att denna skulle ske vid kontrollslakteriet i Trelleborg.

Den $5/4$ sändes 26 svin från avdelning A till slakt vid kontrollslakteriet i Trelleborg. Av dessa voro ett flertal sjuka och hade temperatur mellan $40-41.5^{\circ}\text{C}$. I avdelning A återstodo därefter 9 grisar i box nr 10 och 8 st i box nr 4, som icke ännu visat sjukdomstecken. Dessa senare grisar hade icke tidigare behandlats med rödsjukserum. En vecka senare voro även dessa sjuka och några av dem dogo.

Den $12/4$ sändes de sista kvarvarande svinen i avdelning A, inalles 12 svin, som samtliga voro mer eller mindre sjuka, till slakt vid kontrollslakteriet i Trelleborg. Det av sjukdomen berörda svinstallet rengjordes och desinfekterades med natriumlut och fick stå tomt till den $26/4$.

För att fylla de luckor i svinbeståndet, som sjukdomen vållat, inköpte ägaren 41 st. smågrisar den $8/4$ från Ekstrand, Hyllstofta V:a Klippan. Dessa inställdes i avdelning B och flyttades den $26/4$ tillsammans med ytterligare 14 smågrisar från B-stallet in i A-stallet. Efter inflyttningen av dessa 55 svin började åter sjukdomsfall att inträffa i A-stallet, och den $3/5$ sändes tre av dem för slakt vid kontrollslakteriet i Trelleborg. En tid före inflyttningen hade enstaka sjukdomsfall även inträffat i B-stallet.

I de övriga stallarna, C och D, som lågo isolerade från A- och B-stallet, hade sjukdomsfall inte inträffat.

Den $5/4$ hade djurägaren på länsveterinär Borgs inrådan avsänt en död gris till Statens Veterinärbakteriologiska anstalt. Kadavret inkom till anstalten den $6/4$ utan något som helst meddelande från djurägaren eller veterinär. Svar å undersökningen sändes den $12/4$ och följande undersökningsresultat lämnades: »Relativt lindrig, akut, varig lunginflammation. Infektion med hämolyserande streptokocker.»

Den $7/4$ sände djurägaren ett svinkadaver till hushållningssällskapets veterinärlaboratorium i Malmö och erhöll följande svar å undersökningsresultatet: »Tarm-

katarr, men inga tecken på smittsam sjukdom. Den bakteriologiska undersökningen har givit negativt resultat.»

Besättningen undersöktes av mig den 11 maj. I A-stallet funnos 51 svin. I boxarna nr 1—6 och i box 12 voro en eller flera grisar sjuka och i box nr 3 voro samtliga, 8 st, sjuka med upphörd foderlust, temperatur 41—42° C. och med mer eller mindre saxande gång med bakbenen. Under dygnet före hade 4 grisar dött och 2 av dessa insändes genom min förmedling till statens veterinärbakteriologiska anstalt.

I B-stallet funnos 35 svin och av dessa visade några utpräglade svinpestsymtom. I C-stallet funnos 9 gödsvin, av vilka ett var sjukt samt 14 smågrisar, som voro till synes friska. Från detta stall hade den $\frac{3}{5}$ sänts 3 gödsvin till slakt (tillsammans med 3 sjuka svin från A-stallet). I D-stallet funnos fyra suggor, av vilka två med smågrisar samt en galt. Samtliga voro utan sjukdomssymtom.

Vid undersökning medelst ympning konstaterades svinpest hos de till veterinärbakteriologiska anstalten den $\frac{11}{5}$ insända kadavren. Med tanke på sjukdomsförloppet i besättningen torde det icke råda något tvivel om att svinpest förelegat i besättningen redan vid sjukdomsutbrottet den 25 mars. Ett starkt stöd för att så varit fallet är att sjukdomen genom de verkställda serumbehandlingarna i A-stallet visade en anmärkningsvärd spridning. I realiteten torde genom serumbehandlingen en svinpestympning ha ägt rum. Av intresse i detta sammanhang är, att de icke serumbehandlade grisarna i A-stallet insjuknade långt senare än de behandlade.

Sjukdomsförloppet i besättningen har synbarligen varit av mycket allvarlig karaktär. Enligt djurägarens mening torde man, därest icke nödslakt verkställdes, med visshet kunnat räkna med en 100-procentig mortalitet.

Smittväg till besättningen:

Till besättningen hade icke införts grisar inom en tidsperiod, som kunde vara aktuell ur smittsynpunkt, och icke heller i övrigt hade direkt kontakt förelegat med annan svinbesättning. Med mycket stor sannolikhet har smittan inkommit genom köksavfall.

Svinen hade före sjukdomsutbrottet och under sjukdomsperioden utfordrats med köksavfall, som hämtats från Malmö stads försvarsområdes centralkök, Lunds lasarett, restaurangerna Palladium, Centric, Lucullus, Gillesstugan i Malmö, AB Avfallsfoder i Malmö samt avfall från konserverfabriken Globus i Limhamn och Mauritzons charkuterifabrik i Malmö.

Den största kvantiteten och det ur näringssynpunkt bästa avfallet hade erhållits från Malmö stads försvarsområdes centralkök och från Lunds lasarett. Restaurangavfallet hade i regel endast innehållit potatisskal och fiskavrens. Avfallet från Mauritzons charkuterifabrik hade i genomsnitt uppgått till c:a 1 hl var 5:e dag och hade utgjorts av korvrest, öron, delar av lungor och andra organ. Avfallet från konserverfabriken Globus hade som regel endast innehållit grönsaker.

Efter förfrågan hos leverantörerna av köksavfallet till gården framgick, att fläsk, med undantag för det amerikanska, endast inköpts från skånska slakterier

och i huvudsak från Skånska Andelsslakterier (Scan). Korv- och charkuterivaror hade inköpts från skånska fabriker och i varorna ingingo fläsk och organ från svin, som slaktats i Skåne. Mauritzons charkuterifabrik och konserverfabriken Globus uppgav ävenledes att för fabrikationen ingick endast råvara från svin, som slaktats vid skånska slakterier.

Från Malmö stads försvarsområdes centralkök, som enligt djurägaren lämnat det ur fodersynpunkt bästa och därför också ur smittsynpunkt det mest miss-tänkta avfallet, erhöll jag meddelandet, att allt färskt fläsk inköpts från Scan och charkuterivaror från firma C. Andersson och Co. och Kooperativa föreningen Solidar i Malmö. Den förstnämnda firmen uppgav, att fläsk och svinorgan härrört från skånska slakterier och att vid korvberedning dels använts nordamerikanska svintarmar och dels, efter den 1 januari 1943, sannolikt rumänska svintarmar, som köpts från Firma R. och H. Lundin i Stockholm. Vid förfrågan hos sistnämnda firma uppgavs emellertid, att de levererade svintarmarna varit av kinesiskt ursprung. Däremot hade till Malmöfirman levererats rumänsk nötkreaturstarm. Kooperativa föreningen Solidar meddelade, att för fabrikation av korv- och charkuterivaror endast använts skånska råvaror, och som fjälster endast nordamerikanska svintarmar.

Amerikanskt fläsk hade använts på samtliga ifrågavarande matserveringar. Den största mängden hade funnits vid Malmö stads försvarsområdes centralkök. Man uppgav därstädes, att det amerikanska fläsket inte alltid varit av fullgod beskaffenhet, och att man under året vid flera tillfällen konsulterat stadsveterinär K. B. Olsson i Malmö om fläskets tjänlighet till människoföda. Stadsveterinär Olsson hade emellertid varje gång godkänt det av honom besiktigade fläsket.

Med ledning av de uppgifter, som jag erhållit från leverantörerna av köksavfall till Naffentorps gård, synes mig tvenne smittvägsalternativ vara möjliga, nämligen antingen att ett tidigare svinpestfall förefunnits inom besättning tillhörigt Skåneslakteriernas tillförselområde eller att smitta överförts genom sydamerikanskt fläsk. Det har icke varit mig möjligt att finna något, som tyder på, att ett tidigare svinpestutbrott förefunnits i Skåne. Om ett sådant verkligen ägt rum torde det i synnerhet om de berört en större besättning, ha givit sig till känna genom ett flertal sekundärfall. Det senare alternativet, smittöverföring genom sydamerikanskt fläsk, synes mig därför sannolikare. Med tanke på, att det sydamerikanske fläsket vid Malmö stads försvarsområdes centralkök enligt personalen varit av mindre god beskaffenhet och möjligheten för en viss kassation av okott fläsk därför är tänkbar, synes mig avfallet från nämnda kök ur smittsynpunkt få betecknas som i hög grad suspekt.

Det som fodermedel använda köksavfallet hade enligt djurägarens uppgift icke kokats före utfodringen, varför goda betingelser förelegat för en smittöverföring via avfallet. På gården funnos tvenne kokningsapparater, som den 10/7 1940 godkänkts av stadsveterinär K. B. Olsson. Djurägaren meddelade mig, att han bibringats den uppfattningen, att kokning av köksavfall icke var så nödvändigt förrän sjukdomen uppträdde i Skåne och för övrigt hade brist på tjänstefolk gjort det svårt att utföra steriliseringen av avfallet. Dessa synpun-

ter har även framförts till mig från andra djurägare i Skåne. Anledningen till denna bristande vaksamhet, då det gäller att förhindra angrepp av svinpest, torde vara att svinpesten icke på många år, senast år 1887, berört denna landsända.

Smittvägar från besättningen:

Under sjukdomstiden och dagarna före sjukdomsutbrottet har från Naffentorps gård sålts grisar till följande:

Den $22/3$: en gris från stall C till Erik Olsson, Bunkeflo 7. Slakt i Trelleborg. Återgått till köparen.

Den $29/3$: en gris, troligen från stall C till Karl Mårtensson, Nappentorp 17. Slaktad hos köparen.

Den $29/3$: en gris, sannolikt från stall C till Ture Andersson, Germentorp, Trollenäs. Slaktad vid Scan i Kävlinge. Återgått till köparen.

Den $29/3$: en gris, från stall C, som slaktats vid Scan i Trelleborg och återgått till Naffentorps gård (hushållsgris).

Med stor sannolikhet torde smittrisk inte föreligga genom de tre förstnämnda försäljningarna. Den för gårdens eget behov slaktade hushållsgrisen härrörde från ett icke smittat stall. Den slaktades emellertid vid Scan i Trelleborg samtidigt med 41 svin från det smittade A-stallet och det är troligt att smittämne därvid överförts till fläsk och organ. Vid mitt besök på gården den $11/5$ låg det ifrågavarande fläsket nedsaltat. Organen och blodet — 6 liter samlingsblod från svinslakten den $29/3$ — hade redan konsumerats. Djurägaren ålades, att så länge hushållsfläsket fanns kvar, icke giva svinen något som helst avfall från gårdens eget kök. Faran för ett smittrecidiv genom detta fläsk synes mig så ringa, att ett beslag av detsamma icke torde vara nödvändigt.

Som jag ovan nämnt hade under sjukdomstiden nödslakt förekommit vid flera tillfällen, varigenom, som av nedanstående framgår, en omfattande smittspridning ägt rum.

Den $29/3$ slaktades vid Scan i Trelleborg 41 svin. Av dessa sändes 26 till Svenska slakteriförbundet, Enskede, 14 till Svenska slakteriförbundet, Göteborg och 1 till Scans butik i Trelleborg. Svinblod från denna slaktdag sändes till charkuteriaffärer i Falsterbo, Malmö och Svedala samt till Svenska slakteriförbundet (882 liter).

Den $1/4$ slaktades 26 svin vid Scan i Kävlinge. Av dessa sändes 12 svin till Svenska slakteriförbundet, Enskede, $4\frac{1}{2}$ till J. P. Andersson, Landskrona, $5\frac{1}{2}$ till charkuteriaffärer i Malmö och 1 såldes genom Scans varubil till kunder på landsbygden. Tre svin kasserades. Svinblodet från denna slakt användes till beredning av blodmjöl.

Den $5/4$ slaktades 26 svin vid Scan i Trelleborg. Av dessa sändes 17 svin till Svenska slakteriförbundet, Enskede, 2 till charkuteriaffärer i Trelleborg, 1 till C. Wessmans charkuteriaffär i Wellinge och 6 gingo till bacon. Svinblod från denna slaktdag sändes till charkuteriaffärer i Svedala och Malmö och möjligen även till Sveriges slakteriförbund.

Den $12/4$ slaktades 12 svin vid Scan i Trelleborg. Av dessa sändes 11 till

Svenska slakteriförbundet, Enskede, och 1 gick till bacon. Svinblodet från denna slaktdag sändes till charkuteriaffärer i Malmö och Svedala samt till Sveriges Slakteriförbund, Enskede (600 liter).

Den $27/4$ slaktades 5 svin vid Scan i Trelleborg. Av dessa sändes 4 till Svenska slakteriförbundet, Enskede och 1 till Scans butik i Trelleborg. Svinblodet från denna slaktdag sändes till charkuteriaffärer i Falsterbo och Malmö och till R. Sörenssons Slakteri A.B., Sävsjö (633 liter).

Den $3/5$ slaktades 6 svin vid Scan i Trelleborg. Av dessa sändes 5 till Svenska slakteriförbundet och 1 kasserades. Svinblodet från denna slaktdag sändes till charkuteriaffärer i Malmö, Trelleborg och Vellinge samt till Sveriges slakteriförbund, Enskede (865 liter).

Av min utredning har framgått, att sekundärfall av svinpest har uppträtt efter varje slakt av svin från Naffentorp (se den schematiska uppställningen å bil. 1.).

Naffentorps gård rapporterades av mig för svinpest den 11 maj 1943.

B. Stockholmsfallen.

1. *Farsta gård, Södertörns villastad, Stockholms stad.*

Vid tiden för sjukdomsutbrottet utgjordes besättningen av 227 gödsvin i olika åldrar. Svinen voro uppställda i tre stallar, som stodo i direkt förbindelse med varandra.

Sjukdomen började i en av boxarna (A) i gödstallet (se nedanstående skiss). Den $24/4$ insjuknade ett svin i upphörd foderlust och den $26/4$ insjuknade även de övriga i samma box och dagen därpå grep sjukdomen över till angränsande box (B) där ett av svinen visade näsblödning. Detta svin sändes till Slakthuset, Enskede, med begäran om sanitetsslakt. Den $29/4$ sändes ytterligare två svin till slakthuset. Av dessa voro ett från box A och ett från box B. Båda djuren sanitetsslaktades på djurägarens begäran.

Vid besiktningen iakttog besiktningsveterinär Englesson sjukliga förändringar, som kunde tyda på svinpest, och underrättade djurägaren härom. Denne kallade professor N. Lagerlöf, som den $29/4$ undersökte besättningen.

I rapport över undersökningen anförde professor Lagerlöf följande om status

Gödstallet.

8 svin		4 svin				K 3 svin	L 7 svin			R 5 svin
						I 7 svin	M 8 svin			P 8 svin
F 8 svin	E 5 svin	C 7 svin				H 6 svin	N 4 svin			O 8 svin
G 7 svin	B 4 svin	A 5 svin								

den $20/4$: »I stort sett synes i svinstallet grisarna friska. Endast i fyra boxar kan sjukdom konstateras. I box A funnos nu 5 grisar. Dessas temperatur var 41·7, 42, 41·8, 41·5 och 41·5. De lågo, ville ogärna gå upp, visade ingen foderlust, hade något vacklande gång och fast avföring. Hos vissa av dem dessutom conjunctivitis med »svarta ögonränder». Inga hudutslag kunde påvisas. I box B (4 grisar) var temp. 39·7, 39·1, 39·1 och 40·2. Från denna box hade tidigare två grisar slaktats. I två andra boxar, C och D, upptäcktes grisar med slaka svansar. Vid temperaturkontroll påvisades hos dessa (box C) 38·4, 40·2, 38·5, 39·3 39·2. I box D togs temp. på två av 7 grisar 40·6, 38·9. I ladugården och dravstallet uppställda grisar till synes friska.

Med ledning av det av besiktningsveterinär Englesson meddelade besiktningresultatet av de kliniska fynden underrättade Prof. Lagerlöf Medicinalstyrelsen, Förste stadsveterinären och Överveterinären vid Stockholms Stads Slakthus, att svinpest misstänktes på Farsta.

Ett av svinen i box A avlivades och insändes till veterinärbakteriologiska anstalten den $20/4$ och vid sektionen påvisades förändringar tydande på svinpest. Ympning verkställdes och denna gav positivt resultat med avseende på svinpest.

Undertecknad undersökte besättningen den 1 och 2 maj.

Den $1/5$ hade ytterligare svin insjuknat i upphörd foderlust och feber. Sjukdomen visade tendens att sprida sig i stallen och denna tendens var ännu mera framträdande den $2/5$. Denna dag blev även svinpestsymtomen mera utpräglade.

Den $2/5$ voro samtliga svin i box A, B och E sjuka, en i box C, två i box F, tre i box G, tre i box L, och en i box O.

Vid undersökning av de den 27 och 29 april slaktade svinen, vilka kvarhållits vid slakthuset, påvisades hos en av dem (slakt $27/4$) en utpräglad blödnings-tendens och hos samtliga tonsillnekroser och mjältinfarkter. Med ledning av dessa fynd kan fastställas att sjukdomen primärt varit svinpest.

Den $3/5$ undersöktes vid veterinärbakteriologiska anstalten ytterligare ett gödsvin, som dött under natten mellan den $2/5$ och $3/5$. Vid undersökningen påvisades förändringar tydande på svinpest.

Smittväg till besättningen:

Inköp av grisar hade icke skett senare än den $12/3$ 1943.

Svinen utfodras med köksavfall, som hämtas från restaurangerna Lindgården, Lyktan, Söderport, Ejdern, Fregatten, Skeppet, Norma nr 7, 17, 19, 20, 25 och 28, Sturehof och från matserveringar vid Marinförvaltningen, Studentkåren, Telegrafverket och Stockholmssystemet samt från Mörby sjukhus och Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt. Dessutom har avfall erhållits från F. A. B. i Stockholm.

Vid ankomsten till gården tömmes köksavfallet i en större, öppen cementbassäng, som är belägen c:a 15 m. från svinhuset. Före varje utfodring kokas avfallet i tvenne kokapparater och enligt uppgift under minst en timma. Kokapparaterna äro av god konstruktion och under förutsättning, att den

föreskrivna kokningstiden alltid hållits, torde steriliseringen av köksavfallet med avseende å svinpest kunna anses som betryggande.

I svinstallarna funnos talrikt med råttor, som också med viss förkärlek höllo till vid köksavfallsbassängen utanför gödstallet. Det torde därför knappast råda någon tvekan om, att okokt köksavfall, genom råttornas förmedling, inkommit just i detta stall. Det är ävenledes möjligt, att det köksavfall, som vid påfyllningen i kokapparaterna kommit att falla vid sidan om dessa — vid mitt besök vid gården förefanns dylika spillrester — lastats direkt i fodervagnarna. Det förelåg således betingelser för att osteriliserat avfall kunde kommit in i svinstallet och det är, efter vad jag kunnat finna vid utredningen, troligt att smittan, tillförts genom detta köksavfall.

Sjukdomsutbrottet vid Farsta gård inträffade den 24/4. Efter vad jag funnit vid mina undersökningar av Skånefallen synes inkubationstiden i allmänhet ha legat mellan 6—8 dagar, i vissa fall har den varit något längre. Man skulle således kunna antaga att smittan tillförts Farsta den 15—18 april. Från restaurangerna hämtas emellertid köksavfallet vanligen 2 gånger i veckan och man kan därför icke få hållpunkt för misstanke mot någon viss leverantör av köksavfall. I detta sammanhang vill jag dock omnämna att F. A. B. den 14/4 levererade 2 072 kg. avfall, vilket gavs till svinen den 16/4—18/4. Avfallet från F. A. B. härrör från tusentals Stockholmskök.

För att få vetskap om inköpskällorna av fläsk och charkuterivaror till de matserveringar och sjukhus, som levererat köksavfall till Farsta, har jag närmare undersökt dessa förhållanden hos samtliga leverantörer av köksavfall. Det har därvid framkommit, att c:a 75 % av det fläsk, som inköpts under en tidsperiod, som kan vara aktuell ur smittsynpunkt, kommit via Sveriges Slakteriförbund från södra Sverige och huvudsakligen från Skåneslakterier, bland andra även från *Trelleborg och Kävlinge*. Som jag tidigare anført i min rapport har under första hälften av april månad, vilken tidsperiod för Farstafallet är mest aktuell, från nämnda slakterier levererats 66 svin pestsmittade slaktsvin från Naffentorps gård samt blod och organ från dessa till Sveriges Slakteriförbund, och det föreligger därför en viss sannolikhet för att smittan härigenom via Slakteriförbundet och matserveringar i Stockholm och genom köksavfall från dessa överförts till Farsta gård.

Från min utredning angående inköpskällorna av fläsk och charkuterivaror till leverantörerna av köksavfall till Farsta gård har jag helt naturligt måst utesluta F. A. B. Då Stockholm emellertid är ett utpräglat underskottsområde med avseende på fläsk, kan man emellertid även för F. A. B:s vidkommande räkna med att fläsk, charkuterivaror (råvarorna till dessa) och svinblod, som kommit till de enskilda hushållen i Stockholm till övervägande del härrört från södra Sverige.

Med ledning av vad som ovan framhållits om smittvägen till besättningen, torde svinpestfallet vid Farsta kunna betecknas som sekundärfall till Naffentorp (se Skånefallen, nr 1).

Smittvägar från besättningen:

Den $26\frac{1}{4}$, två dagar efter sjukdomsutbrottet, hade en gris sålts till G. Andersson, Runsätraäng, Stortorp, och en gris till Wahlkvist och Åhfeldt, Solhem, Stortorp. Enligt meddelande den $2\frac{1}{5}$ voro båda grisarna ännu friska.

Med stor visshet torde smittämne icke på annat sätt ha utförts från besättningen.

2. E. Eriksson, Tubo, Hägersten.

Vid tiden för sjukdomsutbrottet utgjordes besättningen av två hushållssvin. Grisarna hade inköpts den 10 maj från A. G. Jönsson, Älvsjö.

Den 21 maj visade en av grisarna nedsatt foderlust och troligen feber. Dagen därpå behandlades den av veterinär Settergren med rödsjukserum. Sjukdomen förvärrades emellertid och den 29 maj insändes den i döende tillstånd till Statens veterinärbakteriologiska anstalt, där den avlivades. Vid undersökningen påvisades förändringar tydande på svinpest.

Den 31 maj undersökte jag den kvarvarande grisen. Denna visade utpräglade tecken på svinpest. Med tillstånd från medicinalstyrelsen avlivades djuret och undersöktes vid veterinärbakteriologiska anstalten. Vid sektionen påvisades även hos denna gris förändringar tydande på svinpest.

Smittväg till besättningen:

Bland grisar, som tillhörde samma sändning som de, vilka sålts till Tubo, har sjukdom icke inträffat. Det är därför föga troligt, att smittan inkommit genom inköpet. Grisarna hade ursprungligen kommit från Skånska grisexporten i Hyllstofta, Kristianstads län.

Grisarna hade utfodrats med matavfall från det egna köket. Enligt uppgift hade köksavfallet blivit kokt och endast obetydlig del hade givits i fodret. Den största mängden av köksavfallet hade lagrats i en särskild behållare för att användas senare, när grisarna blivit större.

Fläsk och charkuterivaror hade inköpts dels från Jordans charkuteriaffär, Jakobsdal, och dels från L. Edenfeldts livsmedelsaffär i Aspudden. Den sistnämnda av dessa affärer inköper fläsk uteslutande från Sveriges slakteriförbund och hade under tiden $7\frac{1}{5}$ — $19\frac{1}{5}$ därifrån erhållit 223 kg styckat fläsk. Med hänsyn till att smittat fläsk under april och under första veckan i maj från slakterierna i Trelleborg och Kävlinge levererats till Sveriges slakteriförbund föreligger möjlighet för att det till Edenfeldts affär och därifrån till Eriksson, Tubo, levererade fläsket varit svinpestinfekterat och att smittan tillförts svinen genom köksavfallet. En annan och kanske troligare smittväg är emellertid, att smittan inkommit genom personöverföring. Djurägarens son är nämligen anställd som springpojke i Edenfeldts livsmedelsaffär och biträder även i charkuterilokalen vid styckning, rengöring o. s. v. Det är möjligt, att smittämne under hans arbete överförts till kläder, skodon eller händer och senare till svinen vid skötseln av desamma.

C. Gävlefallen:

Den 5 maj 1943 insändes av länsveterinär Ström, Gävle, fyra svinkadaver till Statens veterinärbakteriologiska anstalt. Djuren hade enligt uppgift dött kort tid, sedan de inköpts från kontrollslakteriet i Valbo. Hos samtliga kadaver påvisades paratyfos, orsakade av *Salm. cholerae suis*, samt sektionsbild, som gav anledning att misstänka svinpest. Genom ympundersökning med samlingsmaterial från kadavren ifråga konstaterades svinpest den 24 maj. Innan diagnosen svinpest blivit fastställd genom ympning hade distriktsveterinär Tvengström, Storvik, den 8 maj insänt ett svinkadaver och även här rörde det sig om en gris, som kort tid innan inköpts från Kontrollslakteriet i Valbo. Även i detta fall påvisades paratyfos och sektionsfynd, som tydde på svinpest.

Förutom de till anstalten insända svinpestfallen hade ytterligare 7 grisar, vilka vid samma tidpunkt, som de ovan nämnda, inköpts från Valbo slakteri, dött under närmaste tiden efter ankomsten till ägarna. Det torde därför vara i hög grad troligt, att svinpest även här förelegat. I samtliga fall har det rört sig om hushållsgrisar och om endast en gris i varje »besättning». Svinpestfallen hava inträffat hos följande ägare:

1. V. Persson, Västaby, Sandviken. Inköpt den $27/4$. Död den $7/5$. Undersökt på S. V. A. Svinpest.
2. Sven Edman, Lövsta Bruk. Inköpt den $27/4$. Död i början av maj. Undersökt på S. V. A. Paratyfos. Sannolikt även svinpest.
3. Tore Eklund, Lund. N. Valbo. Inköpt den $27/4$. Död den $1/5$. Undersökt på S. V. A. Svinpest jämte paratyfos.
4. C. W. Johansson, Forsbacka. Inköpt den $27/4$. Död den $2/5$. Undersökt på S. V. A. Svinpest jämte paratyfos.
5. Axel Andersson, Forsbacka. Inköpt den $28/4$. Död den $3/5$. Undersökt på S. V. A. Svinpest jämte paratyfos.
6. K. Nordgren, Byn, Forsbacka. Inköpt den $28/4$. Död den $3/5$. Undersökt på S. V. A. Svinpest jämte paratyfos.
7. Anders Persson, Mårtsbo. Inköpt den $28/4$. Död i början av maj. Sannolikt svinpest.
8. Johan Fäldt, Mårtsbo. Inköpt den $28/4$. Död i början av maj. Sannolikt svinpest.
9. Verner Pettersson, Mårtsbo. Inköpt den $28/4$. Död den $30/4$. Sannolikt svinpest.
10. Sigfrid Jonsson, Mårtsbo. Inköpt den $28/4$. Död den $3/5$. Sannolikt svinpest.
11. Knut Norling, Mårtsbo. Inköpt den $28/4$. Död den $8/5$. Sannolikt svinpest.
12. A. Lundbäck, Mårtsbo. Inköpt den $28/4$. Död i början av maj. Sannolikt svinpest.

Samtliga svinpestfall inträffade hos grisar, som den 27 och 28 april inköpts från Valbo slakteri.

Intill april månad i år hade till slakteriet eller till tjänsteveterinärerna från köparna av smågrisar icke rapporterats sjukdom, som kunde misstänkas vara svinpest. En mera markerad dödlighet bland sålda smågrisar uppträdde först

i slutet av april och början av maj och det var först vid denna tidpunkt, som undersökningsmaterial i form av hela svinkadaver insändes till veterinärbakteriologiska anstalten, där diagnosen svinpest fastställdes (se förteckning över svinpestfallen).

Med största sannolikhet hade emellertid svinpest långt tidigare utbrutit bland de svin, som voro uppställda i slakteriets ladugård. Den 12 april insjuknade nämligen tvenne grisar, vilka voro de enda, som återstodo från en sändning, som under mars inkommit till slakteriet för försäljning. Båda grisarna stodo i en box för sig och utfodrades icke tillsammans med de övriga. Djuren hade visat upphörd foderlust, feber och diarré. Den ena av slaktgrisarna hade sålts för direkt konsumtion medan den andra styckats och nedsaltats tillsammans med ett parti fläsk vägande mellan 10—15 ton och avsett för flottans räkning. Hjärtslag och lever från båda grisarna hade insänts till Statens veterinärbakteriologiska anstalt, där paratyfos, orsakad av *Salm. cholerae suis*, påvisades, alltså samma bakteriella infektion, som förelåg vid de fall, där svinpest blivit konstaterad. Det synes mig därför troligt, att *sjukdomsfallen den 12 april varit primärfallen av svinpest bland livdjuren inom slakteriet.*

Två dagar innan nyssnämnda sjukdomsfall inträffade, inkom (den 10/4) till slakteriet från Sösdala, Kristianstads län, en sändning smågrisar omfattande 102 st., avsedda till försäljning. Denna påbörjades redan den 12/4 och var avslutad den 28/4. De utanför slakteriet inträffade svinpestfallen härrörde från denna leverans och det torde vara i hög grad troligt, att smittan överförts från de ovan relaterade sjukdomsfallen den 12 april. I bifogad tabell har jag uppgivit köparna av grisar tillhöriga den 10-april-sändningen och de dödsfall hos ifrågavarande grisar, som kommit till min kännedom. Genom tjänsteveterinärernas försorg har efter min undersökning vid Valbo, en närmare utredning företagits för uppspårande av eventuellt ytterligare sjukdoms- och dödsfall än de i min redogörelse lämnade. Som av tabellen framgår dogo tre av 77 grisar, som utlämnats från slakteriet under tiden 12—24 april. Ingen av dessa blev föremål för undersökning, varför det icke nu kan avgöras om svinpest förelegat, men med tanke på att svinpestsmitta med stor sannolikhet funnits i slakteriets ladugård, när ifrågavarande grisar såldes, torde man hava anledning att misstänka svinpest även i föreliggande fall.

Nästa sjukdomsfall bland de på slakteriet uppställda smågrisarna inträffade den 24 april, då tre grisar insjuknade i upphörd foderlust och diarré. Samtliga dogo den 27 april och destruerades. Någon undersökning av kadavren verkställdes icke men anledning att misstänka svinpest kombinerad med paratyfus synes mig föreligga även här.

Den 27 och 28 april såldes inalles 23 grisar, vilka voro de sista, som återstodo av sändningen den 10 april. Av dessa dogo — enligt uppgifter, som jag erhöll vid min undersökning vid Valbo — 12 smågrisar inom 11 dagar efter grisarnas utlämnande från slakteriet (se tabell). Av kadavren insändes sex till Statens veterinärbakteriologiska anstalt och hos samtliga påvisades paratyfos och hos fem därjämte svinpest.

Man kan med full visshet utesluta, att grisarna inom den sändning, där svin-

pestfallen inträffade, voro smittade vid införseln till slakteriet den 10 april och likaså kan det för flertalet av fallen helt uteslutas, att grisarna infekterats under den tid, de varit hos köparna. Nedsmittningen måste hava ägt rum, medan djuren voro inhysta på slakteriet och, som jag tidigare nämnt, hade redan den 12 april bland livdjuren i slakteriets ladugård inträffat dödsfall, som i hög grad kunna misstänkas hava varit svinpest.

Jag har sökt att utreda, på vilket sätt svinpestsmittan inkommit till slakteriet, och det har därvid framkommit, att tvenne smittvägar äro möjliga, nämligen antingen genom införsel av smittade slaktsvin och kadaver eller också genom införsel av svinpestsmittat svinblod från Sveriges slakteriförbund. Enskede.

Vid Valbo slakteri (kontrollslakteriet nr 96) hade sedan några månader tillbaka av Stockholm-Gävle Slakteriförening försålts smågrisar till kunder inom slakteriets tillförselområde. Grisarna hade i väntan på köpare varit inhysta i slakteriets ladugård. Slakteriets ladugård ligger nära ansluten till slakterilokalerna. I samma avdelning av ladugården hade även slaktsvinen varit uppställda och samma skötare hade haft hand om såväl liv- som slaktsvinsens utfodring och vård. Vid slakteriet sker svinslakt onsdagar och fredagar varför kontakt mellan livdjur och slaktdjur i vissa fall kunnat äga rum under 4—5 dagar.

Det är uppenbart, att ovan relaterade förhållande måste innebära stor risk för överföring av smittsamma sjukdomar till livdjuren.

Därjämte har också risk för smittöverföring från svinkadaver, som insänts till slakteriet för destruktion, förelegat. Dessa ha nämligen ofta transporterats på samma bil som slaktsvinen, varigenom goda möjligheter funnits för överföring av smitta till ladugården och därmed till livdjuren. Samma bilar, som fört kadaver och slaktsvin, har också utan föregående *desinfektion* transporterat smågrisar till köpare.

Svinkadaver, som inkommit till slakteriet, hava upplagts under bar himmel utanför destruktionslokalen, som ligger mellan ladugården och slakthallen, och ditförts antingen genom ladugården eller genom en korridor mellan slakteriet och ladugården. Sedan kadavren öppnats och inälvorna uttagits hava de i regel blivit vägda på en våg utanför destruktionslokalen, men vid vissa tillfällen har vägningen skett på lastbryggan utanför ladugården och transporten dit och därifrån har skett genom ladugården.

Samma person, som handhaft svinkadavren före destruktionen (exenteration, styckning, vägning osv.) har även skött destruktionen och fabrikationen av tekniskt fett och köttmjöl samt förpackning och upplagring av dessa produkter. Därjämte har han även biträtt vid svinslakt. Upplagringen av köttmjöl skedde i ladugården. Mjölet förpackades i papperssäckar, transporterades av destruktören via ett maskinrum i nedre våningen av slakteriet till en hiss, som ledde upp till slakthallen och därifrån till ladugården. Vid mitt besök vid slakteriet funnos ett 15-tal köttmjölsäckar i ladugården. Flertalet av dem visade blodfläckar eller voro solkiga.

Därest svinpestsmitta inkommit i slakteriet förelåg, som av det ovan an-

förda framgår, synnerligen goda betingelser för överföring av smitta till livdjuren.

Som jag tidigare nämnt torde man kunna räkna sjukdomsfallen den 12 april som de primära. Om smittan inkommit i ladugården genom slaktsvin eller kadaver torde man kunna beräkna, att införseln av smitta skett under tiden 1—6 april men möjligen även, med hänsyn till att kombinationen med paratyfos avsevärt förkortar inkubationstiden, 6—10 april. Under denna tid infördes till slakteriet 98 slaktsvin från 67 leverantörer. I samtliga fall har det rört sig om svinbesättningar med endast ett eller ett fåtal svin, varför en närmare epidemiologisk undersökning av dessa var utsiktslös. Detsamma gäller även för de besättningar, från vilka kadavren insänts. Om smittan inkommit genom slaktsvin eller kadaver, som insänts från svinbesättning inom Valbo slakteris tillförselområde skulle detta innebära, att det inom detta område under senare hälften av mars månad uppträtt ett svinpestfall av *primär* natur och möjligen av tidigare datum än det vid Naffentorp, i Malmöhus län ($\frac{25}{3}$). Från Valbo slakteri har under året distribuerats ganska betydande mängder argentinskt fläsk. Vissa partier av detta har varit av mindre god beskaffenhet, gulfärgning och härskningsprocesser i ytliga delar. Man torde därför hava anledning att räkna med, att fläsket i många hushåll före stekningen rensats från förändrade partier, vilka sedan via köksavfall kommit till svinbesättningar. Om ett primärfall förekommit i dessa trakter, är det här liksom förhållandet var i Malmöhus län troligt att smittan överförts via argentinskt fläsk.

Den andra möjligheten av smittinförsel till Valbo slakteri är en leverans av 1 018 liter svinblod, som ankom till slakteriet den $\frac{3}{4}$ från Sveriges slakteriförbund, Enskede. Enligt uppgift från slakteriförbundet skulle denna leverans härröra från blodpartier, som inkommit till förbundet den 1 och 2 april. Den 1 april inkom 258 liter från Ängelholm, 87 liter från Åstorp, 620 l. från Hörby, 21 l. från Tomelilla och 882 l. från Trelleborg samt den 2 april 238 l. från Trelleborg, 278 l. från Långebro och 681 l. från Alevsta. Enligt Slakteriförbundet är det i hög grad troligt, att svinblodet från Trelleborg inalles 1 010 l. levererats till Valbo (mottagit 1 018 l.). Enligt de uppgifter, som jag inhämtade under min utredning av Skånefallen, härrörde det parti svinblod om 882 l., som den $\frac{21}{3}$ avsänts från Scan i Trelleborg, och som ankommit till S.S. Enskede den $\frac{1}{4}$ (se ovan), från svinslakt den $\frac{29}{3}$, alltså *samma dag, som den första nödslakten av svin från Naffentorps gård ägde rum*. Det är därför i hög grad sannolikt, att det till Valbo slakteri den $\frac{3}{4}$ inkomna partiet svinblod innehållit svinpestsmitta.

Enligt uppgifter från Valbo slakteri hade svinblodet icke dispenserats vid slakteriet utan strax efter ankomsten i sin helhet pr. bil transporterats till Konsum Alfa i Gävle. Därifrån återsändes någon dag senare två fat med svinblod, vilka under några dagar förvarades i slakteriets frysrum för att därefter återsändas till Konsum Alfa. Tomfaten hade av Konsum Alfa sänts direkt till Sveriges slakteriförbund.

Ehuru fatten med svinblodet icke blivit öppnade vid slakteriet torde det ändock föreligga stor risk för att smittämnet genom läckage av fatten eller

genom blod, som vid tappningen av faten besudlat utsidan av desamma, kommit i direkt kontakt med slakteriets personal och lastbilar och därigenom överförts till smågrisarna i ladugården.

Av utredningen över smittvägarna vid Gävlefallen har således framgått, att de antingen äro att härleda från ett primärfall av svinpest inom Valbo slakteris tillförselområde eller från primärfallet i Malmöhus län, nämligen Naffentorps gård. Vilket av dessa epidemiologiska alternativ, som äger den högsta graden av sannolikhet, har jag icke kunnat avgöra.

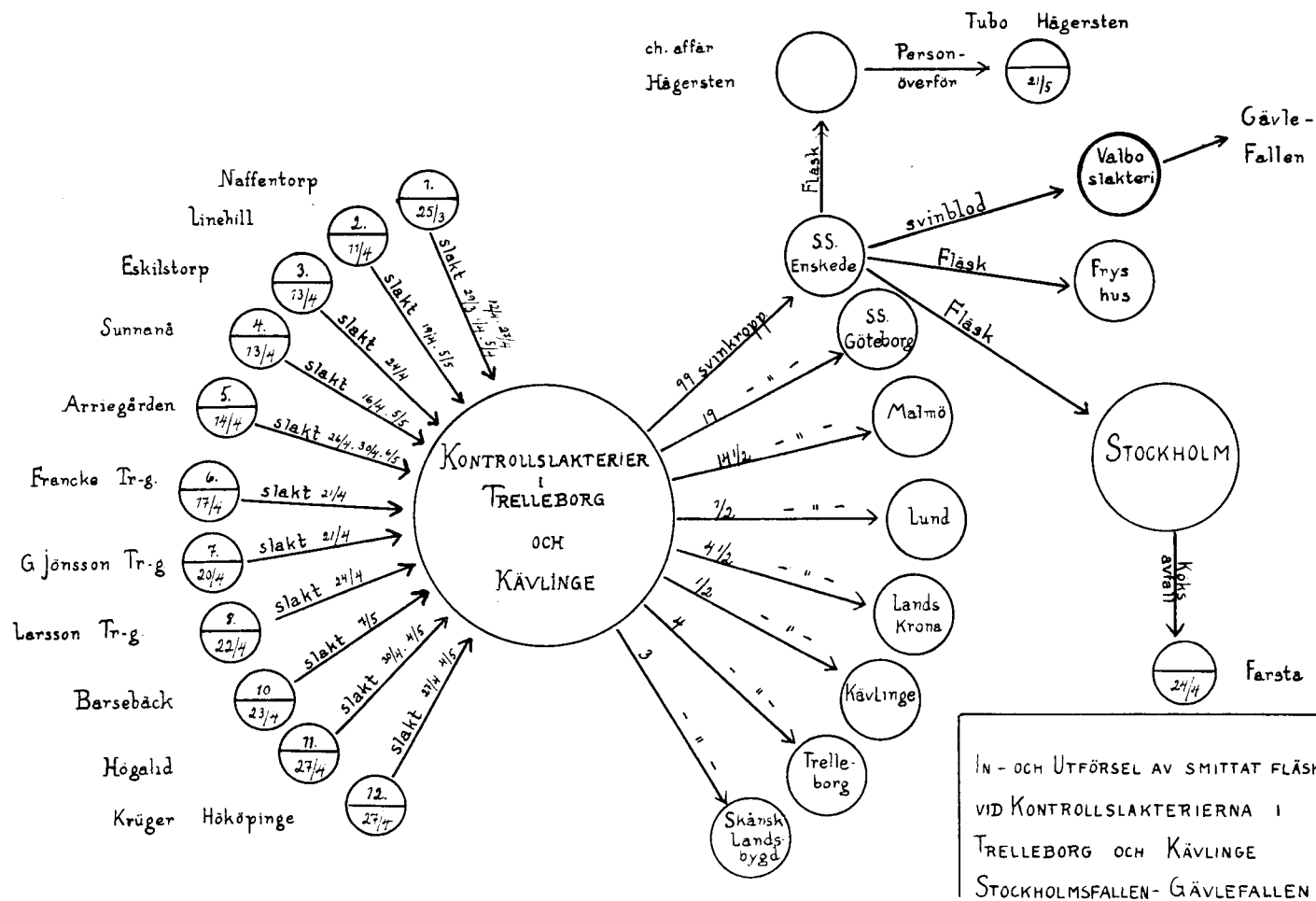
Sammanfattning om smittvägarna.

Vid utredningen har framkommit, att det med stor sannolikhet första svinpestutbrottet under årets svinpestepizooti inträffade den $25/3$ vid Naffentorps gård i Wintrie socken av Malmöhus län och att smittvägen till denna besättning med sannolikhet varit utfodring med okokt köksavfall, som innehållit argentinskt fläsk, vilket med lejdbåtar införts till riket under oktober, november 1942 eller januari 1943.

Genom nödslakt av svin från Naffentorps gård har svinpestsmitta med viss-
het eller hög grad av sannolikhet överförts till de i min utredning av Skåne-
fallen ingående övriga 19 av svinpest hemsökta besättningarna, till de båda
Stockholmsbesättningarna samt möjligen även via slakteriet i Valbo till de tolv
Gävlebesättningarna.

Smittvägarna hava kunnat följas i enlighet med nedan angivna.

- A. Nödslakt från Naffentorp den $29/3$ — Kontrollslakteriet i Trelleborg —
Scans charkuteriaffär i Trelleborg och därifrån:
 - a. genom infekterade köttvaror och *köksavfall* från dessa till Nils Olsson,
Linehill, Espö (2).
 - b. genom fläsk och svinorgan till matserveringar i Trelleborg och där-
ifrån genom *köksavfall* dels till H. Francke, Trelleborg (6) och dels
till G. Jönsson, Trelleborg (7) samt från den senare
 1. genom *personöverföring* till Magnus Hansson, Östervång, Trelle-
borg (17)
 2. genom *betäckning* till svinbesättning, tillhörig John Hansson,
Högalid, Trelleborg
 3. genom *grisförsäljning* till Sigfrid Larsson, Trelleborg (8) Karl
Erik Nilsson, Trelleborg (13) och Bror Wiberg, Trelleborg (14)
samt från den sistnämnde.
 4. genom *svinpestinfekterat instrumentarium* till Nils Andersson, Lö-
nebstället Skytts-Tomarps (18) och Otto Jönsson, Trelleborg (19).
- B. Nödslakt från Naffentorp den $1/4$ — Kontrollslakteriet i Kävlinge — via
fläsk och organ av hushållsgris till Ivar Göransson, Sunnanå, Sege (4)
— Kontrollslakteriet i Kävlinge via nödslakt från Sunnanå (4) via
fläsk, organ och svinblod från *hushållsgrisar* till Yngve Anderberg, Hof-
terup 16 (16), Ture Axelsson, Rimbo, Rinnebäck (9) och Johan Anders-

son, Barsebäck 9 (10). I samtliga besättningar har smittan inkommit genom *köksavfall* från gårdens hushåll.

C. Nödslakt från Naffentorp den $\frac{5}{4}$ — kontrollslakteriet i Trelleborg via *fläsk, organ och svinblod från hushållsgrisar* och *köksavfall* från dessa

1. till Gerda Hansson, Arriegården (5) och därifrån genom *personöverföring* till Nils Krüger, Hököpinge (12)

2. till Hugo Larsson, Eskilstorp 19 (3) och därifrån genom *personöverföring* till Hans Mårtensson, Hagahill (20).

D. Nödslakt från Naffentorp den $\frac{27}{4}$ — Kontrollslakteriet i Trelleborg och därifrån genom smittöverföring från *smittad slakteribil* till Nils Nilsson, Willie 1 (15).

E. Nödslakt från Naffentorp den $\frac{29}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{5}{4}$ och $\frac{12}{4}$. — Kontrollslakterier i Trelleborg och Kävlinge — *fläsk och organ* till Sveriges slakteriförbund, Enskede — *fläsk och organ* till restauranger och sjukhus i Stockholm — *köksavfall* till Farsta gård, Södertörns villastad, Stockholm (Stockholmsfall 1).

F. Smittade slaktsvin från Naffentorp och ett flertal andra besättningar inom svinpestområdet i Malmöhus län under tiden $\frac{29}{3}$ — $\frac{10}{5}$ — kontrollslakterier i Kävlinge och Trelleborg — *fläsk och organ* till Sveriges slakteriförbund, Enskede, — *fläsk och organ* till charkuteriaffär, Hägersten, — *personöverföring* — eller *köksavfall* till N. Eriksson, Tubo, Hägersten. — Stockholmsfall 2).

G. Smittvägar till Gävlefallen.

Alt. 1. Nödslakt av svin från Naffentorp den $\frac{29}{3}$ — kontrollslakteriet i Trelleborg — *svinblod* via Sveriges Slakteriförbund till kontrollslakteriet i Valbo — *smittöverföring* genom slakteripersonal eller lastbilar till slakteriets ladugård.

Alt. 2. Nödslakt eller svinkadaver från icke upptäckt *primärfall* av svinpest inom Gävleborgs eller norra delen av Uppsala län — kontrollslakteriet i Valbo — *kontaktsmitta* eller *smittöverföring genom slakteripersonal* till slakteriets ladugård.

Från ladugården till kontrollslakteriet i Valbo har svinpestsmitta överförs genom *grishandel* till besättningar tillhöriga: V. Persson, Västaby, Sandviken, Sven Edman, Löfsta bruk, Tore Eklund, Lund, N:a Valbo, C. W. Johansson, Forsbacka, Axel Andersson, Forsbacka, K. Nordgren, Byn, Forsbacka, Anders Persson, Mårtsbo, Johan Fäldt, Mårtsbo, Verner Pettersson, Mårtsbo, Sigfrid Jonsson, Mårtsbo, Knut Norling, Mårtsbo och A. Lundbäck, Mårtsbo.

Det första svinpestfallet under årets svinpestepizooti konstaterades den $\frac{2}{5}$ 1943 (Farsta) och det första svinpestfallet i Skåne den $\frac{6}{5}$ (Bror Wiberg, Trelleborg) alltså omkring 6 veckor efter det primära utbrottet i landet. (Naffentorp den $\frac{25}{3}$). Sjukdomen hade således under lång tid icke blivit föremål för bekämpande och smittämnet hade fått en spridning av allvarligt omfång framför allt genom *fläsk, organ och blod* från smittade svin, vilka slaktats på kontrollslakterierna i Trelleborg och Kävlinge. Av smittat *fläsk och organ* hade

under den tid svinpesten legat dold från dessa slakterier levererats 99 slaktkroppar till Sveriges Slakteriförbund, Enskede, 5 till Sveriges Slakteriförbund, Göteborg, 14 $\frac{1}{2}$ till charkuteriaffärer och charkuterifabriker i Malmö, 4 $\frac{1}{2}$ till charkuteriaffär i Landskrona, $\frac{1}{2}$ till charkuteriaffär i Lund, 5 till charkuteriaffär i Trelleborg, $\frac{1}{2}$ till charkuteriaffär i Kävlinge, 1 till charkuteriaffär i Vellinge, 2 till hushåll i Trelleborgstrakten samt 7 till baconberedning i Trelleborg. Inalles hade således fläsk och organ från 139 svin distribuerats. Därtill kommer en omfattande distribution av svinpestsmittat svinblod, som i stor mängd levererats till charkuterifabriker och charkuteriaffär i Malmöhus län, till charkuterifabrik i Sävsjö, samt till Sveriges slakteriförbund, Enskede. Från Slakteriförbundet hade svinblodet distribuerats till skilda orter i mellersta och norra Sverige.

E. Prognos: Efter saneringen av de smittområden, som min utredning berört, har tills dato icke inträffat svinpestrecidiv inom dessa, vilket synes mig tala för att smittvägarna därstädes på ett betryggande sätt blivit spärrade.

Då nu över två månader förflutit sedan smittat fläsk (organ och blod) utsändes i marknaden torde man kunna räkna med, att den största faran för smittspridningen genom dylikt fläsk är över. Då emellertid en viss del av svinpestsmittat fläsk med mycket stor sannolikhet *inlagts i fryshus* i Stockholm och möjligen även i Göteborg kan faran för ett smittrecidiv icke helt uteslutas. Detta är i så fall att vänta under någon av höstmånaderna och inom områden, som har underskott av fläsk.

Som jag tidigare omnämnt har man anledning att befara, att svinpestsmittan inkommit till riket genom argentinskt fläsk, som importerades under oktober och november 1942 och under januari 1943. Detta fläsk finnes nu med ganska stor säkerhet icke längre i marknaden och faran för smittspridning härifrån kan anses överstånden. Emellertid har genom lejdbåtstrafikens återupptagande under senare tid inkommit ganska ansevärliga partier argentinskt fläsk nämligen 305 ton i slutet av maj och 1 322 ton under juni, och under augusti och november väntas ytterligare 420 ton argentinskt fläsk inkomma till riket. Större delen av det fläsk, som inkom under maj och juni hade på grund av uppehållet i lejdbåtstrafiken jan.—maj legat lagrat på Azorererna och i Sydamerika. Man torde därför ha anledning att misstänka, att en del av detta fläsk icke är av fullgod beskaffenhet, vilket kan medföra kassation och därmed risk för svinpestutbrott.

5. Rots.

Sedan det kommit till styrelsens kännedom att i vissa, svenska gränsen mot Finland närbelägna trakter sjukdomen rots konstaterats hos häst anhöll styrelsen i skrivelse till Konungen den 27 mars 1943 om bemyndigande att från förslagsanslaget till förekommande och hämmande av smittsamma husdjursjukdomar: övriga utgifter utanordna högst 6 500 kronor för vissa undersökningar på sjukdomen rots inom Norrbottens län. Genom kungl. brev den 9 april 1943 erhöi styrelsen ifrågavarande bemyndigande.

Sjukdomen, som i Finland visat sig hava kronisk form, torde sålunda under ett flertal år hava varit stationär i gränstrakterna till Sverige. Av vissa därstädes verkställda undersökningar kunde icke uteslutas att sådan beröring mellan finska och svenska hästar ägt rum att smitta kunnat överföras till de nordligaste delarna av Norrbottens län. Då risk förelåg att sjukdomen förekom inom landet utfördes huvudsakligen under maj månad undersökning av samtliga hästar medelst blodprov inom följande socknar av Norrbottens län nämligen Nedertorneå, Karl Gustavs, Hietaniemi och Övertorneå inom Haparanda veterinärdistrikt, Pajala inom Pajala veterinärdistrikt, samt Karesuando socken inom Vittangi veterinärdistrikt.

Blodprov uttogs från samtliga hästar över 2 års ålder inom området i fråga och var fördelningen av proven inom de olika veterinärdistrikten följande: inom Haparanda distrikt — 1 072, inom Pajala — 616, samt inom Vittangi — 75. Sålunda uttogs sammanlagt 1 763 prov. Vid företagen serologisk undersökning å statens veterinärmedicinska anstalt visade sig två prov giva reaktion för komplementbindningsprov men ej för agglutinationsprov. Dessa prov voro uttagna från hästar inom Pajala veterinärdistrikt. Vid förnyad undersökning av dessa hästar medelst malleinögonprov visade det sig att båda djuren reagerade härför. Styrelsen förordnade med anledning härav professor A. Hjärre att på ort och ställe efter av distriktsveterinären verkställd värdering företaga obduktion av hästarna i fråga och bekräftades därvid att sjukdomen rots förelåg i båda fallen. Ännu en häst misstänktes kunna vara smittad trots att de tidigare uttagna blodproven givit negativt utslag. Förnyat blodprov uttogs samt verkställdes malleinögonprov. Samtliga prov gävo negativt resultat. Då den kliniska bilden emellertid starkt talade för att sjukdomen likväl förelåg, nedslaktades även detta djur samt obducerades. Vid obduktionen bekräftades att sjukdomen förelåg. Undersökningsresultaten av de nedslaktade djuren framgår av nedanstående tablå.

Djurägarens namn	By	Blodprov		Malleinögonprov	Obduktion
		Aggl.	Kompl.		
Tornberg.....	Pajala	—	+	+	+
Kyrö.....	Sattajärvi	—	+	+	+
Mäkikallio.....	Sattajärvi	—	—	—	+

Då tiden — när sjukdomen fastställdes — var så långt framskriden att djurägarna i stor utsträckning redan släppt sina hästar å s. k. gemensamhetsbeten, ansågs möjligheterna för en fortsättning av undersökningarna icke kunna utföras utan stora svårigheter varför styrelsen till förhindrande av vidare smittspridning anhöll hos länsstyrelsen i Norrbottens län om utfärdande av viss kungörelse, vilken avsågs skola äga tillämpning intill dess undersökningarna våren 1944 kunde återupptagas och slutföras. Kungörelsen i fråga utfärdades av länsstyrelsen den 12 juli 1943 och hade följande lydelse:

»Förbud att införa och utföra hästar till och från länet m. m.

Till förekommande av spridning av sjukdomen rots har länsstyrelsen denna dag stadgat förbud dels att införa och utföra hästar till och från Norrbottens län, dels ock att överlåta eller utlåna häst inom länet.

Häriifrån kan länsstyrelsen medgiva undantag, då enligt företett veterinär-intyg blodprov, oftalmoprov och klinisk undersökning utvisat att hästen är fri från rots.

Överträdelse av förbudet medför straff.»

Hur smittämnet införts har icke med säkerhet kunnat konstateras. Länsveterinären i Norrbottens län anför härom följande: »Den häst, som troligen infört smittan till landet, har trots intensiva efterforskningar av statspolisen ej kunnat 'infångas' Den stod i samma stall, som en av de nedslaktade rots-hästarna och kallades av ortsbefolkningen 'rekärusko' — snorfux, vilket visar att djuret säkerligen haft rotsflytningar från näsvägarna. Den spårades till en hästhandlare i Övertorneå, som förmodade att hästen 'gått tillbaka till Finland' eller slaktats.» Sannolikt synes vara att sjukdomen införts från Finland, vilket icke motsäges av vad länsveterinären i fråga anför beträffande förbindelserna mellan länderna: »Trafiken över gränsälven har ibland varit ganska livlig, och hästsmugglingar har ej alltid kunnat undvikas. Ett bevis härför är att under mars 1944 uppdagades tre fall av olovlig införsel av häst från Finland. Ett av djuren hittades så långt in i landet, som i Gällivare socken ett par dagar efter insmugglingen.»

I samband med de inträffade fallen av rots fann medicinalstyrelsen anledning föreligga upptaga gällande ersättningsregler för på grund av rots och smittsam blodbrist hos häst nedslaktade djur till behandling. Styrelsen avlät med anledning härav den 22 september 1943 skrivelse i ärendet till Konungen. Ur ifrågavarande skrivelse kan följande anföras: »Bestämmelser angående ersättning vid nedslaktning på grund av rots gävos i Sverige för första gången i 2 § kung. den 17 april 1874 (nr 18) angående åtgärder till hämmande av sjukdomen rots bland hästar, vari stadgas: »Finnes vid obduktion, som omedelbart efter djurets dödande av veterinär anställes, detsamma icke hava varit behäftat med rots, vare ägaren berättigad att av allmänna medel åtnjuta ersättning till ett belopp, motsvarande djurets fulla värde. Är genom obduktion ådagalagt, att djuret varit av rots angripet, utgår ersättning endast med hälften av nämnda belopp.» Anledningen till att ersättningen bestämdes att utgå efter dessa grunder torde hava varit att sjukdomen vid tiden för författningens utfärdande alltid antogs förlöpa akut med dödlig utgång inom kort tid.

Motsvarande bestämmelser intogos därefter i 8 § förordningen den 19 april 1875 (nr 26), angående vad iakttagas bör till förekommande och hämmande av smittosamma sjukdomar bland husdjuren. I 18 § av den likabenämnda förordningen den 23 september 1887 (nr 64) intogos motsvarande bestämmelser, varjämte i 18 § 4 mom. samma förordning stadgas följande: »Vill ägare av djur, som av veterinär förklarats misstänkt för rots, tillåta att djuret dödas, mot det att ägaren undfår ersättning av allmänna medel med ett belopp motsvarande djurets halva värde, äger Kungl. Maj:ts befallningshavande, när skäl därtill förefinnes, förordna om djurets värdering och dödande.»

I 18 § förordningen den 9 december 1898 (nr 126) angående vad iakttagas bör till förekommande och hämmande av smittosamma sjukdomar bland hus-

djuren gävos därefter motsvarande bestämmelser som i kungörelsen den 23 september 1887.

Under förarbetena till den nu gällande lagen den 12 augusti 1935 (nr 105) om bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar (epizootilagen) och kungörelsen samma dag (nr 106) med närmare föreskrifter angående sådant bekämpande upptogo de inom medicinalstyrelsen tillkallade sakkunniga i sitt den 31 juli 1929 avgivna förslag (stat. off. utr. 1929:18) inga särbestämmelser för sjukdomen rots i fråga om ersättning för nedslaktade djur. I sitt den 30 augusti 1930 avgivna utlåtande och förslag till epizootilag och epizootiförordning (stat. off. utr. 1930:22) intog medicinalstyrelsen ej heller några dylika särbestämmelser. I proposition nr 42 till 1935 års riksdag med förslag till lag om bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar (epizootilag) anförde föredragande departementschefen emellertid härom: »Full ersättning bör utgå utom för förlust orsakad genom avlivande av häst, därest djuret vid obduktion befinnes hava lidit av rots eller om djuret med ägarens medgivande dödats såsom angripet av nämnda sjukdom. Ersättningen bör i dessa fall i likhet med vad nu gäller i regel utgå med halva värdet av det avlivade djuret.»

I enlighet med vad departementschefen anfört intogs därefter i 9 § 1 mom. 2 st. ovannämnda kungörelse den 12 april 1935 (nr 106) följande stadgande: »Ersättning skall utgå efter det värde djuret skulle haft om sjukdomen ej inträffat. För djur, som dödats såsom angripet av rots, skall dock ersättning av allmänna medel utgå med endast halva värdet, därest djurets ägare medgivit dödandet eller djuret vid obduktion befinnes angripet av sjukdomen.»

I 29 § samma kungörelse finnes i anslutning härtill följande bestämmelser om sjukdomen givna: »Har vid undersökning som omförmäles i 1 mom. icke med bestämdhet kunnat konstateras att för rots misstänkt häst är angripen av sjukdomen, men föreligger sannolika skäl att så är fallet, skall, därest hästens ägare icke medgiver att densamma omedelbart dödas, länsstyrelsen efter hemställan av veterinären utfärda misstänktförklaring, och skall hästen inom tid och på sätt medicinalstyrelsen bestämmer underkastas förnyad undersökning. Giver denna positivt resultat, förfares i enlighet med bestämmelserna i 3 mom. Lämnar undersökningen icke positivt resultat, men finnes alltjämt misstanke att rots föreligger, skall veterinären underställa medicinalstyrelsen frågan hur med hästen skall förfaras. Föreskriver medicinalstyrelsen att blodprov skall tagas vid undersökning som i detta moment avses, skall djurägaren gälda kostnaden för provets tagande.»

I kungörelsen den 23 februari 1934 (nr 40) och därefter i kungörelsen den 16 november 1934 (nr 542) stadgades, att de för bekämpande av rots då gällande föreskrifterna i förordningen den 9 december 1898 (nr 126) skulle inom Norrbottens län med vissa undantag lända till efterrättelse å sjukdomen smittsam blodbrist hos häst. Ovan åsyftade ersättningsgrunder skulle enligt bestämmelser gälla även för ifrågavarande fall. Liknande föreskrifter gälla nu enligt kungörelsen den 31 januari 1936 (nr 22) angående tillämpning inom Norrbottens län å sjukdomen smittsam blodbrist hos häst (*anaemia infectiosa equi*) av

vissa föreskrifter i epizootilagen samt förut omtalade kungörelse den 12 april 1935 (nr 106).

Under den tid, som gått sedan bestämmelser först gävos om ersättning vid nedslaktning av hästar på grund av rots, synes sjukdomen delvis hava ändrat karaktär. Sjukdomen uppträder numera vanligen i kronisk form och har då ett långsamt förlopp med endast obetydlig nedsättning av djurets allmäntillstånd och brukbarhet. Även sjukdomen smittsam blodbrist hos häst kan uppträda i en kronisk, lindrigare form med obetydligt nedsatt arbetsförmåga. Vid båda sjukdomarna gäller dock att den kroniska formen är smittfarlig, varför nedslaktning bör ske. I sådana fall lider djurägaren genom nedslaktningen en betydande förlust, vilken enligt nuvarande ersättningsbestämmelser endast till hälften ersättes av statsmedel.

I vad avser sjukdomen rots har detta saknat praktisk betydelse så länge sjukdomen icke förekom inom landet. Vid undersökningar som medicinalstyrelsen jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande i brev den 9 april 1943 låtit utföra inom vissa socknar av Norrbottens län, har sjukdomen emellertid påträffats. Hittills hava tre hästar nedslaktats såsom angripna av rots, varvid diagnosen bekräftats vid obduktion. Sjukdomen förelåg i samtliga fall i kronisk form, varför djuren voro fullt arbetsdugliga och sannolikt skulle förblivit detta under lång tid. Undersökningarna, som enligt medicinalstyrelsens anmälan i skrivelse till Kungl. Maj:t den 28 juli 1943 avses skola utsträckas utöver de i brevet den 9 april 1943 omförmälda socknarna, äro ännu icke avslutade. Ytterligare fall kunna sålunda komma att upptäckas.

Vad angår bekämpandet inom Norrbottens län av smittsam blodbrist hos häst, kan detta sägas hittills hava bedrivits i viss mån försöksvis och torde komma att fortsättas efter samma linjer tills större erfarenhet vunnits beträffande dess effektivitet. Det torde vara lämpligt att i detta sammanhang till prövning upptaga de här tillämpade ersättningsgrunderna, vilka gett anledning till åtskilliga klagomål.

Av det ovan anförda framgår, att djurägarna vid nedslaktning av djur på grund av ovannämnda sjukdomar lida betydande förluster i sådana fall där sjukdomen förelegat i kronisk form. Nämda förluster bli särskilt kännbara då de drabba djurägare med svag ekonomi. Detta torde i regel vara fallet vid nedslaktning av djur inom landets nordliga delar. Det är att hoppas att den nu inom landet förekommande sjukdomen rots kommer att visa sig vara begränsad till Norrbottens län, eftersom smittan denna gång inkommit över landgränsen till Finland. Nedslaktning av hästar på grund av smittsam blodbrist är redan enligt gällande författning inskränkt till Norrbottens län. Enligt medicinalstyrelsens förmenande innebära de vid nedslaktning på grund av sistnämnda sjukdom gällande ersättningsbestämmelserna en orättvisa mot djurägarna i Norrbottens län, vilken är så mycket mera påfallande som djurägarna i landets södra delar, varest nedslaktningar enligt epizootilagen pläga få den största omfattningen, i regel torde vara mera välbärgade.

Av här ovan anförda skäl och då det i ett avsevärt antal fall icke synes vara

möjligt att bestämt avgränsa sjukdomarnas akuta och kroniska stadier från varandra, finner medicinalstyrelsen sig böra hemställa om sådan ändring av 9 § 1 mom. förutnämnda kungörelse den 12 april 1935 (nr 106) att även djur, som befinnes angripet av rots, ersättes efter fulla värdet. Även de i nyssnämnda § samt i 29 § samma kungörelse givna bestämmelserna angående nedslaktning av häst efter djurägares medgivande synas böra utgå. Samtidigt bör även den i 29 § 2 mom. sista punkten ifrågavarande kungörelse givna föreskrifter angående kostnaden för blodprovs tagande ändras därhän att kostnaden för ifrågavarande undersökningar skall bestridas av statsmedel. Av det föregående framgår att de sålunda föreslagna författningsändringarna även bli tillämpliga på smittsam blodbrist hos häst inom Norrbottens län.»

6. Smittsam blodbrist.

Länsveterinären i Norrbottens län anför i sin årsredogörelse följande om sjukdomen: »Då bekämpandet av den smittsamma blodbristen hos häst nu pågått i tio år inom länet enligt de grunder, som fastställdes den 23 februari 1934, kan det vara av intresse med en tillbakablick härpå.

Blodbristen bland hästarna har länge varit känd häruppe, särskilt inom lappmarksdistrikten. Under slutet av 1920- och början av 1930-talet tilltog sjukdomen på ett högst oroväckande sätt särskilt inom Pajala distrikt. Obligatorisk blodprovsundersökning för alla beteshästar inom detta distrikt försöktes först, men visade sig ej hava något större värde, då »blodbilden» helt kan ändras på några dagar. Kungl. Maj:t bestämde då, att sjukdomen fr. o. m. den 1 april 1934 skulle medtagas bland de sjukdomar, som äro föremål för statliga åtgärder, och epizootilagens bestämmelser för rots tillämpades på den smittsamma blodbristen inom Norrbottens län. Djurägarna erhöilo härigenom halva värdet för de djur som nedslaktades i denna sjukdom.

Därjämte gjordes sjukdomen till föremål för vetenskaplig forskning i det att en kommission av sakkunniga bildades, bestående av professorerna Hjärre och Carlström vid Veterinärhögskolan, professor Svanberg vid Lantbrukshögskolan samt länsveterinär Grimfelt. Professor Hjärre påvisade, att vid smittsam blodbrist uppkomma specifika förändringar i reticuloendotelet. Bl. a. i leverprov går det att upptäcka dessa förändringar och genom prov tagna med professor Walls levertoicar kan sjukdomen skiljas från den s. k. utfodringsanämien, som ej är ovanlig i trakter, där hästarna gå på skogsbete. Professor Svanberg har fäst uppmärksamheten vid den höga manganhalten i höet från dessa trakter under det att professor Carlström påvisat, att denna höga manganhalt troligen förstör höets vitaminer, varvid utfodringsanämi uppstår. Utfodringsanämien skulle alltså vara en avitaminos.

Ett försök i större skala gjordes åren 1936—1937 att på statens bekostnad utfodra anämihästar med prima vallhö från Gotland. De flesta hästar med utfodringsanämi tillfrisknade, under det att djur med den infektiösa formen visserligen kunde tillfriskna, men dock kvarstodo som virusbärare. Det är tro-

ligt, att hästar med utfodringsanämi lättare angripas av den infektiösa formen än fullt friska djur. Utfodringsanämin uppträder efter en kort tid på dåliga och insektsrika beten. Betet är ofta otillräckligt och kvaliteten dålig, vilket framgår av professorerna Carlströms och Svanbergs undersökningar. Härtill kommer, att hästarna lida svårt av myggplågan under myggrika somrar. Särskilt de tunnhudiga och släthåriga hästarna äro illa ansatta, och man kan få se hästhopar jaga genom skogarna utan att ge sig tid att beta av det svaga skogsbetet. De blodmängder, som hästarna direkt få släppa till äro säkerligen betydande.

Entomologiska undersökningar gjordes sommaren 1936 på blodsugande insekter från såväl smittade som icke smittade beten. Härvid fastställdes, att vissa arter funnos talrikare representerade på de smittade betena, och det är troligt, att dessa insekter överföra smittan från de sjuka till de friska hästarna.

Sjukdomen kan bekämpas antingen genom att man undviker att släppa djuren på skogsbete och i stället ordnar tillräckliga kulturbeten vid gårdarna, eller genom att smittkällorna-virusbärarna nedslaktas. Att utrota de blodsugande insekterna är outförbart. En kombination av de bägge förstnämnda metoderna är säkerligen den bästa lösningen på anämi-problemet. de sakkunniga började med att använda nedslaktningsförfarandet och nedanstående tabell visar antalet nedslaktade hästar med smittsam blodbrist under tiden 1934—1943.

År	Antal fall	Utbetalad ersättning	Försommarens väderlek	Förekomst av blodsugande insekter
1934	99	22 000	varm, fuktig	riklig.
1935	94	20 315	» »	»
1936	39	10 770	» »	»
1937	23	10 975	» torr	medelmåttlig
1938	42	10 925	» »	»
1939	48	21 775	» fuktig	riklig
1940	29	15 800	kall, torr	ringa
1941	36	17 975	medelvarm, torr	medelmåttlig
1942	58	34 325	rätt kall, torr	»
1943	31	30 875	» »	ringa

Antalet fall minskade 1934—1935 rätt betydligt för att sedan med ett par »toppar» 1939 och 1942 hålla sig vid en medelnivå mellan 20 och 30. Angivandet av försommarens väderlek, som är utslagsgivande för myggförekomsten, blir endast ett medelvärde, vilket kan vara rätt missvisande på väderleken inom vissa veterinärdistrikt. Det kan vara ganska stor skillnad på nederbördsmängden inom Pajala och Arvidsjaurs distrikt.

Den till djurägarna utbetalade ersättningen för nedslaktade hästar har visat en stark stigande tendens beroende på de allt högre hästpriserna inom länet.

Bör då stamping-out-metoden ej längre tillämpas, när sjukdomen ej kunnat utrotas hitintills? Det vore säkert felaktigt, och vi skulle förlora, vad som dock vunnits. Men ett systematiskt arbete på att ordna betesförhållandena inom anämidistrikten måste i första hand igångsättas. Den s. k. Norrlandsutredningen

¹ 10 försökentfodrade på statens bekostnad.

bör sättas in i dessa viktiga problem snarast och hållas underrättad om den vidare utvecklingen. Sjukdomen kan ej helt utrotas så länge hästarna springa omkring i skogarna på somrarna som vilda djur och något intensivare jordbruk kan ej heller komma till stånd. Dessutom bör undersökningen av de blodsugande insekterna fortsätta med all kraft. Den hann endast påbörjas, men måste avbrytas på grund av brist på medel.»

7. Hönstypus (Vit diarré hos kyckling).

Av till styrelsen inkomna rapporter framgår att 15 (9) besättningar under året befunnits smittade av sjukdomen.

8. Tuberkulos hos nötkreatur.

a. Medicinalstyrelsens konsulenter.

Konsulenterna ha under året förordnats att utföra 470 förrättningar, vilka dels avsett utredningar rörande tuberkulosfall, dels kliniska tuberkulosundersökningar.

Tab. D. Översikt av undersökning-

Län	A. Första undersökning											
	Icke reagerande besättningar				Helt eller delvis reagerande besättningar					Summa		
	Antal besättningar	Summa djur	Antal djur per besättning	% besättningar utan reaktion	Antal besättningar	Summa djur	Antal djur per besättning	Antal reagerande djur	% reagerande djur	Antal besättningar	Summa undersökta djur	% reagerande djur
Stockholm	293	1 637	5·6	64·1	164	1 563	9·5	636	40·7	457	3 200	19·9
Uppsala	224	1 669	7·5	69·1	100	1 225	12·8	325	26·5	324	2 894	11·2
Södermanland . . .	202	2 000	9·9	52·3	184	2 047	11·1	657	32·1	386	4 047	16·2
Östergötland . . .	655	4 387	6·7	64·4	362	3 622	10·0	1 008	27·8	1 017	8 009	12·6
Jönköping	523	3 143	6·0	82·5	111	1 089	9·4	415	39·9	634	4 182	9·9
Kronoberg	500	1 976	4·0	95·2	25	252	10·0	137	54·4	525	2 228	6·1
Kalmar	540	2 757	5·1	83·1	110	1 100	10·0	324	29·5	650	3 857	8·4
Öland	53	452	8·5	100·0	—	—	—	—	—	53	452	—
Gotland	6	38	6·3	85·7	1	2	2·0	1	50·0	7	40	2·5
Blekinge	273	1 228	4·5	98·2	5	40	8·0	36	90·0	278	1 268	2·3
Kristianstad	975	6 383	6·5	62·6	582	6 089	10·5	2 013	33·1	1 557	12 472	16·1
Malmöhus	344	2 994	8·7	49·6	350	3 818	10·9	1 333	34·9	694	6 812	19·6
Halland	406	2 516	6·2	63·6	232	2 554	11·0	831	32·5	638	5 070	16·4
Göteborgs och Bohus	840	4 153	4·9	91·8	75	791	10·5	320	40·5	915	4 944	6·5
Älvsborg	1 323	7 491	5·7	85·6	222	1 943	8·8	735	37·8	1 545	9 434	7·8
Skaraborg	981	7 479	7·6	59·1	680	8 663	12·7	3 214	37·1	1 661	16 142	19·9
Värmland	1 178	4 667	4·0	91·6	108	953	8·8	261	27·4	1 286	5 620	4·6
Örebro	786	3 870	4·9	76·1	247	2 079	8·4	600	28·9	1 033	5 949	10·1
Västmanland	242	1 615	6·7	55·5	194	2 244	11·6	616	27·5	436	3 859	16·0
Kopparberg	774	2 585	3·3	99·4	5	42	8·4	12	28·6	779	2 627	0·5
Gävleborg	1 035	4 492	4·3	98·9	11	63	5·8	32	50·8	1 046	4 555	0·7
Västernorrland . . .	2 500	10 136	4·1	98·3	44	226	5·1	77	34·1	2 544	10 362	0·7
Jämtland	1 096	4 503	4·1	99·4	7	35	5·0	8	22·9	1 103	4 538	0·2
Västerbotten	2 753	11 658	4·2	99·2	22	93	4·5	37	37·8	2 775	11 756	0·5
Norrbottn	1 351	4 230	3·1	99·7	4	26	6·5	9	34·6	1 355	4 256	0·2
Summa	19 853	98 059	4·9	83·8	3 845	40 514	10·5	18 637	33·6	23 698	188 573	9·8

b. Tuberkulosbekämpandet enligt den Bangska metoden.

De *partiella* undersökningarna med tuberkulin omfattade 6 763 djur.

Termometoden har kommit till användning vid undersökning med tuberkulin av 607 djur.

Under år 1943 har på rekvisition utlämnats 90 938 gram tuberkulin.

Översikt av undersökningarna med tuberkulin år 1943 lämnas i *Tab. D* samt åren 1934—1943 i *Tab E*.

c. Bekämpandet av smittfarlig tuberkulos.

α. Bekämpandet enligt den Ostertagska metoden.

Av de 5 136 st. med smittfarlig lungtuberkulos behäftade nötkreaturen blevo 5 083 st. ersatta av statsmedel med 253 010 kronor. Av de ersatta djuren blevo 38 st. totalkasserade. Övriga 5 045 godkändes helt eller delvis.

I *Tab. F* redogöres för den kliniska tuberkuloskontrollen.

arna med tuberkulin år 1943.

B. Kontrollundersökning												Sammandrag		
Icke reagerande besättningar				Helt eller delvis reagerande besättningar					Summa			Antal besättningar	Summa djur	Antal reagerande djur
Antal besättningar	Summa djur	Antal djur per besättning	% besättningar utan reaktion	Antal besättningar	Summa djur	Antal djur per besättning	Antal reagerande djur	% reagerande djur	Antal besättningar	Summa under-sökta djur	% reagerande djur			
1 886	26 321	14·0	92·3	158	3 130	19·8	523	16·7	2 044	29 451	1·8	2 501	32 651	1 159
1 833	24 481	13·4	94·2	113	3 743	33·1	298	8·0	1 946	28 224	1·1	2 270	31 118	623
1 030	23 859	23·2	92·0	90	2 402	26·7	232	9·7	1 120	26 261	0·9	1 506	30 308	889
3 963	57 306	14·5	94·3	241	5 283	21·9	431	8·2	4 204	62 539	0·7	5 221	70 598	1 439
3 899	38 113	9·8	96·0	164	2 800	17·1	377	13·5	4 063	40 913	0·9	4 697	45 095	792
3 142	21 516	6·8	99·1	27	236	8·7	71	30·1	3 169	21 752	0·3	3 694	23 980	208
2 714	31 362	11·6	97·3	76	1 429	18·8	216	15·1	2 790	32 791	0·7	3 440	36 648	540
402	4 929	12·3	99·5	2	57	28·5	5	8·8	404	4 986	0·1	457	5 438	5
494	4 197	8·5	99·0	5	207	41·4	5	2·4	489	4 404	0·1	506	4 444	6
1 648	15 740	9·6	98·4	26	411	15·8	54	13·1	1 674	16 151	0·3	1 952	17 419	90
4 225	49 390	11·7	92·9	321	7 991	24·9	722	9·0	4 546	57 381	1·3	6 103	69 853	2 735
3 788	79 256	20·9	91·8	340	13 952	41·0	772	5·5	4 128	93 208	0·8	4 822	100 020	2 105
3 723	36 010	9·7	95·3	183	4 741	25·9	404	8·5	3 906	40 751	1·0	4 544	45 821	1 235
1 500	13 599	9·1	97·0	47	744	15·8	102	13·7	1 547	14 343	0·7	2 462	19 287	422
6 634	55 898	8·4	97·5	173	2 104	12·2	302	14·4	6 807	58 002	0·5	8 352	67 436	1 037
3 041	39 177	12·9	93·0	230	4 819	21·0	602	12·5	3 271	43 996	1·4	4 932	60 138	8 816
4 712	33 816	7·2	97·4	125	2 026	16·2	283	14·0	4 837	35 842	0·8	6 123	41 462	544
2 112	23 678	11·2	96·3	82	1 613	19·7	134	8·3	2 194	25 891	0·5	3 227	31 240	734
2 243	26 490	11·8	96·4	108	2 335	21·6	238	10·2	2 351	28 825	0·8	2 787	32 684	854
2 955	15 087	5·1	99·2	24	259	10·8	28	10·8	2 979	15 346	0·2	3 758	17 973	40
1 826	12 593	6·9	98·5	27	481	17·8	43	10·0	1 853	13 074	0·4	2 800	17 629	80
1 374	8 688	6·3	98·4	23	178	7·7	46	25·8	1 397	8 866	0·5	3 941	19 228	123
1 516	9 304	6·1	99·4	9	45	5·0	17	37·8	1 525	9 349	0·2	2 628	18 887	25
1 909	9 708	5·1	98·5	29	171	5·9	45	26·3	1 938	9 879	0·5	4 713	21 635	82
894	4 701	5·8	99·1	8	86	10·8	9	10·5	902	4 787	0·2	2 257	9 043	18
63 463	665 219	10·5	96·0	2 631	61 243	23·3	5 964	9·7	66 094	726 462	0·8	80 792	865 035	19 601

Tab. E. Tuberkulinundersökningarnas omfattning och resultat 1934—1943.

År	Antal under-sökta djur	För första gången prövade besättningar			Antal besättningar, utan reaktion vid första undersökningen	Omrövide besättningar		
		Antal	Antal djur inom dessa	% reagerande djur		Antal	Antal djur inom dessa	% reagerande djur
1934	207 705	4 317	41 815	15.0	3 240	5 722	152 032	2.7
1935	252 220	7 569	67 901	10.8	5 914	7 370	184 319	2.4
1936	387 957	17 283	149 522	8.9	13 358	13 181	238 435	2.5
1937	835 382	50 869	390 654	6.8	42 467	25 459	444 728	2.6
1938	673 572	30 576	220 847	6.6	26 284	29 525	452 725	1.4
1939	909 835	37 910	265 054	7.3	32 832	50 452	644 781	1.8
1940	717 800	20 524	174 006	5.8	14 924	39 148	543 792	1.7
1941	995 272	42 629	306 968	17.9	30 849	58 540	688 304	1.9
1942	812 133	23 630	122 382	19.7	20 334	61 531	689 747	1.1
1943	865 035	23 698	138 573	9.8	19 853	66 094	726 462	0.8

β. Tuberkulos i juver och könsorgan.

I Tab. G och H redogöres för genom klinisk-bakteriologisk undersökning konstaterad juver- och könstuberkulos.

Av år 1943 på grund av juvertuberkulos ersatta 142 nötkreatur blevo 2 helt kasserade. Övriga 140 godkändes helt eller delvis. Hos nedslaktade nötkreatur i övrigt har vid köttbesiktning dessutom påvisats 116 fall av juvertuberkulos.

Tab. F. Översikt över av vissa hushållningssäll-

Hushållningssällskap	Antal analutna djur d. 31/12 1943	Antal anslutna besättningar d. 31/12 1943	Antal under-sökta nötkreatur	Antal under-sökta besättningar	Antal djur pr under-sökt besättning	S p u t u m -			
						Antal	Antal prov pr 100 under-sökta djur	Bacill-	
								Antal	% av tagna prov
Stockholms läns och stads . .	4 123	212	4 622	251	18.4	404	8.7	181	44.8
Uppsala läns ² . . .	6 441	400	7 749	495	15.7	1 207	15.6	380	31.5
Södermanlands „ . . .	15 567	1 111	17 112	1 202	14.2	1 398	8.2	398	28.5
Östergötlands „ . . .	16 901	1 629	22 183	1 898	11.7	3 006	13.6	1 049	34.9
Jönköpings „ . . .	5 108	468	6 845	575	11.9	680	9.9	225	33.1
Kronobergs „ . . .	461	39	423	40	10.6	26	6.1	10	38.6
Kalmar N. „ . . .	2 034	178	1 488	220	6.7	147	9.9	61	41.5
„ S. „ ¹ . . .	174	7	307	10	30.7	34	11.1	11	32.4
Blekinge „ ¹ . . .	17	2	68	7	9.7	7	10.8	1	14.3
Kristianstads „ . . .	11 780	1 239	12 004	1 264	9.5	1 927	16.1	631	32.7
Malmöhus „ . . .	11 965	948	20 389	1 602	12.7	1 726	8.5	853	49.4
Hallands „ . . .	10 298	1 033	10 805	998	10.8	789	7.8	307	38.9
Göteborgs o. Bohus „ ¹ . . .	472	40	639	62	10.8	160	25.0	49	30.6
Älvsborgs N. „ ² . . .	2 745	249	3 242	298	11.1	299	9.2	125	41.8
„ S. „ ¹ . . .	1 222	109	1 607	135	11.9	410	25.5	136	33.2
Skaraborgs „ . . .	23 477	1 698	31 037	2 196	14.1	2 124	6.8	678	31.9
Värmlands „ ¹ . . .	2 122	159	3 068	217	14.1	457	14.9	163	35.7
Örebro „ . . .	10 380	1 132	13 137	1 323	9.9	1 407	10.7	432	30.7
Västmanlands „ . . .	11 370	973	14 489	1 131	12.8	1 556	10.7	538	34.6
Summa	186 657	11 626	171 200	18 919	12.8	17 764	10.4	6 228	35.1

¹ Den kliniska tuberkulokontrollen handhaves av medicinalstyrelsen. — ² Hushållningssällskapet har

Av de på grund av könstuberkulos nedslaktade 344 nötkreaturen ha 207 påträffats vid undersökning, företagen på förordnande av medicinalstyrelsen sedan anmälan gjorts att tuberkulos, som antagits vara medfödd, vid slakt påvisats hos kalv.

Tab. G. På grund av juvertuberkulos nedslaktade och av statsmedel ersatta nötkreatur.

Å r	På grund av juvertuberkulos nedslaktade kor			På grund av könstuberkulos nedslaktade kor		
	I allt	Därav ersatta		I allt	Därav ersatta	
		Antal djur	Belopp, kr.		Antal djur	Belopp, kr.
1939	395	382	31 363	603	593	46 047
1940	326	310	25 700	490	483	36 291
1941	183	176	14 048	421	413	29 273
1942	133	130	6 350	306	306	14 760
1943	142	142	7 040	344	344	16 630

Av år 1943 ersatta 344 könstuberkulösa nötkreatur blevo 19 helt kasserade. Övriga 325 godkändes helt eller delvis.

skap anordnat tuberkulosbekämpande under år 1943.

p r o v		M j ö l k p r o v			S k i d s e k r e t p r o v			Utslagsprocent av avslutna djur	Antal med tuberkulinundersökta ung-djur	Reagerande ung-djur	% reagerande ung-djur	
f ö r a n d e		Antal	Bacillförande		Antal	Bacillförande						
Diagnosen fastställd mikroskopiskt (utan ympning)			Antal	% av tagna prov		Antal	Antal					% av tagna prov
Antal	% av bacillförande prov											
66	36.5	91	3	3.3	59	15	25.4	4.8	1 486	407	27.4	
147	38.7	337	10	3.0	57	5	8.8	6.1	5 017	884	17.6	
131	32.9	168	17	10.1	59	10	16.9	2.7	9 485	1 506	15.9	
191	18.2	327	4	1.2	192	15	7.8	6.3	7 755	955	12.3	
44	19.6	49	5	10.2	29	6	20.7	4.6	967	256	26.5	
1	10.0	8	1	12.5	1	—	—	2.4	—	—	—	
21	34.4	8	0	—	4	1	25.0	3.0	628	66	10.5	
2	18.2	3	—	—	—	—	—	6.8	18	13	72.2	
—	—	—	—	—	—	—	—	5.9	—	—	—	
149	23.6	185	6	3.2	175	15	8.6	5.5	5 223	964	18.5	
272	31.9	593	12	2.0	283	13	4.6	7.3	3 800	893	23.5	
94	30.6	33	4	12.1	13	6	46.2	3.1	2 756	1 039	37.7	
21	42.9	44	—	—	2	1	50.0	10.6	325	129	39.7	
69	55.2	39	1	2.6	8	1	12.5	4.6	1 052	75	7.1	
72	52.9	84	2	2.4	19	4	21.1	11.6	596	116	19.5	
288	42.5	311	10	3.2	891	48	5.4	3.1	3 640	1 005	27.6	
69	42.3	106	3	2.8	26	3	11.5	8.0	769	160	20.8	
113	26.2	571	14	2.5	95	12	12.6	4.4	5 410	636	11.8	
106	19.7	378	12	3.2	108	13	12.0	5.0	2 119	194	9.2	
1 856	29.8	3 835	104	3.1	2 021	168	8.3	4.0	51 046	9 298	18.2	

icke eget laboratorium; bakteriologiska undersökningar utföras å statens veterinärmedicinska anstalt.

Tab. H. På grund av juver- och konsttuberkulos nedslaktade nötkreatur inom olika län.

Län		Antal nötkreatur nedslaktade på grund av									
		juvertuberkulos					konsttuberkulos				
		1939	1940	1941	1942	1943	1939	1940	1941	1942	1943
Stockholms	län . .	19	24	20	12	11	45	35	31	27	17
Uppsala	» . .	21	30	8	14	14	18	17	23	15	16
Södermanlands	» . .	61	46	22	25	20	53	32	29	25	29
Östergötlands	» . .	35	24	10	9	6	104	73	67	44	42
Jönköpings	» . .	12	5	1	1	5	18	13	16	5	6
Kronobergs	» . .	1	1	—	1	—	4	2	2	3	2
Kalmar	» . .	9	7	5	3	2	10	11	11	4	2
Gotlands	» . .	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Blekinge	» . .	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—
Kristianstads	» . .	26	24	12	8	7	34	47	28	32	21
Malmöhus	» . .	62	39	30	14	14	99	81	46	29	38
Hallands	» . .	19	11	7	4	3	35	17	20	10	11
Göteborgs o. Bohus	» . .	3	—	3	—	—	8	3	3	3	5
Älvsborgs	» . .	11	11	4	1	3	15	19	14	4	9
Skaraborgs	» . .	37	46	30	22	23	54	71	75	59	102
Värmlands	» . .	10	13	2	1	2	18	10	9	5	8
Örebro	» . .	21	25	14	4	15	59	37	28	26	19
Västmanlands	» . .	46	20	15	14	17	25	21	19	14	17
Gävleborgs	» . .	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—
Västernorrlands	» . .	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Norrbottnens	» . .	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa		395	326	183	183	142	603	490	421	306	344

9. Smittsam kastning hos nötkreatur.

a. Statens konsulent vid bekämpandet av kastsjuka.

Konsulenten har under året förordnats att företaga 17 (15) tjänsteresor med tillhoppa 35 (27) förrättningar, vilka avsett meddelande av råd och anvisningar vid bekämpandet av kastsjuka.

b. Det statsunderstödda bekämpandet av sjukdomen ifråga.

På statens veterinärmedicinska anstalt hava under året undersökts 191 581 (157 467) blodprov samt bakteriologiskt undersökts 6 117 (3 774) andra prov, av vilka 11 311 (8 466) resp. 574 (477) visade positiv reaktion för sjukdomen. Till belysande av det statsunderstödda kastsjukebekämpandet under tiden $\frac{1}{12}$ — $\frac{31}{12}$ 1943 lämnas här en tabellarisk översikt:

L ä n	A n t a l				
	Djur enligt husdjursräkn. 1942	Undersökta		Vid 1:a undersökningen smittade	
		besättn.	djur	besättn.	djur
Stockholm (stad o. län) . . .	79 419	245	3 657	75	595
Uppsala	74 799	54	1 725	30	272
Södermanland	93 932	245	6 853	93	686
Östergötland	146 120	114	2 719	36	273
Jönköping	132 161	296	3 123	73	289
Kronoberg	89 405	9	119	4	18
Kalmar	135 937	147	2 949	48	294
Gotland	38 154	73	784	11	70
Blekinge	47 025	1	15	1	8
Kristianstad	156 329	12	371	6	42
Malmöhus	220 253	3	178	3	58
Halland	104 053	1 126	12 216	83	350
Göteborgs o. Bohus	79 539	172	1 405	7	25
Älvsborg	166 572	1 245	5 025	77	151
Skaraborg	196 593	236	3 450	62	465
Värmland	115 159	102	1 649	21	181
Örebro	82 810	148	3 314	75	481
Västmanland	72 076	98	2 053	43	312
Kopparberg	75 192	1 189	4 346	45	155
Gävleborg	76 312	292	1 693	21	128
Västernorrland	99 602	722	2 877	17	52
Jämtland	76 855	859	3 607	48	94
Västerbotten	112 701	801	2 299	2	2
Norrbotten	74 948	1 108	3 680	11	44
Summa	2 545 946	9 297	70 107	892	5 045

IV. Karantänsväsendet.

Jämlikt föreskrifterna i § 4 mom. 1 av kungl. kungörelsen den 9 december 1898 angående vad iakttagas bör till förekommande av smittsamma husdjurs-sjukdomars införande i riket, utfärdade medicinalstyrelsen den 2 januari 1943 kungörelse, att införsel av idisslande djur, svinkreatur och djur hörande till hästsläktet finge vid i övrigt tillåten införsel äga rum till följande städer i riket, nämligen: *Göteborg, Haparanda, Hälsingborg, Malmö, Stockholm och Umeå* samt djur hörande till hästsläktet även till *Härnösand, Trelleborg och Örn-sköldsvik*.

V. Födoämneskontrollen.

A. Köttkontrollen.

1. Offentliga slakthus.

Antalet under året inom landet befintliga offentliga slakthus utgjorde 8, nämligen slakthusen i Stockholm, Göteborg, Malmö, Eskilstuna, Linköping, Karlskrona, Hälsingborg och Norrköping. Några nya offentliga slakthus hava icke under året tillkommit. Se i övrigt tabellavd.

2. Kommunala köttbesiktningsbyråer.

Köttbesiktningstvång var vid årets slut gällande uti 156 samhällen eller kommuner (med köttbesiktningsbyrå inom sitt område). Uti 55 av dessa tillämpades jämväl s. k. organ tvång. Under året eller med dess utgång hava köttbesiktningsbyråernas verksamhet nedlagts i 8 samhällen. I samhällena tillämpas köttbesiktningstvång dock fortfarande. Köttbesiktningstvång har under året liksom under föregående år införts i en del samhällen och kommuner, som erhållit befrielse från skyldigheten att anordna egen köttbesiktningsbyrå. Se i övrigt tabellavd.

3. Kontrollslakterier.

Såsom kontrollslakterier voro vid årets utgång 71 slakterier ställda under offentlig kontroll. Se i övrigt tabellavd.

4. Under offentlig kontroll ställda charkuterifabriker.

4 charkuterifabriker voro vid årets utgång ställda under offentlig kontroll. Uti två av dessa fabriker fick för användning i fabriken mottagas kött, som vid fabriken besiktigades av därvarande kontrollveterinär.

5. Statsinspektionen över köttkontrollen.

Under året till medicinalstyrelsen inkomna månadsrapporter och årsredogörelser från offentliga slakthus, köttbesiktningsbyråer samt under offentlig kontroll ställda slakterier hava genomgåts och granskats.

Månadsrapporterna hava givit anledning till anmärkning i sammanlagt 189 fall, varav 87 fall rört rapporter från köttbesiktningsbyråer, 98 fall rapporter från kontrollslakterier, 2 fall rapporter från offentligt slakthus samt 2 fall rapporter från kontrollcharkuteri.

Årsredogörelserna hava givit anledning till anmärkning i 48 fall, varav 34 fall beträffande redogörelser från köttbesiktningsbyråer och 14 fall beträffande redogörelser från kontrollslakterier.

Av inspektören under året företagna tjänsteresor uppgå till 11.

Avsyring har verkställts av fem slakteriinrättningar, avsedda att ställas under offentlig kontroll. Slakteriinrättningarna, som tillhörde norrköpingsortens slakteriförening u. p. a. i Norrköping, Kalmar Kontrollslakteri Aktiebolag i Kalmar, Aktiebolaget Skövde Kontrollslakteri i Skövde, Norrbottens slakteriförening u. p. a. i Luleå och Gävleslakteriet Förening u. p. a. i Hille, blevo sedermera godkända som kontrollslakterier (nr 68 Norrköping, 117 Kalmar, 118 Skövde, 119 Luleå och 120 Hille).

Avsyring har verkställts å om- och tillbyggnadsarbeten vid en del kontrollslakterier.

Tab. L. Tabellarisk översikt över förhållanden eller anordningar, som givit anledning till anmärkning år 1948.

	Antal fall, då anmärkning gjorts å				Antal fall, då anmärkning gjorts å		
	I	II	III		I	II	III
A. Byggnaders uppförande, yttre beskaftenhet, inredning	—	—	4	Q. Anordningar för undersökning av svinkött på trikiner	—	—	—
B. Byggnaders o. inventariers underh.	—	1	5	1) mikroskoperingslokal	—	—	—
C. Allmän renhållning (yttre)	—	—	2	2) mikroskop	—	—	—
D. Allmän ordning	1	—	6	3) provtagning och mikroskopiska preparat	—	—	3
E. Avlastningsramp	—	—	3	4) mikroskopister	—	—	—
F. Slaktstallar	—	—	4	a) antal	—	—	—
G. Slakthallar och besiktningslokaler	—	—	—	b) kompetens	—	8	7
1) väggar	1	2	—	5) mikroskoperingsjournal	—	6	1
2) golv	—	2	—	6) nummerförteckning	1	—	—
3) tak	—	—	—	R. Stämplat	—	—	—
4) ljusförhållanden	—	—	—	1) rekvisition	—	—	—
5) ventilationsanordningar	—	—	—	2) förvaring	—	1	1
6) vattenledning	—	—	1	S. Besiktningsarbetet	—	—	—
7) avlopp	—	1	—	1) antal besiktnings-vet.	—	—	—
8) renhållning	—	2	5	2) besiktning av levande djur	—	—	2
9) anordningar för undersökning av kött	—	1	—	3) aulitande av icke veterinärutbildat biträde	—	—	—
10) d:o d:o av organ	—	—	1	4) besiktningsens utförande i enlighet med gällande föreskrifter	—	3	2
H. Lokaler för förvaring av kött . . .	—	—	2	5) blodkontroll	—	—	1
I. Lokaler för köttets beredning	—	—	3	T. Bedömning av kött	—	—	1
J. Anordningar för förvaring av villkorligt godkänt kött	—	—	4	U. Stämpling av kött	—	—	—
K. Anordningar för mag- och tarm-innehålls bortförande	—	—	—	V. Anordningar (åtgärder) för utförsel av kött	—	—	—
a) tarmrenseri	—	—	3	X. Journaler	—	—	—
b) fettsmälteri	—	—	2	1) befintlighet	—	—	1
L. Hudbodar	—	—	1	2) journalisering	1	10	4
M. Anordningar för förvaring och överförande av kasserat kött till destruktionsanstalt	—	1	—	Y. Arkiv	—	—	—
N. Destruktionsanordningar	—	—	—	Z. Ekonomisk kontroll	—	1	—
O. Ersättning för kasserat kött	—	—	—	A. Övriga förhållanden	—	—	8
P. Anordningar för särskild behandling av kött	—	2	1	Summa	4	41	78

I = Offentligt slakthus. II = Köttbesiktningsbyrå. III = Under offentlig kontroll ställt slakteri.

Inspektioner hava förrättats å 2 offentliga slakthus, 44 köttbesiktningsbyråer och 24 kontrollslakterier.

En översikt över vid inspektionerna framställda anmärkningar återfinnes i Tab. L.

Med anledning av inspektionerna har medicinalstyrelsen avlåtit skrivelser i fyra fall (kontrollslakterier).

Till inspektören hava under året inkommit 507 hos inspektören (icke hos medicinalstyrelsen) diariieförda ärenden.

Antalet avlåtna tjänsteskrivelser (brev m. m.) utgjorde 911.

Under tiderna mellan inspektionsresorna har inspektören såsom föredragande i styrelsen handlagt slakthus- och köttbesiktningsärenden, ärenden rörande in- och utförsel av köttvaror och djurfett samt ärenden rörande den animala födoämneskontrollen i övrigt.

B. Mjölkkontrollen.

Angående inom vissa samhällen under år 1943 utövad kontroll över salu-
hållen mjölk (och grädde) hänvisas till *Tab. M.*, utgörande sammandrag ur
vederbörande veterinärers berättelser.

I fråga om uppgifter rörande pastörisering av till människoföda avsedd
mjölk och grädde se avdelningen: Pastöriseringskontrollen.

Tab. M. Sammandrag av veterinärernas uppgifter om mjölkkontrollen år 1943.

Samhällets namn	A n t a l		Undersökningar gjorda på								Antal fall, då anmärkning gjorts beträffande mjölk och grädde på grund av							
	besök i ladan/gårdar	besök vid mjölkbutiker, järnvägsstationer, hamnplatser, mejerier, fordon m. m.	inlämnade eller inlämnade prov av mjölk eller grädde	smutshalt	hållbarhet	bakterieförekomst	fetthalt	andra bristfälligh.	prov, remitt. till kem. labor.	abnormt utseende, abnorm lukt eller smak	för hög smutshalt	bristande hållbarhet	för låg fetthalt	infektion med		behandling eller förvaring	öfriga förhållanden t. ex. skumning, vattenutspädning m. m., otillfredsställande produktion, behandling eller förvaring	
														tuberkelbaciller	andra bakterier			
Stockholm .	476	9 027	67 503	10 698	1 829	69 402	5 768	3 632	30	22	224	340	285	1	4 090	2255	7	
Eskilstuna .	1	—	1 620	—	1 620	1 620	—	1 444	—	—	—	—	—	—	13	3	—	
Norrköping	16	972	10 070	8 140	1 072	9 236	8 584	252	7	—	15	39	306	—	108	158	2	
Växjö . .	—	138	1 420	1 420	1 420	—	1 420	—	—	—	90	—	—	—	—	—	—	
Nybro . .	8	580	644	644	644	8	644	644	—	6	—	28	—	—	7	13	—	
Oskarshamn	1	56	408	408	408	408	—	408	—	—	24	1	—	—	2	—	1	
Västervik .	15	186	571	378	457	131	130	7	—	17	18	46	4	—	15	10	—	
Karlskrona	—	890	490	486	138	—	321	1 216	—	—	6	12	7	—	—	—	—	
Karlshamn	—	28	4 780	4 780	4 780	4 780	767	—	—	—	3	113	—	—	14	—	—	
Ronneby .	—	71	736	736	—	—	29	16	33	—	27	—	—	—	—	—	—	
Sölvesborg	—	60	120	60	—	—	120	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—	
Kristianstad	5	767	820	422	422	422	820	422	—	—	3	—	2	—	—	—	—	
Simrishamn	—	50	259	259	46	248	57	46	—	—	19	—	—	—	29	29	—	
Malmö . .	658	3 866	7 723	14 226	3 980	1 082	7 589	3 980	—	—	158	455	570	—	329	219	2	
Landskrona	14	699	2 602	2 152	—	1 069	1 533	—	—	—	24	—	5	—	—	—	—	
Lund . . .	62	869	2 094	1 775	255	255	255	228	2	23	275	21	—	—	6	27	—	
Trelleborg .	74	2 166	688	688	3	24	688	—	—	—	—	—	5	—	1	—	—	
Ystad . . .	201	1 068	1 206	10 240	—	1 126	1 150	56	—	—	12	—	—	—	8	—	—	
Falkenberg	17	45	134	134	134	134	134	—	—	4	1	18	1	—	—	8	—	
Göteborg .	165	8 113	6 762	6 722	13 444	6 769	6 762	—	122	—	1532	475	—	1 536	—	—	—	
Lysekil . .	—	93	130	6	56	—	105	138	—	—	—	—	12	—	—	4	—	
Uddevalla .	4	106	1 080	1 002	987	1 002	1 080	1 002	1	1	86	105	—	—	110	38	2	
Borås . . .	27	891	7 380	14 326	1 613	5 116	526	8 505	7	1	353	174	2	—	468	187	—	
Trollhättan	39	141	1 208	1 208	1 189	1 206	1 192	—	—	—	5	17	—	—	12	25	—	
Karlstad . .	17	986	1 074	886	886	15	1 074	—	—	—	2	5	—	—	—	—	—	
Örebro . . .	42	943	1 872	2 300	2 321	1 518	295	2 994	5	—	29	150	7	—	15	59	1	
Västerås .	—	—	429	—	—	—	429	—	—	—	—	—	136	—	—	—	—	
Falun . . .	—	—	26	26	26	—	26	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	
Gävle . . .	—	330	2 282	2 674	1 724	1 756	412	5	—	2	55	234	41	—	85	—	—	
Sundsvall .	—	304	937	450	516	37	516	—	—	—	33	15	26	—	15	—	—	
Umeå . . .	2	164	3 651	1 750	1 584	1 304	329	434	—	—	117	233	3	—	1	18	—	
Luleå . . .	37	225	2 236	—	2 025	328	282	1 978	1	—	—	28	—	—	50	33	—	
Kiruna . .	47	71	546	—	531	531	546	—	—	—	—	—	4	—	12	28	—	

VI. Pastöriseringskontrollen av mjölk och grädde m. m.

Kontrollen har utövats av 11 överkontrollanter, varav 1 varit tillfälligt förordnad, 23 kontrollanter och 772 provtagare.

Lagen angående uppvärmning av till kreatursföda avsedd vara äger, med visst undantag, icke tillämpning inom de fyra nordligaste länen.

Översikt av kontrollen vid mejerierna under år 1943.

L ä n	Antal kontrol- lerade mejerier	Antal vid mejerierna uttagna prov av							Otillräcklig uppvärmning	
		gräd- de	oskum- mad mjölk	skum- mad mjölk	spill- mjölk	sur- mjölk	kärn- mjölk	vassla	Antal fall	Antal meje- rier
Stockholms stad	4	59	72	36	—	32	17	—	7	1
Stockholms län	15	73	103	181	—	—	15	—	5	2
Uppsala	15	54	98	221	—	36	36	—	1	1
Södermanlands	14	96	134	205	—	42	56	—	2	2
Östergötlands	50	282	272	804	11	50	296	—	11	7
Jönköpings	55	226	247	941	12	2	138	—	18	11
Kronobergs	50	136	166	878	1	—	200	—	7	5
Kalmar	76	204	171	1 219	73	—	666	—	18	12
Gotlands	30	49	32	438	—	1	151	—	5	4
Blekinge	18	64	78	244	10	—	145	—	2	1
Kristianstads	73	246	203	1 229	105	—	1 023	53	5	5
Malmöhus	88	682	685	1 727	137	60	1 197	84	19	15
Hallands	49	126	149	808	35	—	509	—	6	6
Göteb. o. Bohus	13	94	157	190	—	36	88	—	7	4
Älvsborgs	43	187	206	755	—	20	276	—	13	8
Skaraborgs	104	249	277	1 907	1	—	277	—	22	17
Värmlands	14	126	167	224	—	4	79	—	1	1
Örebro	25	205	216	421	—	19	155	—	13	8
Västmanlands	23	126	108	347	—	—	25	—	—	—
Kopparbergs	16	120	164	249	—	—	17	—	1	1
Gävleborgs	20	201	188	283	3	—	14	—	4	4
Västernorrlands	7	94	96	35	—	—	44	—	—	—
Jämtlands	6	89	89	56	—	—	—	—	1	1
Västerbottens	19	219	247	179	—	—	65	—	12	8
Norrbottens	10	107	111	7	—	4	—	—	3	3
Summa	887	4 114	4 436	13 584	388	306	5 489	187	183	127

T A B E L L E R.

Tab. 1. Antal veterinärer i riket länsvis den 31 december 1943.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
L ä n	Innehavare av ordinarie eller extra ordinarie befattningar												Innehavare av arvodes- befattningar			Obefordrade veterinärer	Privatprak- tiserande veterinärer		Ej praktiserande veterinärer	Summa	
	Statliga						Kommunala eller enskilda						statliga				kommunala eller enskilda				
	Veterinär- styrelsen	Veterinär- högskolan	Statens vet- med. anstalt	Statens vet- med. anstalt	Militär- veterinärer	Läns- veterinärer	Distrikts- veterinärer	Stuteri- veterinärer	Veterinärin- rättm. i Skara	Stads- veterinärer	Slaktus- veterinärer	Veterinärer vid kontroll- slakterier	Hushållnings- sällskap	Veterinär- högskolan	Veterinär- anstalt		Statens vet- medicinska diursjukvården	Extra vet. vid den civila hus- djursjukvården			Veterinärer för artfciell insemination
Stockholms stad . .	7	14	7	10	—	—	—	—	3	3	—	1	9	7	—	—	—	2	1	17	81
Stockholms län	—	—	—	—	1	8	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	5	17
Uppsala	—	—	—	1	1	7	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	3	3	—	15
Södermanlands	—	—	—	—	1	10	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	3	3	2	24
Östergötlands	—	—	—	1	1	15	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	3	3	4	33
Jönköpings	—	—	—	1	1	10	—	—	—	—	4	—	—	—	—	2	—	1	1	2	23
Kronobergs	—	—	—	—	1	6	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	1	—	11
Kalmar	—	—	—	—	1	14	—	—	1	—	3	1	—	—	—	—	—	—	—	2	22
Gotlands	—	—	—	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	5
Blekinge	—	—	—	—	1	4	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	8
Kristianstads	—	—	—	3	1	10	—	—	—	—	4	2	—	—	—	—	—	1	3	2	26
Malmöhus	—	—	—	—	1	21	1	—	5	3	2	3	—	—	—	—	1	4	7	3	54
Hallands	—	—	—	—	1	7	—	—	—	—	4	2	—	—	—	1	—	1	1	2	19
Göteborgs o. Bohus	—	—	—	2	1	8	—	—	2	3	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	20
Älvsborgs	—	—	—	—	1	17	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	23
Skaraborgs	—	—	—	3	1	13	—	1	—	—	2	2	—	—	—	1	—	1	—	2	26
Värmlands	—	—	—	1	1	14	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—	21
Örebro	—	—	—	—	1	12	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	2	1	20
Västmanlands	—	—	—	1	1	7	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1	2	2	17
Kopparbergs	—	—	—	—	1	15	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	2	4	24
Gävleborgs	—	—	—	—	1	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	15
Västernorrlands	—	—	—	1	1	10	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	15
Jämtlands	—	—	—	2	1	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	15
Västerbottens	—	—	—	2	1	12	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	1	2	20
Norrbottnens	—	—	—	2	1	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
Utan fast tjänstg:ort	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70	—	—	—	70
Summa	7	14	7	30	24	252	1	1	18	14	39	22	9	7	9	2	70	15	37	57	635

Tab. 2. Invationssjukdomar år 1943.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
L ä n	Helminthiasis hos häst					Piroplasmos hos nötkreatur					Övriga					Summa				
	I	II	III	IV	S:a	I	II	III	IV	S:a	I	II	III	IV	S:a	I	II	III	IV	S:a
Stockholms stad . .	23	—	7	24	54	—	—	—	—	—	81	92	38	127	338	104	92	45	151	392
Stockholms län	240	127	87	425	879	—	118	233	9	360	213	117	189	241	760	453	362	509	675	1 909
Uppsala	280	360	79	794	1 513	—	66	134	8	208	365	382	370	232	1 349	645	808	583	1 034	3 070
Södermanlands	418	254	148	525	1 345	—	102	253	13	368	99	94	94	220	507	517	450	495	758	2 220
Östergötlands	2 085	630	253	2 819	5 837	—	218	374	16	608	354	99	40	258	751	2 439	997	667	3 093	7 196
Jönköpings	336	257	168	373	1 134	—	292	498	17	807	76	59	26	59	220	412	608	692	449	2 161
Kronobergs	122	101	52	93	368	—	230	411	10	651	146	150	65	73	434	268	481	528	176	1 453
Kalmar	399	310	120	713	1 542	—	170	266	19	455	201	217	72	220	740	600	727	458	952	2 737
Gotlands	197	121	85	510	913	—	50	164	24	238	50	55	10	173	288	247	226	259	707	1 439
Blekinge	53	33	20	42	148	—	117	113	9	239	47	68	2	4	121	100	218	135	55	508
Kristianstads	858	346	112	456	1 772	2	283	310	21	616	386	544	164	294	1 388	1 246	1 173	586	771	3 776
Malmöhus	1 081	463	388	756	2 688	1	81	86	14	182	386	381	183	439	1 389	1 468	925	657	1 209	4 259
Hallands	836	415	123	613	2 017	—	118	121	4	243	117	75	98	102	392	953	608	342	749	2 652
Göteborgs o. Bohus	500	275	96	542	1 413	—	50	81	3	134	518	333	95	267	1 213	1 018	658	272	812	2 760
Älvsborgs	652	504	205	691	2 052	—	166	339	17	522	198	161	82	232	673	850	831	626	940	3 247
Skaraborgs	1 179	769	315	1 273	3 536	—	123	155	8	286	143	415	60	255	873	1 322	1 307	530	1 536	4 695
Värmlands	131	124	81	195	531	—	27	51	3	81	159	89	49	313	610	290	240	181	511	1 222
Örebro	233	147	56	177	615	—	99	117	15	231	137	168	76	74	455	372	414	249	266	1 301
Västmanlands	125	99	37	148	409	—	11	11	—	22	42	19	18	73	152	167	129	66	221	583
Kopparbergs	96	107	96	7	306	—	15	18	—	33	73	106	151	100	430	169	228	265	107	769
Gävleborgs	118	96	66	69	349	—	3	7	—	10	116	75	37	61	289	234	174	110	130	648
Västernorrlands	69	70	36	65	240	—	—	—	—	—	62	58	13	63	196	131	128	49	128	436
Jämtlands	101	9	52	127	370	—	—	—	—	—	219	181	63	244	707	320	271	115	371	1 077
Västerbottens	105	102	33	90	330	—	—	1	—	1	119	103	35	159	416	224	205	69	249	747
Norrbottens	49	39	33	46	167	—	—	—	—	—	66	34	27	57	184	115	73	60	103	351
Summa	10 288	5 889	2 748	11 603	30 528	3	2 339	3 743	210	6 295	4 373	4 105	2 057	4 340	14 875	14 664	12 333	8 548	16 153	51 698

Tab. 3. Infektionssjukdomar år 1943.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
L ä n m. m.	I n f e k t i o n s s j u k d o m a r																			
	Infektiös broncho- pneumoni hos häst					Fölsjuka					Kvarka					Stelkramp hos häst				
	I	II	III	V	S:a	I	II	III	IV	S:a	I	II	III	IV	S:a	I	II	III	IV	S:a
Stockholms stad . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Stockholms län	10	30	8	11	59	5	32	6	—	43	14	70	40	18	142	1	3	7	3	14
Uppsala ,	38	77	3	6	124	8	94	26	2	130	36	18	21	20	95	1	8	7	1	17
Södermanlands ,	28	24	12	8	72	3	71	11	—	85	64	49	29	17	159	2	8	2	2	14
Östergötlands ,	1	—	2	—	3	5	60	28	—	93	37	94	64	134	329	6	5	6	4	21
Jönköpings ,	33	52	—	6	91	5	63	14	—	82	32	35	20	50	137	2	4	3	3	12
Kronobergs ,	—	—	—	—	—	2	30	7	—	39	7	18	8	16	49	1	5	4	1	11
Kalmar ,	—	—	—	—	—	6	132	38	—	176	151	77	15	12	255	4	8	5	1	18
Gotlands ,	4	—	—	—	4	2	27	6	1	36	—	—	—	—	—	2	5	3	—	10
Blekinge ,	—	—	—	—	—	5	24	7	—	36	—	6	33	47	86	3	7	3	—	13
Kristianstads ,	21	12	15	9	57	19	132	20	1	172	161	56	45	82	344	8	2	3	5	18
Malmöhus ,	74	37	1	5	117	29	131	25	1	186	345	140	87	195	767	9	8	4	11	32
Hallands ,	6	9	2	1	18	14	92	14	—	120	14	3	3	13	33	4	10	6	3	23
Göteborgs o. Bohus ,	—	—	—	—	—	6	56	15	—	77	37	26	10	18	91	8	7	5	5	25
Älvsborgs ,	—	—	2	3	5	13	132	26	2	173	42	27	10	14	93	8	12	5	11	36
Skaraborgs ,	59	7	—	—	66	26	297	75	2	400	285	374	208	177	1 044	6	12	6	8	32
Värmlands ,	27	6	—	—	33	5	44	11	—	60	75	96	42	84	297	—	6	4	2	12
Örebro ,	—	—	—	—	—	4	48	16	—	68	108	89	22	27	246	4	3	5	1	13
Västmanlands ,	—	—	—	—	—	5	53	25	2	85	55	69	18	27	169	5	2	3	1	11
Kopparbergs ,	49	10	2	9	70	1	57	10	—	68	65	37	19	34	155	—	3	3	4	10
Gävleborgs ,	69	9	—	11	89	—	70	27	—	97	44	61	35	40	180	3	—	1	4	8
Västernorrlands ,	—	—	—	—	—	4	49	18	—	71	11	13	6	6	36	1	3	2	2	8
Jämtlands ,	3	3	—	1	7	3	126	7	—	136	8	10	2	24	44	—	2	1	—	3
Västerbottens ,	6	1	1	—	8	—	42	2	—	44	51	17	4	6	78	2	4	3	—	9
Norrbottens ,	1	2	—	—	3	—	4	—	—	4	42	18	35	19	114	—	—	1	2	3
Summa	429	279	48	70	826	170	1 866	434	11	2 481	1 684	1 403	776	1 080	4 943	80	127	92	75	374

Tab. 3 (forts.). Infektionssjukdomar år 1943.

1	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41
L ä n m. m.	I n f e k t i o n s s j u k d o m a r															Summa				
	Elakartad katarral-feber hos nöt.					Juvrinfl. hos nöt					Övriga									
	I	II	III	IV	S:a	I	II	III	IV	S:a	I	II	III	IV	S:a	I	II	III	IV	S:a
Stockholms stad . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37	24	90	126	277	37	24	90	127	278
Stockholms län	1	6	3	1	11	49	66	37	43	195	136	297	835	518	1 786	216	504	936	594	2 250
Uppsala	—	3	2	2	7	76	93	86	95	350	204	314	884	391	1 793	363	607	1 029	517	2 516
Södermanlands	2	1	3	2	8	125	84	111	81	401	—	—	—	—	—	224	237	168	110	739
Östergötlands	3	4	—	—	7	70	86	125	91	372	532	405	773	593	2 303	654	654	998	822	3 128
Jönköpings	5	15	1	1	22	51	121	201	91	464	395	353	861	681	2 290	523	643	1 100	832	3 098
Kronobergs	4	8	1	1	14	27	26	56	35	144	66	116	596	307	1 085	107	203	672	360	1 342
Kalmar	4	7	13	6	30	62	73	47	83	265	153	321	1 046	791	2 311	380	618	1 164	893	3 055
Gotlands	—	1	—	—	1	47	63	62	48	220	128	152	473	378	1 131	183	248	544	427	1 402
Blekinge	—	—	—	—	—	3	17	4	5	29	55	96	403	358	912	66	150	450	410	1 076
Kristianstads	5	10	27	21	63	93	132	119	87	431	1 758	2 090	3 667	2 430	9 945	2 065	2 434	3 896	2 635	11 030
Malmöhus	5	—	—	2	7	210	123	108	153	594	1 177	2 477	5 231	3 571	12 456	1 849	2 916	5 456	3 938	14 159
Hallands	4	1	3	2	10	51	46	53	48	198	176	485	1 371	762	2 794	269	646	1 452	829	3 196
Göteborgs o. Bohus	2	3	—	5	10	53	59	39	75	226	374	251	729	624	1 978	480	402	798	727	2 407
Älvsborgs	4	3	6	1	14	66	100	157	115	438	233	255	702	492	1 682	366	529	908	638	2 441
Skaraborgs	4	7	4	6	21	245	230	221	236	932	402	883	791	576	2 652	1 027	1 810	1 305	1 005	5 147
Värmlands	5	11	8	5	29	48	56	84	57	245	70	149	700	437	1 356	230	368	849	585	2 032
Örebro	3	—	—	1	4	51	97	49	72	269	138	240	497	367	1 242	308	477	589	468	1 842
Västmanlands	—	—	1	—	1	74	84	31	33	222	112	252	717	325	1 406	251	460	795	388	1 894
Kopparbergs	6	8	10	5	29	69	66	106	62	303	206	351	948	462	1 967	396	532	1 098	576	2 602
Gävleborgs	8	2	—	6	16	41	22	29	12	104	161	224	961	318	1 694	326	388	1 053	421	2 188
Västernorrlands	9	7	5	2	23	24	44	27	25	120	61	177	845	335	1 418	110	293	903	370	1 676
Jämtlands	3	7	2	6	18	17	21	12	14	64	85	164	476	184	909	119	333	500	229	1 181
Västerbottens	10	10	10	4	34	49	45	42	61	197	207	310	1 167	479	2 163	325	429	1 229	550	2 533
Norrbottens	4	9	5	9	27	54	42	42	47	185	80	94	775	117	1 066	181	169	858	194	1 402
Summa	91	123	104	88	406	1 655	1 796	1 848	1 669	6 968	6 946	10 480	25 538	15 652	58 616	11 055	16 074	28 840	18 645	74 614

Tab. 4. Övriga sjukdomar år 1943.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
Län m. m.	Antal undersökta, behandlade, besiktigade djur m. m.																							
	1:a kvartalet								2:a kvartalet								3:e kvartalet							
	Häst	Nöt-kreatur	Svin	F.o. G	Hd	P	T	A	Häst	Nöt-kreatur	Svin	F.o. G	Hd	P	T	A	Häst	Nöt-kreatur	Svin	F.o. G	Hd	P	T	A
Stockholms stad . .	129	6	1	—	712	—	—	12	95	—	2	—	921	—	2	17	118	2	—	—	465	—	2	8
Stockholms län	1 122	9 556	280	43	150	—	275	8	2 083	9 002	422	239	176	—	74	11	1 293	6 070	1 073	45	115	6	475	13
Uppsala	1 511	5 479	614	9	84	1	—	4	2 814	5 573	819	219	80	—	—	3	1 482	3 432	1 005	25	96	—	75	3
Södermanlands	1 487	8 620	483	2	98	2	4	3	2 516	9 385	670	102	106	1	10	4	1 576	5 644	833	102	79	1	8	3
Östergötlands	2 987	15 764	438	31	138	2	1	11	4 699	18 673	642	38	163	—	2	10	2 967	7 599	1 230	32	128	62	95	4
Jönköpings	1 286	5 477	771	5	36	9	5	—	2 300	9 750	609	15	40	1	4	1	987	3 091	597	—	32	—	—	—
Kronobergs	784	2 411	671	12	24	12	1	—	1 273	4 207	761	14	42	—	—	—	811	1 806	811	2	34	—	—	1
Kalmar	1 700	5 835	444	18	43	2	1	8	3 985	11 480	854	28	66	—	52	9	1 738	4 231	1 614	13	58	3	—	5
Gotlands	698	1 482	425	4	27	—	57	2	1 544	2 779	690	13	23	—	—	1	696	748	2 271	25	31	—	2	—
Blekinge	714	2 189	189	8	44	—	—	4	1 049	3 673	303	17	54	—	—	1	603	1 347	839	2	57	—	—	—
Kristianstads	2 626	8 783	3 421	29	55	—	—	—	4 068	12 792	3 337	26	49	10	150	—	2 033	5 489	4 087	5	54	—	8	—
Malmöhus	5 819	21 203	2 290	56	620	—	3	23	8 254	19 710	5 748	85	546	—	39	—	5 424	11 051	7 939	14	509	—	3	2
Hallands	1 974	5 171	1 377	12	42	—	—	—	3 043	4 620	3 479	30	43	—	—	1	1 780	2 896	3 978	41	35	3	—	1
Göteborgs o. Boh.	1 999	3 533	709	114	555	—	19	22	2 893	3 341	660	50	469	—	18	34	1 743	2 515	1 391	22	412	8	8	32
Älvsborgs	1 932	4 872	1 121	48	88	11	2	10	3 836	5 129	972	116	92	3	11	20	1 843	3 853	1 069	23	127	43	1	5
Skaraborgs	4 002	9 881	3 388	62	102	13	4	5	6 982	9 834	2 425	233	123	36	10	20	3 790	6 685	2 206	36	115	9	2	2
Värmlands	1 745	4 507	524	17	80	11	12	1	2 528	4 313	788	85	127	2	1	2	1 313	3 104	2 071	72	140	—	3	25
Örebro	1 969	6 000	639	9	169	—	—	11	2 250	6 675	506	88	186	1	—	9	1 201	4 165	611	57	169	9	1	7
Västmanlands	1 091	6 204	521	9	95	—	1	12	1 785	5 482	658	124	76	—	6	8	907	3 349	1 652	59	80	1	8	2
Kopparbergs	2 138	4 650	929	84	137	3	64	20	2 006	5 188	774	202	151	5	22	94	1 388	4 502	1 299	74	215	150	57	10
Gävleborgs	2 069	3 869	985	24	85	5	74	6	1 862	4 945	1 600	46	114	4	—	10	1 067	3 641	1 058	10	115	6	10	2
Västernorrlands	1 212	1 888	338	119	62	—	1	1	1 330	2 065	509	145	46	—	—	—	683	1 523	620	11	64	—	—	1
Jämtlands	1 519	1 635	417	50	53	16	35	44	2 131	3 511	335	194	76	15	—	8	922	1 083	479	11	47	—	—	18
Västerbottens	2 024	1 883	550	107	37	30	51	3	2 611	2 085	695	—	409	73	1	170	1 308	1 590	836	33	68	—	110	1
Norrbottens	1 541	1 609	163	47	26	30	—	2	1 337	1 944	148	125	33	—	—	1	999	1 195	295	15	33	—	—	—
Summa	46078	142 567	21688	919	3562	147	610	212	69 274	166 156	28406	2234	4211	151	402	434	38 672	90 611	39 864	729	3218	301	868	145

Tab. 4 (forts.). Övriga sjukdomar år 1943.

1	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41
Län m. m.	A n t a l u n d e r s ö k t a , b e h a n d l a d e , b e s i k t i g a d e d j u r m. m.															
	4:e kvartalet								S u m m a							
	Häst	Nöt- kreatur	Svin	F o. G	Hd	P	T	A	Häst	Nöt- kreatur	Svin	Fär o. Get	Hund	Päls- djur	Tam- fågel	Andra
Stockholms stad . .	169	—	5	—	862	—	—	16	511	8	8	—	2 900	—	4	53
Stockholms län	1 372	10 230	518	11	158	—	238	10	5 870	34 358	2 293	338	599	6	1 062	42
Uppsala	1 395	5 470	1 210	4	83	8	—	3	7 202	19 954	3 648	257	343	9	75	13
Södermanlands	1 262	8 455	770	5	111	—	1	6	6 841	32 104	2 756	211	394	4	23	16
Östergötlands	2 499	17 481	703	60	138	—	—	11	13 152	59 517	3 013	161	567	64	98	36
Jönköpings	1 078	4 779	915	1	50	2	—	—	5 651	23 097	2 892	21	158	12	9	1
Kronobergs	627	1 891	559	3	39	—	—	—	3 495	10 315	2 802	31	130	12	1	1
Kalmar	1 583	4 765	860	5	66	4	1	1	9 006	26 311	3 772	64	233	9	54	23
Gotlands	739	1 584	1 293	4	21	—	—	2	3 677	6 593	4 679	46	102	—	59	5
Blekinge	545	1 845	490	—	46	—	1	2	2 911	9 054	1 521	27	201	—	1	7
Kristianstads	2 411	11 893	4 578	1	70	—	14	1	11 138	33 957	15 423	61	228	10	172	1
Malmöhus	4 408	20 054	5 679	53	832	—	1	3	23 905	72 018	21 656	208	2 507	—	46	28
Hallands	1 301	4 766	3 163	19	44	—	—	2	8 098	17 453	11 997	102	164	3	—	4
Göteborgs o. Boh.	1 660	2 925	1 360	17	586	—	14	35	8 295	12 314	4 120	203	2 022	8	59	123
Älvsborgs	1 683	4 204	1 438	16	153	—	—	2	9 294	18 058	4 600	203	460	57	14	37
Skaraborgs	3 271	9 589	2 451	13	112	108	54	12	18 045	35 989	10 470	344	452	166	70	39
Värmlands	1 599	4 609	777	23	122	2	65	11	7 185	16 533	4 160	197	469	15	81	39
Örebro	1 205	5 827	508	2	257	4	—	20	6 625	22 667	2 264	156	781	14	1	47
Västmanlands	810	6 188	601	6	83	—	4	9	4 593	21 223	3 432	198	334	1	19	31
Kopparbergs	1 953	5 206	741	55	175	1	31	78	7 485	19 546	3 743	415	678	159	174	202
Gävleborgs	1 376	3 943	585	14	131	—	10	4	6 374	16 398	4 228	94	445	15	94	22
Västernorrlands	830	2 016	476	22	71	—	—	—	4 055	7 492	1 943	297	243	—	1	2
Jämtlands	1 206	1 981	373	20	67	1	—	3	5 778	8 270	1 604	275	243	32	35	73
Västerbottens	1 695	2 270	669	40	51	1	591	1	7 638	7 828	2 750	180	565	104	753	175
Norrbottens	1 280	1 587	232	19	57	1	1	—	5 157	6 335	838	206	149	31	1	3
Summa	87 957	143 558	30 954	413	4 376	132	1 026	292	191 981	542 892	120 912	4 295	15 367	731	2 906	1 023

Tab. 5. Vissa sjukdomar år 1943.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Län m. m.	Acetonämi hos nötkreatur					Purp. hämoglobinämi hos nötkreatur					Skravelsjuka hos nötkreatur					Hovkräfta hos häst				
	I	II	III	IV	S:a	I	II	III	IV	S:a	I	II	III	IV	S:a	I	II	III	IV	S:a
Stockholms stad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Stockholms län . .	63	94	5	45	207	13	17	7	24	61	32	18	7	13	70	—	2	—	—	2
Uppsala » . .	108	88	15	58	269	2	4	3	20	29	103	105	16	58	282	1	1	2	3	7
Södermanlands » . .	277	143	45	183	648	13	16	11	23	63	69	54	7	47	177	4	1	—	1	6
Östergötlands » . .	180	159	30	119	488	6	7	2	14	29	186	112	21	62	381	1	3	4	1	9
Jönköpings » . .	196	143	23	58	420	7	2	3	9	21	304	390	27	143	864	—	1	—	1	2
Kronobergs » . .	101	58	22	39	220	1	7	2	5	15	47	50	2	27	126	—	—	—	—	—
Kalmar » . .	137	162	17	72	388	2	1	4	11	18	42	28	5	14	89	1	2	—	—	3
Gotlands » . .	82	46	3	19	150	2	7	—	10	19	18	12	3	26	59	4	4	—	—	8
Blekinge » . .	53	31	3	13	100	1	—	—	7	8	—	—	—	3	3	1	1	—	1	3
Kristianstads » . .	111	83	22	36	252	5	15	10	19	49	102	69	8	25	204	21	23	16	13	73
Malmöhus » . .	141	115	38	69	363	14	12	12	23	61	21	31	8	19	79	49	40	23	18	130
Hallands » . .	144	127	41	44	356	5	3	4	3	15	13	9	6	2	30	15	18	5	16	54
Göteborgs o. Boh. » . .	117	95	10	43	265	1	—	3	—	4	38	32	5	27	102	6	3	—	3	12
Älvsborgs » . .	265	220	48	142	675	7	3	—	3	13	133	102	15	43	293	9	10	5	15	39
Skaraborgs » . .	259	216	24	94	593	10	5	2	5	22	417	258	83	650	1 408	14	7	9	8	38
Värmlands » . .	208	154	15	83	460	1	4	6	3	14	209	113	20	86	428	—	—	—	—	—
Örebro » . .	307	297	52	127	783	7	1	7	13	28	175	154	15	90	434	4	2	—	2	8
Västmanlands » . .	78	80	16	67	241	—	—	3	1	4	49	30	5	12	96	—	1	—	—	1
Kopparbergs » . .	311	320	108	172	911	13	8	11	42	74	455	365	76	214	1 110	1	1	—	1	3
Gävleborgs » . .	236	223	36	116	611	29	47	22	94	192	275	287	87	111	760	—	—	—	1	1
Västernorrlands » . .	232	228	20	114	594	22	46	18	111	197	30	53	26	17	126	1	1	—	—	2
Jämtlands » . .	78	90	4	52	224	101	133	36	331	601	82	105	62	91	340	1	—	—	1	2
Västerbottens » . .	129	83	15	130	357	14	14	4	60	92	124	115	6	71	316	—	2	1	—	3
Norrbottens » . .	156	136	12	77	381	1	2	—	2	5	90	96	43	89	318	1	—	—	—	1
Summa	3 960	3 391	624	1 972	9 956	277	354	170	833	1 634	3 014	2 588	553	1 940	8 095	134	123	65	85	407

Tab. 5 (forts.). Vissa sjukdomar år 1943.

1	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36
L ä n m. m.	Lungemfysem hos häst					Lymfadenos hos nötkreatur					Sterilitet hos nötkreatur				
	I	II	III	IV	S:a	I	II	III	IV	S:a	I	II	III	IV	S:a
Stockholms stad	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	6	—	2	—	8
Stockholms län . . .	6	15	3	17	41	4	2	8	3	17	1 738	1 473	907	1 548	5 666
Uppsala . . .	12	25	5	11	53	4	3	2	4	13	704	636	483	687	2 510
Södermanlands . . .	10	14	9	9	42	3	1	4	—	8	2 849	2 268	1 501	2 085	8 703
Östergötlands . . .	7	13	7	9	36	10	11	8	9	38	2 567	1 935	1 000	2 012	7 514
Jönköpings . . .	14	28	3	35	80	16	25	14	12	67	740	819	797	764	3 120
Kronobergs . . .	4	4	5	9	22	7	9	6	12	34	683	601	424	670	2 378
Kalmar . . .	10	20	6	16	52	15	20	22	15	72	1 029	876	587	815	3 307
Gotlands . . .	8	11	6	20	45	—	—	2	—	2	247	257	177	219	900
Blekinge . . .	2	6	—	11	19	2	1	2	1	6	229	229	118	221	797
Kristianstads . . .	14	11	3	28	56	5	4	2	1	12	1 251	1 174	678	1 136	4 239
Malmöhus . . .	14	18	9	27	68	2	4	2	5	13	3 501	2 712	1 516	3 107	10 886
Hallands . . .	4	8	3	8	23	1	2	1	—	4	1 428	1 008	514	1 024	3 974
Göteborgs o. Boh. . .	9	15	4	11	39	—	—	—	—	—	968	744	727	914	3 353
Älvsborgs . . .	20	26	10	23	84	2	—	—	1	3	1 347	946	968	1 366	4 627
Skaraborgs . . .	15	6	1	7	29	1	—	—	1	2	2 216	1 822	1 264	2 266	7 568
Värmlands . . .	6	18	7	11	42	—	—	2	3	5	992	953	711	1 097	3 753
Örebro . . .	8	8	5	6	27	—	—	—	2	2	1 758	1 557	1 003	1 532	5 850
Västmanlands . . .	13	26	6	10	55	3	—	—	—	3	1 569	1 292	753	1 450	5 064
Kopparbergs . . .	11	6	6	3	26	—	—	—	—	—	1 554	1 545	1 562	1 893	6 554
Gävleborgs . . .	8	13	8	5	34	—	1	—	—	1	1 180	1 165	1 191	1 148	4 684
Västernorrlands . . .	4	5	1	4	14	—	—	—	1	1	468	403	310	322	1 503
Jämtlands . . .	1	1	—	1	3	1	—	—	—	1	347	319	134	180	980
Västerbottens . . .	10	6	4	4	24	—	1	—	—	1	478	609	318	347	1 752
Norrbottens . . .	1	5	1	—	7	—	—	1	—	1	403	511	347	315	1 576
Summa	211	309	112	200	922	76	84	76	70	306	30 252	25 854	17 992	27 118	101 216

Tab. 6. Antal vid offentliga slakthus och kontrollslakterier slaktade och besiktigade djur samt besiktigade kroppar av vilt (älg m. m.) år 1943.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Slakthusets eller slakteriets nummer och läge <i>Numéros et lieux des abattoirs ou des boucheries</i>	Stor- boskap <i>Gros bétail</i>	Kalv <i>Större Grands</i>	Veau <i>Mindre Petits</i>	Får, get <i>Mou- tons, chèvres</i>	Svin <i>Svin Gros</i>	Porc <i>Spädgris Cochon- nets</i>	Häst <i>Häst Grands</i>	Cheveau <i>Föl Pon- lains</i>	Älg <i>Élans</i>	Vild- svin <i>(Sang- liers)</i>	Räv <i>Re- nards</i>	Gräv- ling <i>Blois- reaux</i>
<i>Slakthus.</i>												
1. Stockholm . . .	13 168	2 657	21 919	5 057	12 734	86	1 290	11	28	—	—	—
2. Göteborg . . .	12 275	4 781	12 963	5 884	21 003	136	685	42	22	—	—	—
3. Malmö . . .	6 160	4 530	4 788	2 281	6 329	17	807	3	—	1	—	—
4. Eskilstuna . . .	2 666	1 411	8 046	463	4 851	78	240	10	10	—	—	—
5. Linköping . . .	3 816	5 122	14 873	3 543	15 208	372	720	13	21	—	—	—
6. Karlskrona . . .	2 987	1 736	10 204	2 279	5 825	47	228	13	3	—	—	15
7. Hålsingborg . . .	2 074	488	1 751	901	3 638	10	149	3	9	—	—	—
8. Norrköping . . .	4 026	3 514	9 088	646	4 156	70	260	11	52	—	—	—
Summa	53 172	24 239	88 632	21 054	73 744	816	4 379	106	145	1	—	15
<i>Kontrollslakterier.</i>												
49. Ljungby . . .	1 359	2 177	929	1 248	2 788	9	73	—	11	—	—	—
50. Eksjö . . .	1 380	1 271	3 918	979	2 963	33	172	3	3	—	—	—
51. Kalmar . . .	8 437	6 224	17 961	9 170	20 017	23	590	13	11	—	—	—
52. Tomelilla . . .	8 016	7 510	8 675	2 373	62 466	269	517	26	—	—	44	—
53. Sävsjö . . .	1 186	2 330	2 671	1 077	3 657	3	84	1	11	—	—	—
54. Kil . . .	2 693	5 302	7 777	968	3 607	167	320	2	3	—	—	—
55. Trelleborg . . .	1 126	991	6 987	484	24 765	305	211	11	—	—	—	—
56. Halmstad . . .	6 147	9 907	11 296	5 613	48 990	164	595	13	42	—	—	—
57. Falkenberg . . .	1 646	2 123	2 582	802	6 663	64	148	11	9	—	—	—
58. Uppsala . . .	4 324	1 651	13 069	3 577	8 113	11	409	21	25	—	105	54
59. Skellefteå . . .	2 590	1 596	3 515	1 401	1 710	2	142	37	—	—	51	—
60. Hova . . .	1 134	410	410	288	702	2	35	2	2	—	—	—
61. Ängelholm . . .	5 865	2 010	4 799	1 189	16 111	190	289	5	5	—	19	—
62. Varberg . . .	1 483	1 811	2 903	1 580	9 574	1	126	14	5	—	—	—
63. Sege . . .	6 146	1 617	3 642	332	10 989	1	134	—	—	—	—	—
64. Landskrona . . .	513	96	904	93	2 529	40	22	—	—	—	—	—
65. Eslöv . . .	3 049	785	2 940	361	17 267	40	75	—	3	—	—	—
66. Ulricehamn . . .	542	289	834	307	673	1	37	4	—	—	—	—
67. Åstorp . . .	520	1 753	6 150	1 301	14 961	50	350	9	—	—	38	—
68. Norrköping . . .	1 419	794	2 982	1 069	1 890	34	165	7	14	—	—	—
69. Hässelholm . . .	1 208	715	1 129	464	5 719	14	85	1	1	—	3	—
70. Uddevalla . . .	5 604	7 653	13 443	5 829	15 598	31	485	16	3	—	—	—
71. Svenljunga . . .	1 256	3 239	3 096	1 540	4 831	12	126	4	4	—	—	—
72. Hörby . . .	977	2 454	6 419	1 335	27 334	36	163	8	7	1	49	2
73. Borås . . .	1 837	1 649	5 806	520	4 301	5	121	4	—	—	—	—
74. Västerås . . .	4 641	1 844	14 419	1 869	4 778	—	430	—	40	—	—	—
75. Värnamo . . .	1 045	3 475	2 953	1 179	5 072	14	121	2	—	—	—	—
76. Borlänge . . .	2 373	1 544	7 021	1 038	2 779	2	283	2	—	—	—	—
77. Jönköping . . .	3 489	2 585	10 549	1 738	9 272	—	281	—	3	—	—	—
78. Visby . . .	4 703	2 088	10 290	14 979	14 252	5	575	10	—	—	—	—
79. Stenstorp . . .	6 918	3 794	14 766	1 916	11 782	78	525	34	9	—	—	—
80. Kristianstad . . .	6 781	4 643	12 042	4 370	33 773	155	791	25	13	1	11	28
81. Skara . . .	7 196	1 856	31 599	3 641	24 360	188	672	87	16	—	47	48
82. Alvesta . . .	4 418	12 211	11 583	5 106	21 331	19	540	8	29	—	—	—
83. Kävlinge . . .	10 628	1 651	9 744	1 799	26 836	165	679	62	2	—	11	—
84. Nyköping . . .	3 163	970	11 671	1 217	4 831	9	275	3	7	—	—	—
85. Norrtälje . . .	1 268	603	4 393	1 261	1 527	7	112	2	4	—	23	68
86. Vimmerby . . .	1 993	3 413	5 172	4 063	6 425	32	224	2	2	—	—	—
87. Motala . . .	2 257	1 237	4 113	545	3 969	13	201	8	9	—	—	—
88. Trollhättan . . .	1 453	1 030	6 864	498	4 008	—	165	2	46	—	—	—
89. Västervik . . .	1 334	845	3 337	956	2 624	11	130	9	4	—	—	—
90. Örebro . . .	5 563	5 591	16 602	972	8 213	142	565	6	10	—	—	—
91. Kristinehamn . . .	1 365	1 586	3 697	530	1 845	—	119	2	1	—	—	—

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
92. Strängnäs . .	1 133	404	3 379	694	1 566	20	128	4	10	—	—	—
93. Vetlanda . .	1 602	2 209	2 233	1 445	3 100	4	126	4	6	—	—	—
94. Arvika . . .	2 529	5 668	3 439	1 231	1 418	1	182	—	—	—	—	—
95. Tranås . . .	3 331	2 360	6 000	2 505	7 038	23	236	14	12	—	—	—
96. Valbo . . .	3 528	1 680	9 932	2 198	3 542	9	310	1	—	—	—	—
97. Valdemarsvik	586	881	1 898	468	1 706	9	86	1	28	—	—	—
98. Kisa . . .	930	1 484	2 561	1 870	3 509	—	114	5	1	—	—	—
99. Umeå . . .	5 417	3 793	9 291	5 243	2 811	11	384	54	—	—	—	—
100. Kristianstad .	1 232	436	1 047	428	2 272	1	140	2	5	—	—	—
102. Hultsfred . .	976	1 212	914	2 159	1 390	—	86	—	2	—	—	—
103. Säfte . . .	1 448	2 057	2 063	778	1 802	24	100	8	3	—	—	—
104. Mörrum . .	499	288	726	108	831	1	88	—	—	—	—	—
105. Slöinge . . .	1 341	1 281	865	672	3 053	8	74	2	19	—	16	24
106. Enköping . .	2 293	500	7 643	406	2 516	13	254	2	15	—	—	—
107. Värjö . . .	887	656	795	387	1 297	7	72	—	4	—	—	—
108. Aneby . . .	1 749	1 128	2 138	1 004	2 380	1	72	1	3	—	—	—
109. Sundsvall . .	1 469	736	3 037	2 314	914	4	134	3	1	—	—	—
110. Östersund . .	2 585	556	4 469	2 505	677	18	288	9	—	—	33	—
111. Gällerstå . .	1 230	1 146	1 527	151	2 338	40	85	—	—	—	—	—
112. Brålanda . .	1 410	2 992	3 486	1 394	4 347	3	155	10	—	—	—	—
113. Alingsås . .	2 215	2 069	8 537	978	7 611	7	229	2	4	—	—	26
114. Katrineholm .	1 211	717	3 955	430	1 995	36	151	3	11	—	—	—
115. Örnsköldsvik	1 297	1 109	1 393	1 708	283	—	80	—	—	—	—	—
116. Torshyttan .	856	1 558	1 401	1 234	397	4	58	1	—	—	—	—
117. Kalmar . . .	1 215	257	223	741	474	—	73	2	—	—	—	—
118. Skövde . . .	323	24	109	51	253	—	45	2	—	—	—	—
119. Luleå . . .	394	45	368	164	79	—	40	—	—	—	—	—
120. Hille . . .	70	16	52	40	122	—	22	—	—	—	—	—
Summa	184 806	154 560	399 133	124 883	565 616	2 591	15 974	606	478	2	450	250
Slutsumma	237 978	178 799	492 765	145 987	639 860	3 407	20 353	712	623	3	450	265

Tab. 7. Antal vid offentliga slakthus och kontrollslakterier helt eller delvis beslagtagna kroppar samt viktagna åtgärder år 1943.

1	2	3	4	5	6	7
Slakthusets eller slakteriets nummer och läge <i>Números et lieux des abattoirs ou des boucheries</i>	Antal besiktigade kroppar <i>Nombre des corps inspectés</i>	Godkända efter		Helt kasserade ³		Godkänt till djurföda ⁴
		kassation av förändrade organ eller delar ¹	särskild behandling ²	Antal <i>Nombre</i>	Vikt, kg <i>Poids, kg</i>	Vikt, kg <i>Poids, kg</i>
<i>Slakthus.</i>						
1. Stockholm	56 950	7 518	128	197	17 083	8 975
2. Göteborg	57 791	9 935	11	338	42 763	15 588
3. Malmö	24 916	4 551	1	36	3 279	—
4. Eskilstuna	17 775	1 691	17	201	15 098	7 049
5. Linköping	49 688	7 567	26	336	33 791	15 522
6. Karlskrona	23 337	2 642	17	195	17 904	—
7. Hälsingborg	9 023	916	4	47	4 300	—
8. Norrköping	21 823	2 104	8	110	8 751	449
Summa	261 303	36 924	212	1 460	142 969	47 583
<i>Kontrollslakterier.</i>						
49. Ljungby	8 594	792	—	19	1 669	816
50. Eksjö	10 722	591	—	86	12 787	4 024
51. Kalmar	62 446	10 208	6	206	19 342	4 276
52. Tomelilla	89 896	12 462	4	574	64 190	2 203
53. Sävsjö	11 020	830	—	17	2 135	1 101
54. Kil	20 839	1 890	48	154	15 382	8 509
55. Trelleborg	34 880	7 597	9	263	25 554	4 952
56. Halmstad	82 767	8 129	233	470	42 986	26 131
57. Falkenberg	14 048	1 318	3	105	9 395	—

	1	2	3	4	5	6	7
58. Uppsala	31 359	5 478	3	437	49 116	11 950	
59. Skellefteå	11 044	1 026	11	34	2 927	—	
60. Hova	2 985	1 116	—	18	1 642	1 031	
61. Angelholm	30 482	5 734	—	251	21 954	410	
62. Varberg	17 502	2 022	—	112	8 164	415	
63. Sege	22 861	5 489	—	114	7 941	—	
64. Landskrona	4 197	924	—	45	1 705	—	
65. Eslöv	24 520	3 210	1	49	2 632	—	
66. Ulricehamu	2 687	127	—	36	1 500	555	
67. Åstorp	25 132	5 607	7	197	19 387	—	
68. Norrköping	8 374	1 149	1	62	4 673	—	
69. Hässleholm	9 339	1 335	3	32	2 282	—	
70. Uddevalla	48 662	6 825	5	279	22 239	13 938	
71. Svenljunga	14 108	2 900	3	106	12 247	417	
72. Hörby	38 785	2 289	—	372	31 955	9 048	
73. Borås	14 243	3 528	3	99	4 955	—	
74. Västerås	28 021	2 309	1	521	58 959	21 797	
75. Värnamo	13 861	920	—	114	9 944	1 707	
76. Borlänge	15 042	1 884	25	74	9 659	2 779	
77. Jönköping	27 917	7 931	131	84	9 806	—	
78. Visby	46 902	29 274	51	107	7 342	284	
79. Stenstorp	39 822	6 473	100	238	23 388	—	
80. Kristianstad	62 638	3 518	6	493	44 900	6 155	
81. Skara	69 710	19 138	229	387	20 271	1 625	
82. Alvesta	55 245	2 363	17	211	25 515	—	
83. Kävlinge	51 577	7 763	15	748	96 159	21 726	
84. Nyköping	22 146	1 478	17	254	16 940	—	
85. Norrtälje	9 268	1 482	3	60	5 951	2 472	
86. Vimmerby	21 326	3 162	6	132	9 839	642	
87. Motala	12 372	1 197	—	331	39 153	9 409	
88. Trollhättan	14 066	2 416	—	82	6 745	5 790	
89. Västervik	9 250	2 618	—	93	6 761	1 633	
90. Örebro	37 664	4 421	165	631	82 960	39 060	
91. Kristinehamn	9 145	1 027	7	132	12 257	4 852	
92. Strängnäs	7 338	1 416	3	106	7 294	3 087	
93. Vetlanda	10 729	2 139	—	74	7 507	2 736	
94. Arvika	14 468	2 325	1	44	4 886	974	
95. Tranås	21 519	4 219	7	199	23 351	3 427	
96. Valbo	21 150	1 664	4	110	9 325	6 439	
97. Valdemarsvik	5 663	930	7	53	5 856	4 886	
98. Kisa	10 474	1 101	—	49	4 017	1 250	
99. Umeå	27 004	3 182	2	96	5 477	2 446	
100. Kristianstad	5 563	327	—	38	3 967	—	
102. Hultsfred	6 739	1 192	1	9	803	524	
103. Säfte	8 283	726	1	56	6 638	1 431	
104. Mörrum	2 541	104	3	7	391	—	
105. Sköinge	7 355	1 833	—	64	5 420	—	
106. Euköping	13 642	1 726	9	108	8 198	2 091	
107. Värjö	4 105	1 240	—	6	506	144	
108. Aneby	8 476	1 061	1	22	1 525	—	
109. Sundsvall	8 612	1 002	—	119	11 820	3 025	
110. Östersund	11 140	3 204	2	56	3 850	2 827	
111. Gällersta	6 517	618	—	20	1 789	—	
112. Brålanda	13 797	3 207	5	101	10 143	2 639	
113. Alingsås	21 678	3 804	7	68	5 553	1 992	
114. Katrineholm	8 509	1 114	12	107	8 911	2 193	
115. Örnsköldsvik	5 870	284	—	15	1 332	771	
116. Torsby	5 509	824	—	44	3 485	118	
117. Kalmar	2 985	374	—	1	142	—	
118. Skövde	807	150	—	—	—	41	
119. Luleå	1 090	79	—	4	402	402	
120. Hille	322	47	—	1	11	—	
Summa	1 449 349	231 842	1 178	10 406	1 017 907	253 150	
Slutsumma	1 710 652	268 766	1 390	11 866	1 160 876	300 733	

¹ Corps approuvés après l'éloignement des organes ou des parties altérées. — ² Idem après traitement spécial. — ³ Confisqué en entier. — ⁴ Approuvé pour alimentation des animaux.

Tab. 8. Antal och vikt av vid offentliga slakthus och kontrollslakterier särskilt behandlade hela kroppar jämte uppgift å behandlingens art år 1943.

Tabellen tryckes ej men finnes (i manuskript) tillgänglig hos medicinalstyrelsen.

Efter undergången särskild behandling (sterilisering, saltning eller kylhus-behandling) hava godkänts vid offentliga slakthus 212 djurkroppar (25 798 kg), vid kontrollslakterier 1 178 djurkroppar (154 196 kg) och vid köttbesiktningsbyråer 198 djurkroppar (19 335 kg).

Såsom otjänliga till människoföda hava kasserats vid offentliga slakthus 1 460 djurkroppar med en vikt av 142 969 kg, vid kontrollslakterier 10 406 djurkroppar med en vikt av 1 017 907 kg, samt vid köttbesiktningsbyråer 5 791 djurkroppar med en vikt av 358 571 kg. Därjämte hava kasserats en avsevärd mängd kött i mindre delar samt organ (lungor, hjärtan, leverar, njurar, juver, tungor och huvuden). Av kasserat kött och kasserade organ har till djurföda i rått tillstånd utlämnats vid offentliga slakthus 47 583 kg, vid kontrollslakterier 253 150 kg och vid köttbesiktningsbyråer 126 398 kg.

Tab. 9. Viktigare beslagsorsaker vid offentliga slakthus och kontrollslakterier år 1943.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	
Slakthusets eller slakteriets nummer och läge Numéros et lieux des abattoirs ou des boucheries	Blodförgiftning, varfeber Septicæmia, pyæmia										Sommar- sny 1 Boskaps	Tuberkulos Tuberculosis						Rodsjukan 2 Svin	Igelsjukan Distomatosis		Trikinsjukan Trichinosis		Dyntsjukan Cystic. inerm.		Dyntsjukan Cystic. cell.	Tyram- inflamm. s	Juv- er- inflamm. s						
	Storbo- skap	Kalv större	Kalv mindre	Får, get	Spädgris	Häst, föl	Älg	Räv	Grävling	Storbo- skap		Kalv större	Kalv mindre	Får, get	Spädgris	Häst	Älg		Storbo- skap	Får, get	Älg	Svin	Räv	Grävling				Storbo- skap	Större kalv	Älg	Svin	Storbo- skap	
Slakthus.	18	1	104	—	6	1	4	—	—	—	—	2	4 155	62	22	1	164	—	—	—	24	111	249	—	1	—	—	303	3	—	—	36	733
1. Stockholm . . .	2	3	58	1	—	—	4	—	—	—	—	—	2 210	22	10	—	300	—	—	—	27	1 414	643	—	—	—	—	129	3	—	—	153	256
2. Göteborg . . .	3	—	15	1	—	—	3	—	—	—	—	—	1 253	48	4	1	51	—	—	—	1	101	60	—	—	—	—	2	—	—	4	78	
3. Malmö . . .	12	—	79	—	2	1	4	—	—	—	—	1	798	22	7	—	80	—	—	—	3	262	8	—	—	—	—	22	—	—	28	101	
4. Eskilstuna . . .	13	2	102	—	—	—	5	—	—	—	—	2	2 182	45	4	1	135	1	2	—	—	121	238	—	—	—	—	56	3	—	—	142	344
5. Linköping . . .	11	1	52	—	4	—	1	—	—	—	—	5	15	—	—	—	54	—	—	—	4	213	57	—	—	—	—	24	1	—	—	93	214
6. Karlskrona . . .	3	—	9	—	2	—	2	—	—	—	—	—	504	2	2	1	71	—	2	—	5	103	6	—	—	—	—	30	1	—	—	3	51
7. Hålsingborg . . .	7	1	54	—	1	—	1	—	—	—	—	—	958	18	8	—	37	1	—	—	1	59	15	—	—	—	—	14	—	—	201	289	
8. Norrköping . . .	69	8	473	2	15	2	24	—	—	—	—	10	12 075	219	57	4	802	2	6	—	65	2 384	1276	—	1	—	—	580	11	—	—	660	2 011
Summa . . .																																	
Kontrollslakterier.																																	
49. Ljungby . . .	1	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	1	144	3	—	—	2	—	—	—	—	79	2	—	—	—	—	1	—	—	2	20	93
50. Eksjö . . .	15	1	9	—	1	—	7	—	—	—	—	2	82	2	—	—	9	—	—	—	10	95	96	—	—	—	—	6	—	—	—	17	23
51. Kalmar . . .	39	5	63	1	2	3	5	—	—	—	—	4	138	2	2	—	80	—	—	—	19	99	564	—	—	—	—	64	2	—	—	179	228
52. Tomelilla . . .	42	4	9	7	21	1	33	—	—	—	—	—	1 349	40	4	—	528	—	—	—	10	228	34	—	—	—	—	—	—	—	27	305	
53. Sävsjö . . .	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	78	1	—	—	6	—	—	—	2	40	47	—	—	—	—	—	—	—	13	26	
54. Kil . . .	15	1	25	—	2	3	5	—	—	—	—	1	263	—	—	—	23	—	—	—	2	170	26	—	—	—	—	—	—	—	128	101	
55. Trelleborg . . .	21	5	48	5	16	—	12	—	—	—	—	—	104	4	—	1	241	—	—	—	7	9	—	—	—	—	—	2	—	—	38	51	
56. Halmstad . . .	11	—	64	1	6	—	9	—	—	—	—	5	655	4	1	—	368	—	—	—	261	514	126	—	—	—	—	—	—	—	34	137	
57. Falkenberg . . .	8	2	12	1	4	1	5	—	—	—	—	—	389	18	—	—	84	2	—	—	34	73	10	—	—	—	—	—	—	—	31	89	
58. Uppsala . . .	28	6	145	—	10	2	22	—	—	—	—	—	879	20	4	8	80	—	—	—	18	94	756	—	—	—	—	47	—	—	74	384	
59. Skellefteå . . .	1	—	2	—	1	1	2	—	—	—	—	—	7	—	—	—	3	—	—	—	4	58	1	—	—	—	—	13	20	—	18	37	
60. Hova . . .	—	—	3	—	2	—	—	—	—	—	—	—	294	3	—	2	13	—	—	—	—	155	21	—	—	—	—	5	—	—	7	21	
61. Ängelholm . . .	13	2	16	1	15	9	3	—	—	—	—	1	1 041	31	—	—	36	—	—	—	37	472	51	—	—	—	—	17	1	—	216	478	
62. Varberg . . .	14	3	14	2	7	—	1	—	—	—	—	1	185	—	—	—	49	—	—	—	34	30	67	—	—	—	—	—	—	—	18	51	
63. Sege . . .	2	—	11	1	10	—	—	—	—	—	—	—	1 508	34	—	—	97	—	—	—	29	100	17	—	—	—	—	—	—	—	47	306	
64. Landskrona . . .	—	—	6	—	1	—	—	—	—	—	—	—	131	2	2	—	60	—	—	—	1	52	1	—	—	—	—	—	—	—	—	20	
65. Eslöv . . .	3	1	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	672	—	1	—	259	—	—	—	29	14	9	—	—	—	—	19	—	—	15	74	
66. Ulricehamn . . .	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	20	—	—	—	3	—	—	—	—	10	1	—	—	—	—	—	—	—	3	4	
67. Åstorp . . .	18	8	35	3	7	2	7	—	—	—	—	3	84	4	3	—	107	—	—	—	7	10	101	—	—	—	—	—	—	—	31	24	
68. Norrköping . . .	3	1	35	1	1	—	—	—	—	—	—	—	302	5	2	—	11	—	—	—	—	44	42	—	—	—	—	—	—	—	69	84	
69. Hålsingholm . . .	2	—	8	—	1	—	—	—	—	—	—	—	180	—	—	—	82	—	—	—	2	53	28	—	—	—	—	1	—	—	4	85	
70. Uddevalla . . .	19	—	36	—	—	—	4	—	—	—	—	—	106	1	—	—	22	2	—	3	1 539	503	—	—	—	—	—	2	—	—	68	201	
71. Svenljunga . . .	37	6	19	—	2	—	10	—	—	—	—	2	46	2	1	—	15	—	—	3	115	13	—	—	—	—	—	—	—	—	22	67	
72. Hörby . . .	12	6	62	—	2	2	7	—	—	—	—	8	246	9	1	—	478	—	—	—	103	236	104	—	—	—	—	—	—	—	12	34	
73. Borsås . . .	8	—	38	—	1	1	—	—	—	—	—	—	205	1	—	—	30	—	—	—	4	860	7	—	—	—	—	—	—	—	10	40	

74. Västerås . . .	2	4	148	—	2	—	4	—	—	—	1	1317	6	5	—	33	—	—	3	175	67	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	54	172	
75. Värnamo . . .	9	4	33	—	3	—	4	—	—	—	1	45	6	—	—	18	—	—	3	281	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	16		
76. Borlänge . . .	22	2	19	1	5	10	—	—	—	—	—	15	—	—	3	—	—	—	5	62	41	—	—	—	—	—	—	—	—	—	87	131			
77. Jönköping . . .	77	—	42	—	8	15	—	—	—	—	5	649	5	2	—	99	—	—	—	986	132	—	—	—	—	—	—	—	—	—	371	384			
78. Visby . . .	39	1	48	—	—	9	—	—	—	—	3	2	—	—	17	—	—	5	18	731	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	65	267			
79. Stenstorp . . .	30	4	63	1	17	4	14	—	—	—	15	2 172	31	17	11	358	—	1	17	609	372	—	—	—	—	—	—	—	25	1	211	442			
80. Kristianstad . . .	24	9	35	1	17	3	28	—	—	—	9	1 099	11	5	—	398	—	—	74	40	1	—	3	—	—	—	—	—	2	—	69	128			
81. Skara . . .	27	23	246	6	16	9	13	—	—	—	2	1 896	34	47	1	688	1	—	10	62	60	—	4	1	—	—	—	—	9	—	168	145			
82. Alvesta . . .	53	3	47	1	1	1	15	—	—	—	5	97	1	—	—	37	—	2	807	36	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	146	124			
83. Kävlinge . . .	42	4	63	5	23	3	44	—	1	—	4	2 265	26	10	1	407	—	105	362	213	—	—	—	—	—	—	—	11	—	—	149	240			
84. Nyköping . . .	—	—	124	—	—	—	—	—	—	—	1	725	17	3	—	55	—	—	—	88	31	—	—	—	—	—	—	4	1	—	59	78			
85. Norrtälje . . .	6	—	16	1	—	2	—	—	—	—	5	70	—	1	—	2	—	3	15	161	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	71	178			
86. Vimmerby . . .	21	2	50	1	3	1	3	—	—	—	4	96	2	—	—	12	—	3	283	172	—	1	—	—	—	—	—	4	—	—	68	85			
87. Motala . . .	51	5	88	13	12	—	—	—	—	—	—	439	14	2	—	36	—	1	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35	82			
88. Trollhättan . . .	4	2	25	—	1	—	1	—	—	—	—	171	1	—	—	6	—	—	501	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	154			
89. Västervik . . .	6	—	25	—	2	—	2	—	—	—	4	211	1	1	—	6	—	1	168	172	—	1	—	—	—	—	—	3	—	—	48	79			
90. Örebro . . .	21	3	45	4	2	5	—	—	—	—	2	1 280	29	6	—	63	—	1	118	3	—	—	—	—	—	—	—	12	—	—	276	83			
91. Kristinehamna . . .	3	—	35	—	—	1	—	—	—	—	—	322	19	5	—	31	—	1	—	34	29	—	—	—	—	—	—	21	1	—	29	85			
92. Strängnäs . . .	7	—	47	3	6	—	—	—	—	—	—	306	2	4	—	15	—	3	83	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	49			
93. Vetlanda . . .	12	4	16	4	—	—	—	—	—	—	3	69	3	—	1	7	—	—	314	107	—	—	—	—	—	—	—	9	—	—	46	60			
94. Arvika . . .	10	3	4	1	2	—	—	—	—	—	—	35	—	—	—	4	1	—	280	41	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	14	55			
95. Tranås . . .	27	1	25	2	2	11	—	—	—	—	3	704	9	5	3	57	1	—	309	385	—	—	—	—	—	—	—	44	1	—	185	161			
96. Valbo . . .	4	—	50	—	—	—	—	—	—	—	2	169	1	—	—	14	—	—	84	176	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	51	122			
97. Valdemarsvik . . .	1	1	10	1	1	2	—	—	—	—	1	114	4	—	—	15	—	5	32	65	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	42	38			
98. Kisa . . .	5	1	5	—	—	—	—	—	—	—	1	120	6	1	—	7	—	—	134	214	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29	43			
99. Umeå . . .	7	1	21	1	7	2	4	—	—	—	—	22	—	—	—	7	—	6	44	—	—	—	—	—	—	—	25	28	—	36	84				
100. Kristianstad . . .	2	—	7	—	2	4	—	—	—	—	1	232	1	—	—	24	—	6	21	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	6	4			
102. Hultsfred . . .	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	52	1	—	—	—	—	—	121	140	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	19			
103. Säfte . . .	6	1	8	—	—	2	—	—	—	—	—	110	—	—	—	14	—	2	48	60	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	39	24			
104. Mörrum . . .	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	1	19	—	—	—	12	—	1	11	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	8	6			
105. Slöinge . . .	—	5	12	—	1	—	—	—	—	—	—	189	3	2	—	31	—	11	67	18	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	61	107			
106. Enköping . . .	9	1	36	—	—	1	—	—	—	—	—	682	5	10	—	39	—	—	136	7	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	34	198			
107. Värjö . . .	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	54	1	—	—	4	—	—	100	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	12			
108. Aneby . . .	1	2	6	—	—	—	—	—	—	—	—	302	23	—	1	17	—	—	112	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	62			
109. Snoddevall . . .	3	2	8	5	8	—	—	—	—	—	—	16	—	—	—	—	—	—	49	116	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	6	35			
110. Östersund . . .	1	—	3	—	3	—	—	—	—	—	—	10	1	—	—	—	—	7	276	945	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	6	108			
111. Gällerstå . . .	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	258	8	1	—	14	—	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	5			
112. Brälanda . . .	—	—	15	—	2	—	—	—	—	—	—	164	10	—	1	32	—	2	903	64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	66			
113. Ålängsås . . .	4	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	198	4	6	—	36	—	5	238	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	41	66			
114. Katrineholm . . .	17	1	44	—	7	—	—	—	—	—	—	312	5	5	—	58	—	2	40	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	41			
115. Örnsköldsvik . . .	1	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	41	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—	6	7			
116. Torshyttan . . .	9	3	6	—	1	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	151	63	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	17			
117. Kalmar . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	1	7	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	12			
118. Skövde . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	90	—	2	—	11	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	3			
119. Luleå . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6		
120. Hille . . .	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3			
Summa	878	143	2060	44	234	52	373	1	2	—	103	26	214	476	161	30	5369	6	5	—	902	18	449	7882	—	14	4	1	417	62	—	3	3788	7	249
Slutsumma	947	151	2539	46	269	54	397	1	2	—	113	38	289	695	218	34	6261	8	11	—	967	15	833	8658	—	15	4	1	997	73	—	3	4448	9	260

Ann. Ang. antalet slaktade och besiktigade djur samt besiktigade kroppar av vilt se Tab. 6.

¹ *Pyroplasmosis bovis*. — ² *Erysip. suis*. — ³ Traum. mag-, mellangårds- o. hjärtsäcksinflamm. *Reticulo-diaphragmatitis, pericarditis seu myocarditis traum.*
— ⁴ *Mastitis*. — ⁵ Jämte kalv.

Tab. 10. Antal vid köttbesiktningsbyråer besiktigade djurkroppar år 1943.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
Besiktningsbyråernas läge ¹	Stor- boskap ²		Större kalv ³		Mindre kalv ⁴		Får, get ⁵		Svin ⁶		Spädgris ⁷		Häst ⁸		Föl ⁹		Älg ¹⁰			Björn ¹¹			Vild- svin ¹²		Räv ¹³	Gräv- ling ¹⁴
	1/1	1/2	1/1	1/2	1/1	1/2	1/1	1/2	1/1	1/2	1/1	1/2	1/1	1/2	1/1	1/2	1/1	1/2	1/4	1/1	1/2	1/4	1/1	1/2	1/1	1/1
Stockholms stad . .	284	8	660	12	374	3	859	—	325	303	16	1	45	—	—	—	71	15	—	1	—	—	15	5	306	912
Stockholms län	898	1	839	4	3 287	10	385	4	1 300	543	21	—	82	—	—	—	20	3	—	—	—	—	—	—	47	30
Uppsala »	1 522	3	1 418	21	3 681	6	845	2	3 059	2 157	18	—	192	1	8	—	62	23	—	—	—	—	—	—	10	119
Södermanlands »	873	—	1 115	12	3 432	7	136	4	2 141	1 667	41	—	92	—	6	—	46	31	17	—	—	—	—	—	91	135
Östergötlands »	356	2	507	12	967	11	184	2	1 262	1 673	27	—	38	—	7	—	32	24	10	—	—	—	—	—	1 206	199
Jönköpings »	1 590	46	3 258	124	3 256	155	961	9	4 255	4 217	29	—	122	2	8	—	38	21	3	—	—	—	—	—	27	22
Kronobergs »	651	5	1 367	63	1 502	107	483	10	2 241	2 911	15	—	51	1	3	—	41	30	4	—	—	—	—	—	19	8
Kalmar »	1 468	80	1 840	120	2 639	120	923	9	2 442	4 673	21	—	220	—	39	—	68	30	7	—	—	—	—	—	5	15
Gotlands »	72	—	17	—	30	—	78	—	85	71	1	—	52	—	5	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Blekinge »	925	—	595	11	1 931	33	395	6	1 719	1 403	15	—	37	1	2	—	19	12	2	—	—	—	—	—	1	5
Kristianstads »	1 333	—	1 493	5	2 740	3	587	—	3 891	498	17	—	56	—	1	—	34	8	—	—	—	—	—	—	20	1
Malmöhus »	1 650	9	1 559	3	4 316	1	971	—	5 213	228	32	—	70	—	2	—	7	1	1	—	—	—	—	—	19	6
Hallands »	463	3	361	—	553	1	270	—	1 005	138	9	—	12	—	—	—	34	2	—	—	—	—	—	—	406	126
Göteborgs o. Bohus »	518	1	648	7	497	3	258	1	866	264	15	—	92	3	6	—	35	9	1	—	—	—	—	—	126	32
Älvsborgs »	3 905	100	4 616	182	8 244	156	1 521	29	8 063	2 284	50	—	333	2	43	1	53	27	2	—	—	—	—	—	54	23
Skaraborgs »	3 056	28	1 547	29	9 419	31	1 005	4	6 962	1 681	87	—	313	—	75	—	64	22	6	—	—	—	—	—	263	5
Värmlands »	2 178	27	2 749	39	3 121	5	1 136	1	1 630	1 315	18	2	153	1	5	—	36	15	6	—	—	—	—	—	—	113
Örebro »	1 565	18	2 566	34	2 493	11	332	—	1 651	2 332	11	—	131	2	4	—	56	17	34	—	—	—	—	—	1	16
Västmanlands »	2 082	4	1 842	17	5 298	7	396	2	2 617	824	10	—	241	—	5	—	63	23	19	—	—	—	—	—	16	58
Kopparbergs »	2 285	40	1 977	80	5 245	38	850	6	1 877	1 114	9	—	382	2	3	—	43	2	2	—	—	—	—	—	2	5
Gävleborgs »	4 948	18	2 953	65	10 579	88	2 240	3	4 236	3 107	27	—	508	6	14	—	63	39	21	1	—	—	3	—	20	83
Västernorrlands »	5 391	57	4 786	79	13 583	123	3 534	4	2 268	1 080	35	—	467	2	15	—	1	1	—	—	—	—	—	—	11	5
Jämtlands »	2 324	54	742	20	4 622	140	1 237	6	862	785	3	—	214	—	14	—	4	1	—	—	—	—	—	—	23	—
Västerbottens »	2 282	30	2 197	24	5 043	18	1 196	2	1 114	511	13	—	252	—	39	—	7	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Norrbottens »	3 126	18	986	4	7 855	3	1 010	1	780	140	6	—	341	5	—	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	45 740	552	42 638	967	104 707	1 080	21 792	105	61 864	35 919	546	—	3 449	28 804	1	—	899	360	135	2	—	—	18	5	2 673	1 918

Anm. Uppgifter för varje ort inom respektive län finnas tillgängliga hos medicinalstyrelsen. Till besiktning inlämnad $\frac{3}{4}$ kropp räknas som $\frac{1}{1}$ kropp.

¹ Situations des bureaux d'inspection des viandes. — ² Gros bétail. — ³ Veaux, gros. — ⁴ Veaux, petits. — ⁵ Moutons et chèvres. — ⁶ Porcs. — ⁷ Cochonnets. — ⁸ Chevaux. — ⁹ Poulains. — ¹⁰ Élans. — ¹¹ Ours. — ¹² Sangliers. — ¹³ Renards. — ¹⁴ Blaireaux.

Fullständig tabell innehållande uppgifter för varje köttbesiktningsbyrå tryckes ej men finnes (i manuskript) tillgänglig hos medicinalstyrelsen.

Tab. 11. Antal vid köttbesiktningsbyråer helt eller delvis beslagtagna kroppar och vid beslagen vidtagna åtgärder år 1943.

1	2	3	4	5	6	7
Köttbesiktningsbyråns läge <i>Lieux des bureaux d'inspection des viandes</i>	Antal besiktigade kroppar <i>Nombre des corps inspectés</i>	Godkända efter		Helt kasserade ³		Godkänt till djur- föda ⁴ Vikt, kg <i>Poids, kg</i>
		kassation av förändrade organ eller delar ¹	särskild behand- ling ²	Antal <i>Nombre</i>	Vikt, kg <i>Poids, kg</i>	Vikt, kg <i>Poids, kg</i>
Stockholms stad . . .	4 215	449	32	194	9 454	3 242
Stockholms län	7 469	655	4	76	5 550	2 870
Uppsala >	13 147	560	1	430	25 651	11 304
Södermanlands >	9 846	447	6	225	14 865	2 761
Östergötlands >	6 519	368	3	359	10 880	1 474
Jönköpings >	18 143	672	10	367	20 394	4 073
Kronobergs >	9 512	279	19	108	6 604	1 474
Kalmar >	14 719	583	6	429	31 846	5 544
Gotlands >	412	113	—	38	4 089	—
Blekinge >	7 112	374	4	40	1 613	—
Kristianstads >	10 687	1 321	1	78	4 350	—
Malmöhus >	14 088	1 172	1	122	5 258	—
Hallands >	3 383	497	5	112	5 573	515
Göteborgs o. Bohus >	3 382	456	—	304	25 433	9 753
Älvsborgs >	29 688	2 066	9	395	22 184	6 579
Skaraborgs >	24 597	2 205	27	587	30 414	12 215
Värmlands >	12 550	1 038	12	363	19 477	4 311
Örebro >	11 274	605	21	150	8 398	2 801
Västmanlands >	13 524	1 061	—	195	21 384	3 153
Kopparbergs >	13 962	805	21	121	9 402	4 102
Gävleborgs >	29 022	677	1	367	27 130	24 286
Västernorrlands >	31 442	549	—	227	12 862	7 108
Jämtlands >	11 051	195	4	166	15 673	12 043
Västerbottens >	12 729	397	4	258	13 860	4 535
Norrbottens >	14 279	353	7	80	6 227	2 255
Summa	326 752	17 897	198	5 791	358 571	126 898

Anm. Till besiktning inlämnad ³/₄, ¹/₂ och ¹/₄ kropp räknas som ¹/₄ kropp.

¹ Corps approuvés après l'éloignement des organes ou des parties altérées. — ² Idem après traitement spécial. — ³ Confié en entier. — ⁴ Approuvé pour alimentation des animaux.

Fullständig tabell innehållande uppgifter för varje köttbesiktningsbyrå tryckes ej men finnes (i manuskript) tillgänglig hos medicinalstyrelsen.

Tab. 12. Antal och vikt av vid köttbesiktningsbyråer särskilt behandlade kroppar jämte uppgift å behandlingens art år 1943.

Tabellen tryckes ej men finnes (i manuskript) tillgänglig hos medicinalstyrelsen.

Tab. 13. Viktigare beslagsorsaker vid köttbesiktningsbyråer år 1943.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33				
Köttbesiktnings- byråns belägenhet <i>Lieux des bureaux d'inspection des viandes</i>	Blodförgiftning, varfeber <i>Septicæmia, pyæmia</i>										Sonnar- sjuka ¹ Storbockskap o. större kalv	Tuberkulos <i>Tuberculosis</i>						Rödsj. ² Svin	Igelsjuka <i>Distomatosis</i>		Trikin- sjuka <i>Trichinosis</i>		Dyntsjuka <i>Cystic. inerm.</i>		Cystic. cellulosa.	Tr. infl. ³	Ju. infl. ⁴									
	Storbockskap	Kalv		Får, get	Svin	Städgris	Häst, fol	Älg	Räv	Grävling		Storbockskap	Kalv	Får, get	Svin	Häst	Spädgris		Storbockskap	Får, get	Älg	Svin	Storbockskap	Får, get				Svin	Räv	Grävling	Storbockskap	Större kalv	Älg	Svin	Storbockskap	Storbockskap
		Större	Mindre																																	
Stockholms stad . .	12	3	20	1	6	—	2	—	—	—	—	23	—	—	—	8	—	—	—	9	1	5	—	—	10	16	1	—	—	—	4	1				
Stockholms län	10	—	25	3	1	1	—	—	—	—	3	113	3	—	13	—	—	—	1	29	3	—	—	—	1	—	—	—	—	—	46	53				
Uppsala	16	23	154	1	6	3	4	—	—	—	—	172	1	2	14	—	—	—	6	38	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	31	18				
Södermanlands	3	5	65	1	8	1	—	—	—	—	—	160	8	3	21	—	—	—	—	15	—	—	—	6	8	1	—	—	—	14	3					
Östergötlands	9	3	44	—	11	—	3	—	—	—	2	51	5	—	12	—	—	—	2	4	—	—	—	138	4	3	—	—	—	8	4					
Jönköpings	12	22	125	1	13	—	4	—	—	—	5	35	2	—	23	1	—	—	4	54	15	—	—	—	—	4	1	—	—	21	4					
Kronobergs	7	6	30	1	7	—	3	—	—	—	2	6	—	—	6	—	—	—	8	2	—	—	—	—	1	4	—	—	—	6	—					
Kalmar	30	14	109	6	7	—	9	2	—	—	17	2	—	—	14	—	—	—	20	7	—	—	—	2	—	1	—	—	—	46	—					
Gotlands	—	1	7	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	7					
Blekinge	1	1	15	—	—	—	—	—	—	—	2	26	—	—	1	13	—	—	7	47	2	—	—	—	—	4	—	—	—	16	2					
Kristianstads	2	—	12	—	5	—	1	—	—	—	—	148	3	1	61	—	—	—	6	161	22	—	—	—	—	6	—	—	—	6	6					
Malmöhus	3	4	47	4	6	—	1	—	—	—	—	317	8	2	76	—	—	—	7	128	5	—	—	—	—	3	—	—	—	9	31					
Hallands	1	1	5	—	3	—	—	—	—	—	—	107	—	—	17	—	—	—	12	38	—	—	—	5	—	—	—	—	—	6	11					
Göteb. o. Bohus	5	6	17	—	3	—	4	—	—	—	1	10	—	—	3	—	—	—	12	50	4	—	—	—	12	4	3	—	—	11	8					
Älvsborgs	10	16	116	1	6	—	7	—	—	—	5	166	8	—	63	—	—	—	4	523	30	—	—	—	—	1	—	—	—	56	65					
Skaraborgs	29	46	223	22	69	5	8	—	—	—	1	597	15	2	3	178	—	—	5	177	9	—	—	—	10	1	1	—	—	82	19					
Värmlands	19	12	55	—	11	1	6	1	—	—	—	30	—	—	13	—	—	—	11	64	24	—	—	—	1	7	2	—	—	34	47					
Örebro	6	3	19	—	4	—	—	—	—	—	1	145	3	1	20	—	—	—	2	30	1	1	—	—	—	2	—	—	—	17	12					
Västmanlands	6	1	45	—	3	—	3	—	—	—	—	243	11	—	20	—	—	—	1	136	3	—	—	—	3	7	—	—	—	30	31					
Kopparbergs	15	8	32	2	4	—	3	—	—	—	—	27	—	—	2	—	—	—	15	7	—	—	—	—	1	1	1	—	—	41	70					
Gävleborgs	9	1	102	—	4	—	4	—	—	—	1	51	1	—	15	—	—	—	5	24	2	—	—	—	—	3	—	—	—	30	21					
Västernorrlands	6	1	70	—	1	—	6	—	—	—	—	27	—	—	1	—	—	—	10	133	—	—	—	—	—	2	5	—	—	17	19					
Jämtlands	2	1	16	2	2	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	3	30	4	—	—	—	—	—	—	—	—	10	3					
Västerbottens	7	2	73	2	6	1	2	—	—	—	—	2	—	—	9	—	—	—	2	15	—	—	—	—	—	4	1	—	—	11	5					
Norrbottens	16	2	7	5	7	—	3	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	7	74	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	35					
Summa	236	182	1433	52	193	12	73	8	—	—	44	2462	68	11	5604	—	1	—	159	1791	181	1	—	187	45	53	10	—	—	570	478					

Ann. Ang. antalet besiktigade djurkroppar se Tab. 11.

¹ Piroplasmosis. — ² Erysipelas suis. — ³ Traumat. mag-, mellangårds- och hjärtsäcksinflammation. Reticulo-diaphragmatitis, pericarditis seu myocarditis traumatica. — ⁴ Mastitis.

Fullständig tabell innehållande uppgifter för varje köttbesiktningsbyrå tryckes ej men finnes (i manuskript) tillgänglig hos medicinalstyrelsen.

Tab. 14. Antal vid kontrollcharkuterier besiktigade kött år 1943.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Kontrollcharkuteriets nummer och läge <i>Numéros et lieux des charcuteries</i>	Stor- boskap <i>Gros bétail</i>		Större kalv <i>Veaux grands</i>		Mindre kalv <i>Veaux petits</i>		Får, get <i>Moutons, chèvres</i>		Svin <i>Porcs</i>		Spädgris <i>Cochon- nets</i>		Häst <i>Chevaux</i>		Föl <i>Poulains</i>		Älg <i>Élans</i>		
	1/1	1/2	1/1	1/2	1/1	1/2	1/1	1/2	1/1	1/2	1/1	1/2	1/1	1/2	1/1	1/2	1/1	1/2	1/4
1. Mora	806	25	517	7	2 183	2	430	3	1 642	204	11	—	316	7	13	—	—	1	1
11. Fränsta . . .	409	—	303	—	461	—	123	—	181	50	4	—	37	3	—	—	—	—	—